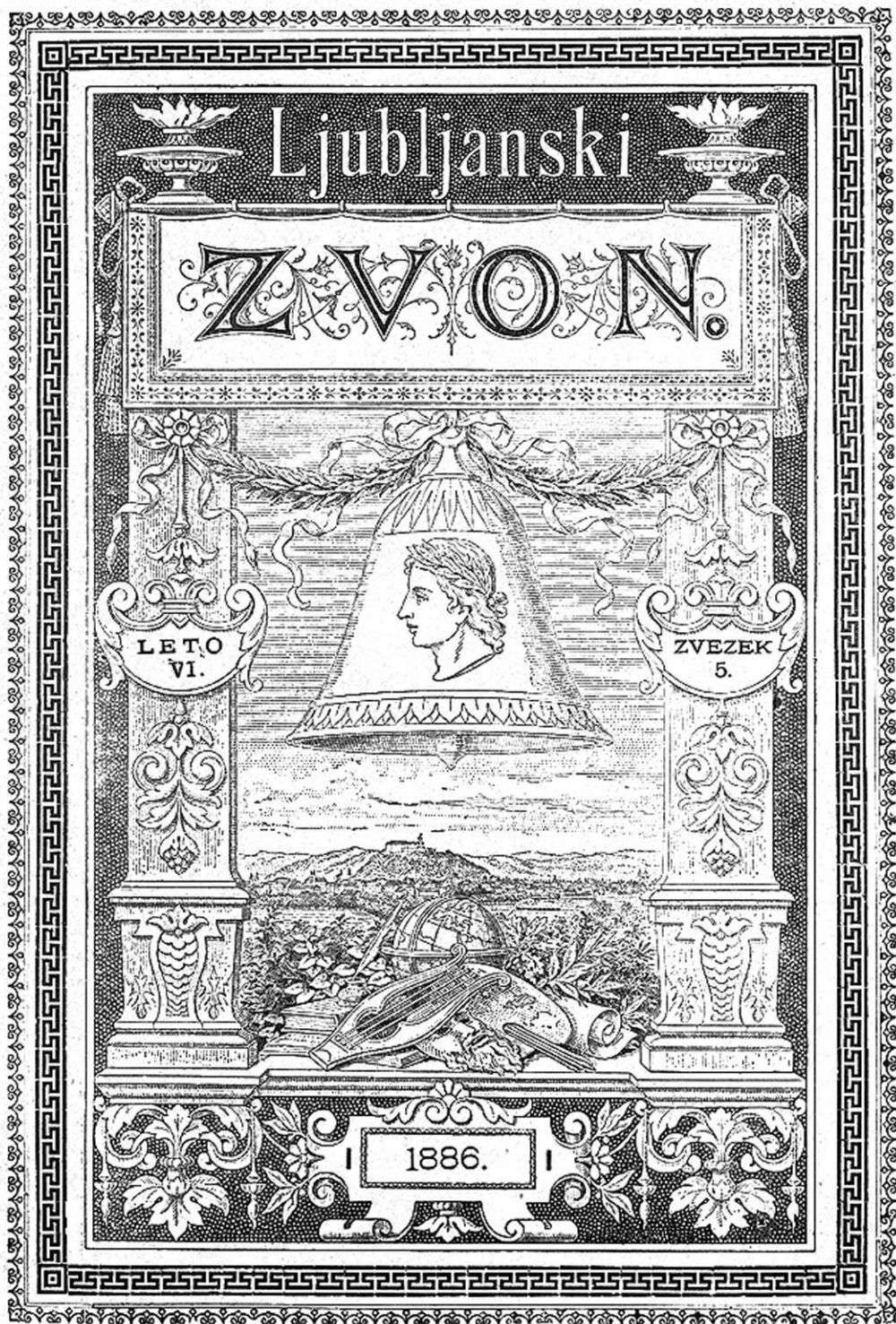

1.2.7.4. St

Vsebina 5. zvezka:

1. Rádinski: Drobne pesmi. VII., VIII., IX., X.	257
2. Josip Starè: Prvi sneg. Povest. (Dalje)	258
3. J. Kostanjevec: V mraku. Pesem	265
4. Josip Jurčič: Slovenski svetec in učitelj. Zgodovinski roman. VI. Sv. Metod pred nemškimi sodniki (Dalje) .	266
5. Ivan Vrhovec: Iz domače zgodovine. V. Kako in kdaj so nam naredili ljubljansko „Zvezdo“	272
6. Dr. Fr. J. Celestin: Vissáron Grigórjevič Bêlinskij. (Konec)	278
7. A. Fekonja: O početkih slovenske književnosti (Dalje) .	281
8. Y: Misli	287
9. Rádinski: Sólza. Pesem	287
10. Tinea: Želja. Pesem	288
11. Janko Podgorec: Labodova pesem. Noveleta	288
12. E. Lah: „Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“. III.	295
13. Dr. M. Murko: Miklošičeva novejša dela. (Konec) . . .	300
14. S. R.: Etruščanski pabirci	306
15. D. Fajgelj: Nove muzikalije. I., II., III.	308
16. Listek: Nove knjige slovenske. — Cerkevna književnost slovenska. — O Matici Slovenski. — Pisateljsko podporno društvo. — Dramatično društvo. — Preširnovno pismo iz leta 1834. — Glagolski nadpis v Sevnici. — Kako se zagovarja kačji pik. — „Slavinja“, prvi slovenski tednik. — Dr. Vatroslav Jagič. — Jakob Petelin (Hänel, Handl, Gallus), slavni skladatelj slovenski. — „Slovenskaja Matica i eja izdanija“.	

Listnica. Bl. g. Minka Majzelj, Št. Jarnej: Plačano do konca leta. — G. N. E. G. v G. Take pesmi bi najbrž ugajale „Vrtcu“; za „Zvon“ so prenedolžne. — Milko: „Kdor peti pevcev kaj ne ve — Od letnih časov kroži“ — pravi že Preširen. V koš! — G. P. B. b. v Lj. Hvala! Porabimo. Samo naslov se mora preurediti, kajti „pride“ pomeni fut., a ne praes. — Rev. Peter Jos. Jeram, Merriam Park, Ramsey Co. Minnesota. List Vaš je plačan do konca leta 1886. Hvala lepa za prijazno pojasnilo.

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 5.

V Ljubljani, 1. maja 1886.

Leto VI.

Drobne pesmi.

VII.
Morju slično je srcé:
Neizmerna površina,
Neizmerna globočina,
V sebi skrivajoč temno gorjé.
In ko vihre pridrevé,
Kdo jih more umiriti,
Kdo umé jih ukrotiti?

Leží pred máno nežen cvet,
Cvet je že posušen;
Upiram nánj mračán pogled,
Srcé mi ziblje sèn . . .

IX.
In vaška lipa še stoji
In cvéte kakor prej;
Samó ta cvet več ne dehtí,
Odevél je za vselèj.

X.
Cvetka sáma, ki ne véneš,
Kí te slana ne ospé,
Piš najbésnejši ne stré;
Cvet iz rajskih ti višáv —
Máterinska si ljubáv!

VIII.
Saj védeti vam treba ní,
Kaj me boli, kaj me teží;
Zadosti je, da ona vé. —
In ní vam všeč teh pesmij glas,
Po sodbi nisem vprašal vas;
Naj sódi njeno le srcé!

Pod vaško lipo je biló,
Saj več ne vém kedaj,
Ko prvič zrl sem v njé okó,
Ko zrl sem prvič raj . . .

Rádinski.

Prvi sneg.

Povest.

Spisal Josip Starè.

VI.

Sneg je skopnel, zima je bila pri kraji, a pri kraji je bil tudi predpust, ki je navadnim ljudem minul, kakor vsak drug čas, in le takim, ki so se preveč udajali zapeljivim njegovim slastim, zapustil je kaj, da so ga še dolgo dolgo pomnili. Nekaterim je pobral novce, drugim je oslabil zdravje, a mnogim vsekaj globoke srčne rane, ki se niso dale zlepa zaceliti. Malokoga pa je tako hudo zgrabil, kakor Ilovskega. Nespameten in lahkoveren, kakeršen je bil, mislil je Ilovski, da lepa in bogata Ida mora biti njegova, in hodil je za njo po vseh plesih in veselícah, in noč in dan ni imel drugih skrbij, nego li, kako bi se ji prikupil, kako jo razveselil ter si jo popolnoma osvojil. To pa ni bilo tako lahko, kakor bi kdo mislil. Odkar je Ida stopila v svet, jeli so jo obletávati mladi ljudjé, s katerimi se Ilovski nikakor ni mogel meriti, zlasti ker je vsakdo védel, da stari tvorníçar hčere svoje ne bo komurkoli dal za ženo. Bilo je imenitnih in bogatih gospodičev, ki so se zdaj klanjali imovitemu Strnadu in slavili lepo njegovo hčerko. Ta je s preljubeznivim svojim vedenjem vsacega začarala, in kakor z Ilovskim, tako se je spogledávala z vsakim drugim, ki se ji je znal dobrikati, da napósled nihče ni védel, pri čem je. Ilovskega je stalo težkih žrtev, da ni zaostajal za tekmeči svojimi, ali vkljub vsemu temu ni jim bil kos. Ida je imela tedaj dovolj odličnih plesalcev in prav milostivo je zdaj tega, zdaj ónega uslišala in tako vse zaporedoma slepila. Ravno to pa je Ilovskega še bolj motilo. Res, da mu z nobeno besedo ni dala kaj več upanja, kakor drugim; ali bilo je tudi res, da se proti njemu ni prav nič izpremenila, odkar sta se prvíkrat seznanila pri „ruskem kozaku“.

V takšni negotovosti je Ilovskemu minul predpust, a začel se je dolg posten čas potrpljenja in praznega upanja. Ni je bilo več prilike, da bi govoril z obožávano svojo Ido; zalezoval jo je po gledališčih, po sprehajališčih in po raznih cerkvah, vendar vse zastonj. Le malokdaj

jo je videl in vesel je bil, če sta se z očmi ujela in se mu je ona ljubko nasmehljala; nikdar pa se ji ni mogel pridružiti, vselej je bila v večji družini, v kateri mu je najbolj na poti bil sin bogatega trgovca, ki je v kupčijskih stvaréh imel pri Strnadu vsak čas kaj opraviti. Nekega dne jo je videl zopet v cerkvi in bila je sama. Srce mu je utripalo; kar ni mogel dočakati konca službe božje, in brž ko je mašnik dal poslednji blagoslov, hitel je na vrata in se pred cerkvijo postavil na mesto, kjer je mislil, da mora priti mimo njega. Tako je tudi bilo, ali pri izhodu je zadela Ida na več svojih znank, njega pa v živahnem pogovoru in veliki gnéči niti zapazila ni.

Ilovski je uvidel, da po ti poti ne pride do smotra svojega, in sklenil je drugače. Šel je naravnost pred Strnadovo hišo, in sprehajaje se semtertjã je gledal po oknih, da bi vsaj zdaleč ugledal obličje njeno. Ida ga je kmalu zapazila in, če je le mogla, namigavala si je skrivaj z njim. To je Ilovskega znova ohrabilo; še ni obupal in prav pridno se je hodil nastavljat pred okno. Nekega dne pa je kupil prelep šopek redkih cvetlic ter naročil postrežčku, kako naj ga izroči gospodični Strnadovi. Oče je sicer videl postrežčka, ali mislil je, da dohaja od trgovčevega sina in ni se zmenil zanj. Tako je mislila tudi mati Strnadka. Od veselja in ponosa se ji je zasvetil obraz in nemudoma je postrežčka peljala k ljubljeni svoji hčerki, ki je z lepoto in ljubeznivostjo svojo še bolj povzdignila dober glas Strnadove hiše. Ida je takoj ugenila, kdo ji pošilja prelepi dar. Brzo vzame šopek, a listek vtakne v žep, kakor da ga od srečnega nemira ne bi utegnila brati, poskoči radostno ter hití k oknu, da si bolje ogleda redke cvetlice. Na levo in na desno je obračala veliki šopek, zdaj je poduhala ta, zdaj óni cvetek, toda v tem se je vedno spogledavala z zaslepljenim darilcem, ki je na nasprotni strani ulic kakor slučajno hodil semtertjã in si domišljeval, da vse to skazovanje sreče in zadovoljstva velja njemu, a ne šopku njegovemu.

To je bil poslednji srečni trenutek, ki ga je Ilovski doživel z deklico, s katero ga je seznanil prvi sneg. Pa saj mu je Ida bila prav primeren dar čudnega naključja. Bila je lepa in ljubezniva, ali srce njeno je bilo hladno kakor led. Mrzlo preudarjajoči duh očeta trgovca kakor bi se bil pretil v hčerko njegovo, samó da ga je pri nji zakrivala čarajoča ženska zunanost, katero so ji razni učitelji in učiteljice še lepše olikali, v tem ko niso prav ničesa storili, da bi ji oblažili tudi srce. Ida je bila odgojena za „svet“; v „svetu“ je hotela sijati, v „svetu“ veljati in se v polni meri naužiti vseh tistih slastij, ki puščajo srce prazno in nezadovoljno. V tem bi se Ilovski

do dobrega ujema ž njo; ali kdo je on? Kaj ji on more v „svetu“ dati? Niti veljave, niti užitka. Tako je tvorničarjeva hči po poslednjem dogodku jela računati, a v tem jo je še bolj utrjevala mati njena, ki je bila vsa prepadena, ko je slučajno pobrala Ilovskega listek, ki je Idi padel iz žepa.

„Za pet ran božjih!“ jame se skrbna mati hudovati na lahko-miselno hčerko, „kaj pa vendar misliš! Bog ne daj, da bi oče kdaj to zvédeli. Vsemu bi bila jaz kriva, da te nisem čuvala, kakor treba. In kaj bi rekel Milan, ko bi to čul. Nikdar več bi ga ne bilo blizu. Manjka se njemu nevest, na vsak prst jih dobí deset. Pa to še ne bi bila vsa škoda. Predobro mu poznam očeta, mogočen je, in takoj bi pretrgal vsako kupčijsko zvezo z nami. Pa kdo bi naštel vso nesrečo, ki nam pretí od tvojega nepremišljenega igranja s tem pisarjem, ki ni prav nič. Danes naj se zameri glavárju svojemu in jutri nima več suhe skorje, da bi jo gledal. S takim človekom naj se pečajo druga dekleta, ne pa Strnadova hči. Kako sem bila vendar tako slepa, da ti nisem prej prišla na sled!“

Tako se je togotila mati Strnadka in nì védela, kaj bi počela od jeze; a čisto pozabila je, da je prav ona z nepremišljeno svojo hvaležnostjo o prvem snegu in na koncertu Ilovskega tako rekoč spodbodla, da se je čim dalje bolj bližal njeni hčerki. Se vé da, takrat je bilo še marsikaj drugače, Ida še ni bila znana v „svetu“, a mati tudi še ni mislila, kake skrbi treba imeti z odrastlo hčerjo. Zdaj se ji je še le zasvetilo v glavi in tudi Ida se je prvokrat do dobrega zavedela, da so ji minula otroška leta, ko ji je bila dovoljena še vsaka šala. Umirila je mater in obljubila, da ne bode nikdar več z nepremišljenim vedenjem Ilovskemu dajala kake nade. In tako je tudi bilo. Zastonj se je Ilovski oziral po nesrečnem oknu; ni in ni je bilo več. Uvidel je, da mu je ves up splaval po vodi. A kaj zdaj? Kako se reši oderuhov, katerim je minuli predpust s potratnim svojim življenjem prišel v pest? Te skrbi so Ilovskemu zdaj bolj belile glavo, nego bi mislil, kdor je poznal njegovo lahkoumnost.

VII.

Če tudi se v vélikih mestih ljudjé ne zanimajo toliko za posamezne ženitve kakor v malih, glas, da bo Müllerjev sin vzel Strnadovo hčer, dal je tudi v P...i ljudem dosti govoriti. Müllerjevi so bili nemške krvi in prav visoko so se nosili, Strnad pa je bil Slovan in doslej se je pri njem vkljub velikemu bogastvu preprosto živelo kakor v vsaki drugi meščanski hiši; ali denar je poravnal nasprotja in vsakdo

je takoj računal, kako bode ta ženitev v trgovskem svetu povzdignila veljavo Müllerjevega in Strnadovega imena.

Tudi Kolarjevi so čuli to novico; Čermak jim jo je prinesel iz kavarne. Elza je znova oživela, sama zadovoljnost ji je sevala z veselega obraza; saj je Ilovskega še zmeraj ljubila, in vse mu je odpustila, samó da bi se ji tudi on več ne iznevénil. Ničesar mu ni očitala in ko je zopet prišel, niti zinila ni ob Idi in njeni zaroki z mladim Müllerjem, ampak vse druge stvari mu je pripovedovala ter ga izpraševala, da bi ga potolažila in spravila v dobro voljo. Moral bi biti od samega kamena, komur bi se pri tako nežnočutni deklici ne otajalo srce. Ilovski je to le predobro čutil in na vso moč se je kesal, da ni prej spoznal, kakšen redek biser je njegova Elza. Kakor bi se zopet závedel po hudi bolezni, čutil se je, kako je mogel zanemarjati to blago bitje ter brezumno letati za nečimerno gizdalko s hladnim srcem. Kako li ga je mogla tako omamiti! Pa saj še ni zamujeno. Vse je minulo, kakor nam minejo težke sanje, kadar se vzbudimo, in zopet je vse pri starem. Da bi reš bilo pri starem!

Tako je Ilovski večkrat na tihem vzdihoval in bil je vedno potr in žalosten. Elza je mislila, da mu je še zmeraj Ida na sreci, in izkušala mu je z večjo ljubeznivostjo izbrisati spomin na to nesrečno poznanstvo. Ali bil je drug črv, ki je grizel Ilovskega in mu preganjal spanje in dobro voljo; toda kaj je bilo, tega nikomur ni razodel, temveč se je zatajeval ter silil biti vesel, pa zastonj. Čermaku se je dozdevalo, kaj je lahkoumnemu prijatelju, ali ni hotel o tem govoriti, da ne bi po nepotrebnem odpiral ran, ki jih ne more zaceliti. Smilil pa se je revež vsem dobrim svojim znancem, ki so v njegovi navzočnosti večkrat nehoté umolknil in bili v zadregi, kaj naj govore. Rekel bi človek, da so se našli njegove tožnosti, ali imeli so tudi vsak svoje skrbi; mati Kolarjeva je vedno boléhala in se skoraj ni ganila iz svojega naslanjača, v katerem je mirno sedévala in krpala staro perilo, Čermaku pa so se bližale usodne preskušnje. Le Elza je bila vesela in se nadejala, da bo čas izlečil vse bolečine. —

Bilo je nekako o kresu, lep poleten dan v nedeljo. Mirko se je ravno ustavil na oglu ulic in čital velikanska oznanila, ki so ljudi za popoldne vabila na razne veselice v mestu in zunaj mesta. V tem pride Ilovski in ga ogovori:

„Zdravo, Mirko! Kam si se namenil?“

„Prav za prav nikamor. Malo sem se mislil sprehoditi po bregu, potem pa iti k obedu. A ti?“

„Pred križevniško cerkev grem. Opravilo utegne vsak čas biti pri kraji, pa bi rad počakal Elzo. Pojdi z menoj.“

„Prav rad,“ zavrne mu Mirko in oba sta se napótila proti bližnji cerkvi, kjer so se ljudje ravno vsuli skozi vrata. Ni jima bilo treba dolgo čakati, kajti brž ko se je razšla največja gnéča, pokazala se je na cerkvenem pragu Elza z materjo. Videl si ji v očeh, kako jo je veselilo, da je Ilovski prišel pónjo; a vesela je bila tudi Mirka, ki se ji je zdel kakor dober duh ali váruh. Prijazno stopi k njemu in ga ogovori:

„Dober dan, gospod Svetlin! Kaj smo se Vam zamerili, da Vas ni več blizu?“

„Res, kar nič Vas ni videti,“ pritrđi gospá Kolarjeva.

„Oprostite! Nisem Vas hotel kadarkoli nadlegovati, a tudi nisem utegnul. Moral sem se poprijeti knjige in nadomestiti, kar sem prvega pol leta zamudil. Nekoliko pa ne rečem, da nisem bil sam kriv s svojo zanikernostjo. Torej še jedenkrat prosim odpuščanja.“

Tako se je izgovarjal Mirko in se pridružil Elzi, v tem ko je Ilovski šel za njima z materjo. Elza je bila prav zgovorna in je Mirka povabila, naj bi popoldne šel ž njimi. Dan je lep in dolg, pa se mislijo takoj po obedu z zabavnim vlakom odpeljati dve postaji daleč po železnici, potem pa se do večera sprehajati po lepem „zlatem dólu“, kjer je človek že ves na kmetih. Mirko je bil prijaznega povabila vesel, zlasti ker mu je bila okolica še malo znana, in obljubil je, da jih bo o določenem času gotovo že čakal na kolodvoru. Ko so se ločili, hitel je domóv, da preskrbí, kar treba, in bi se mu po obedu preveč ne mudilo.

Ob dveh popoldne je na kolodvoru kar mrgolólo vsake vrste ljudij, gosposkih in preprostih, moških in ženskih, odraslih in otrók; ali nihče ni imel niti prateži niti popotne oprave, ampak vsi so bili v lahkih letnih oblekah, le pri kaki skrbni mamici si zapazil vélik volnat robec ali pa košek napolnjen s koláči in drugimi mrzlimi jedmi. Tudi nisi videl, da bi kdo slovó jemal in se jokal, marveč čul si samó veselo blebetanje in smijanje. Pri blagajnici je bila tolika gnéča, da je vlak zamudil celo četrt ure, predno je vsak dobil svoj listek. Še večja stiska je bila v vozovih. Priklenili so jih že nekoliko nad število, pa še jih je bilo premalo, a ker nihče ni hotel zaostati, potisnil se je kamorkoli, če tudi ni več dobil praznega sédeža.

Naši znanci so se dosti podvivali, toda so vendar malo prepozno prišli. Za gospó in gospodični se je našlo še prostora, ali Mirko, Čermak in Ilovski so morali stati do prve postaje, kjer so se vozovi ne-

koliko izpraznili. Na drugi postaji pa so izstopili, kakor je bilo zgovorjeno. Takoj za kolodvorom je bil hladen, prostoren vrt, kamor so vibrajoče zastave in glasna godba vabile dohajajočo mestno gospôdo. Večina je ostala tù, drugi pa so šli dalje po „zlatem dôlu“, ki se je ob šumljajočem potoku vil daleč noter med sadonosnimi holmci in griči. Mestnemu človeku se je v tem mičnem kraji in v čistem zraku razširilo srce, lože je dihal in čelo se mu je zvedrilo kakor jetniku, kadar iz temne ječe zopet sloboden stopi pod milo nebo. Mati Kolarjeva je pozabila svoje bolečine in kakor pokrepčana je stopala dalje z mlado svojo družinico; Elza pa od radosti ni védela, kaj bi počela, najrajša bi bila poskočila, kakor takrat, ko je še nežna punčika z rajnkim očetom bivala na kmetih. Zdaj se je ozirala na desno, zdaj na levo, vsak čas je zapazila kako novo lepoto v prirodi ter mater spomnila na kaj podobnega iz rojstvenega svojega kraja; potem je zopet vprašala Mirka, če je na Kranjskem kaj lepih krajev in ga prosila, naj jim kaj pové o domovini svoji. Ilovski se je še posebno prikupil Elzi, ker je materi podal roko, da se je vánjo obesila; Ema in Čermak pa sta, kakor navadno, z naglimi koraki pred ostalimi dalje stopala, da ju nihče ni motil in slišal, kar sta imela med seboj. Tako so zadovoljno srce in primerni pogovori vsem krajšali pot, in predno so se nadejali, bili so pri mlinu, do katerega so se bili namenili.

Mlinarica je bila postrežljiva ženica in dasi ni imela prave krčme, za praznike je vendar preskrbela kak sodček piva ter gospém dovolila, da so si pri nji skuhale kavo, za katero je zmeraj imela mleka pripravljenege. Po bujno zeleni trati so rajali otroci in odrasla mladina, ki so že zjutraj prišli iz mesta in zasedli vse lepše prostore pod drevjem. Le pred hišo je bila še prazna miza za našo družbico. Tù so zdaj sédli gospá Kolarjeva z gospodi, v tem ko sta Elza in Ema pripravljali južino. Kmalu se je dišeča kava kadila iz preprostega lončka, mlinarica pa je prinesla penečega piva, in težko bi v sijajnih gosposkih dvorih našel srečnejših gostov, nego li pred mlinom v „zlatem dôlu“. Istemu Čermaku se je razvozlat jezik in toliko je imel povédati, da drugi niti na vrsto niso prišli.

V tem pride star vojščák z leseno nogó in jame vrtiti ubrane órgljice. Vesel krik se je razlegal s trate, mladina, opletana s hrastovimi vencí, začela je plesati, in zmeraj in zmeraj znova je iz órgljic moralo okroglo doneti, da se sivček niti oddahnuti ni mogel. Zdaj pride okreten gospodič in si izprosi Elzo na plesišče, za njim odpelje drugi Emo, in tudi Mirko, Čermak in Ilovski so odšli na trato. Mati Kolarjeva je zadovoljno gledala za njimi ter se pogovarjala z mlinarico,

ki je k nji prisedla, da ni bila sama. A kdo bi opisal veselje na trati! Ves predpust ni ga bilo plesa, ki bi bil vsem tako po volji. Res, Ilovski ni bil več stari veseljak, ali védel je, kaj se v družčini spodobi; pritájil je svoje skrbi in nič se ni ločil od ostalih, dasi je z Elzo največ plesal.

Po dovršenem plesanju mati ni dovolila, da bi hčerka, razgreta in vroča, sédla v hlad, in poslala jih je vse skupaj malo na sprehod. Šli so o potoku po cesti, ki je držala čez most v prijazen gozdič. Takoj za mlinom nabere Elza šopek nežnih potočnic, teh tolikanj pomeljivih cvetlic, in jih Ilovskemu zatakne v suknjo. Mirko je bil med tem že na mostu ter je ribicam v vodi po malem metal krušne drobtinice. Brž ko je Elza zapazila, kaj počenja, hitela je za njim, a med potjo se je slučajno spomnila, kako so v njenem rojstvenem kraju dekleta kresno noč hodila gledat v vódo, da bi v nji videle podobo usojenega si ženina. Mikalo jo je, saj je bilo tudi o kresu, in prišedši na most hitro pogleda v potok. Pa videla je — Mirka, ki je slonel na mostni ograji. Nekako čudno jo je streslo. V tem priskoči Ilovski, nagne se čez most, da vidi ribice, in zdaj se v vodi tudi njegov obraz pokaže poleg Mirkovega; ali isti trenutek pade mu Elzin šopek v potok. Elzi je kar sapa zastala in rudečica ji je zalila obraz. Mirko je zapazil njen nemir, a ne da bi védel ali vprašal, kaj je temu uzrok, stekel je iz same uljudnosti doli k vodi in za nekoliko trenutkov se je povrnil s šopkom, o katerem je mislil, da je Elzin.

„Gospodičina!“ vskliknil je veselo, „prinašam Vam Vaše potočnice. Náte jih; naj Vas spominjajo tudi tistega, ki Vam jih je vodi otel!“

Elza je bila vsa zmedena. Ni védela, kaj bi rekla, in vendar jo je notranji glas svaril, naj darú svojega ne jemlje nazaj. Napósled se ohrabrí in pravi odločno:

„Gospod, nikar mi ne zamerite, ali nikdar ne bom jemala, kar je usoda Vam namenila. Obdržite potočnice v spomin na denašnji dan.“

„Prav rad, gospodičina! Čuval jih bom, kakor najdražji biser, in kadarkoli jih bom pogledal, spomnil se bom jednega najlepših trenutkov mladih svojih dnij.“

Na to je usodni šopek dél v listnico, a niti zdaleč se mu ni dozdevalo, kako strašno so te nedolžne cvetlice razburile srce Elzino.

Ilovski je sicer v takih stvareh bil okreten in iznajden, kakor malokdo, danes pa se nikakor ni znal spraviti iz zadrege. Ne, da bi bil praznovéren, ali čutil je, kako hudo je Elzo užalil s svojo malomarnostjo, in to ga je bolelo. Da je takoj letel za šopkom, vse bi bilo dobro;

ali to mu je prišlo na misel, ko se je Mirko že vrnil s cveticami. Da bi bilo konec neprijetnega dogodka, nasvetoval je Ilovski, naj bi šli v gozdič; toda Elza se je branila iti čez most ter se izgovarjala, da je mati že predolgo sama. Zdaj so se vsi vrnilo proti mlinu. Prejšnja veselost jih je minula, a nihče ni prav védel zakaj. Elza je umolknila, Ilovski se je čutil krivega, Mirko pa se je zagledal v sokola, ki je za mlinom ugrabil pišče in ž njim vzletel visoko pod oblake. Le Čermak je nekaj govoril Emi, ki je počasi stopala za ostalimi ter šepetaje trgala velike marjetice. Mati Kolarjeva je takoj zapazila čudno izpremembo in vsa v skrbéh vpraša potrto hčerko:

„Kaj ti je, Elza?“

„Nič budega. Glava me zopet boli; saj véš, kako sem občutljiva.“

„Preveč si plesala. Kolikokrat sem že rekla, da to ni za tebe; pa me nič ne ubogaš. Da bi vsaj zmerno plesala; pa ne, ampak kar v jedno mér se vrtiš, da človek misli, zdaj in zdaj te bo konec.“

Elza ni ugovarjala. Ilovski se je silil, da bi društvo zopet oživil, ali ni se mu posrečilo. V tem se je solnce nagnilo in napravili so se na pot proti železniški postaji. Sprva so tiho stopali drug poleg drugega, dokler ni Mirko pretrgal neprijetnega molčanja. Zahajajoče solnce ga je spomnilo lepega poletnega večera v Trstu, ko je utapljaajoče solnce daleč na okoli zlatilo nebo in morje. Mirko je skušal zdaj dobrim svojim znancem opisati ta divni prizor, a na to jim je pravil o morji, o brodóvih, o Trstu in o primorskem življenji sploh. Tako je minul čas do postaje, kjer so se ljudje že zbirali, da ne bi zamudili vlaka, ki jih je imel odpeljati proti dómu. Živahno gibanje na kolo-dvoru in potem v vozu je dobro došlo Elzi, pa tudi Ilovskemu, da sta se lože pritájila pred dobro materjo, kateri bi ne bila rada skazila lepega dneva. Prišedša v mesto rekla je gospá Kolarjeva, da bi rada doživela še kak tako lep dan, in prav zadovoljna se je poslovila od mladib spremljevalcev.

(Dalje prihodnjič.)

V mraku.

Žagrnil zémľjo mrak hladán,
Obsule zvezde že nebó so;
Srcé objel mi sládek sán,
V okó pošilja méhko róso.

V zatišji mirnem spev sladak,
Spev slavéji v tiho noč se glási;
Dehtí vonjiv pomladni zrak —
Oj, spet ste tú, nekdanji časi!

Oj, časi srečni, ko s tebé
V tihotnem mraku sem hojéval,
Pri tebi, deva, sem okó
In srce svoje si ogréval! . . .

Posúši vir se mi solzá,
Izgini sèn, na vek izgini!
Izgini v snú podoba tá —
V resnici zopet mi zasini!

Jos. Kostanjevec.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VI.

Sv. Metod pred nemškimi sodniki.

(Dalje.)

V izbornem latinskem jeziku, lepo zveneče, gladko in brez opotikanja je govoril tako, da je prisilil z močjó govorjene istine in vidnega svojega prepričanja, kakor tudi z naravno pridobitnostjo svoje osebe celó sovražnike toliko, da so ga morali z vso zvestobo in pozornostjo poslušati.

Odgovarjal je tožitelju nadsvečeniku Rihbaldu točko za točko. Vsako je tako temeljito ovrgel in podrl, da je nepristransk in pošten človek moral ločiti, kje je pravica in kje zavistna zvižaja. Kakor Rihbald tako je tudi Metod začel s povestnico. A tū je bil bolje podkovan nego nemški škofje in menihi; dokazal jim je iz starih knjig in zapiskov, da je panonsko ozémlje last sv. Petra, ne sv. Ruprta, da imajo rimski papeži staro pravico nad staro Ilirijo, h kateri spada tudi Panonija. Te pravice se Rim ni nikoli odrekel, zatorej je Solnogradci ne morejo za sebe prizivati. Če pravijo, da so tam petinsedemdeset let delovali, niso si s tem še lastninske pravice dobili, ker tudi po rimskem pravu cerkvena lastnina še le po zastarenji čez sto let prehaja v druge roke. Ako rimski škof ni ob času vojskâ in notranjih neredov vedno imenoval svojih zastopnikov ali škofov, s tem ni popustil svoje pravice, temveč jo je zopet upotrebil, ko je njega, Metoda, imenoval nadškofa Panonije, kar govornik lahko dokaže in hoče dokazati s papeževim pismom, katero je s seboj prinesel. Protivniki njegovi gotovo tacih dokazil za kakšne svoje pravice ne morejo pokazati. S tem pa je uničen glavni del njihove tožbe zoper njega in njegovo delo.

Dokazavši tako formalno pravno opravičenje cerkvenega svojega učiteljevanja, naglasil je Metod nadalje, da, ko bi stvari tudi tako postavljene ne bile, a naj bi njegovi protivniki bili res le pravi oznanjevalci besede Gospodove in svete resnice, morali bi se njegovega trudovitega sodelovanja samó veseliti, ker dela v imeni Kriščevem je še silno mnogo, a delavcev malo.

Prehajaje na očitiranje, da mu rabi slovenski jezik pri službi božji in ne latinski, priznaje Metod to stvar iskreno in popolnoma, da je res-

nična. Ali on vpraša, kje mu more kdo pokazati v svetih knjigah in poročilih Kriščeve vére, da le jeden ali dva jezika imata pravico v cerkvi, drugi pa ne. Kristus je apostolom ukazal: „Pojdite in učite v se narode,“ a ni rekel: „Pojdite samó k Rimljanom in Grkom, pa morebiti še k Nemcem, in učite jih bogoslužit latinski.“ Ko je sv. Duh prišel v podobi gorečih jezikov nad zbrane apostole, govorili so vse jezike, ne le latinskega, grškega in nemškega. Narod naj ume, kaj se moli v cerkvi; le razumljenje daje duh; a duh je ki oživlja, nerazumljeno znamenje je mrtvo.

Ako pak se obrekuje, da je on krivo učil svete krščanske resnice, mora se dokazati, katere, in v katerem zmyslu krivo. Na občne nedokazane in neimenovane trditve se ne dá odgovarjati. Posameznosti pa mu niso dokazali, da bi bil krivo učil. Pač pa je on v Rimu pred velikim zborom rimskih odličnjakov javno izpovedal svojo véro in naslednik sv. Petra jo je pohvalil, zategadelj ga tudi imenoval nadškofom panonskim.

Potem Metod reče:

„Vi me hočete zmerjati s tem, da me imenujete: Grk, grški človek. Ali jaz nisem Grk, ako me tudi tako nazivate in morebiti s svojega stališča z nekovo razumljivostjo nazivate. Jaz sem Sloven. Beseda Grk ne pomenja dan denes več ónega, kar nekdej, namreč ne več ónih Devkalijonovih otrók, ki so bili naseljeni med dolino Tempsko in reko Evrotovo, temveč tù v zapadu radi nazivate vse z grškim imenom, kar je iz vshoda prišlo, zlasti kar je dobilo krščansko véro iz Bizanca, a ne od vas. Ko bi bil jaz Grk, Atenjanov ali Lakedajmonov slavnih potomec, ne rabilo bi mi ime grško v zasrambo, nego v čast. Ali ker nisem Grk, ni te čestí od vas ali od koga drugega sprejemati ne morem. Sloven sem rodom, Grk ne. Védite, gospóda, da je pravi grški rod, kakor je bil nekdej slaven, velik in gospodovalen, močno izumrl, zatrt po raznih barbarih, in drugi narodje so prišli od vshoda in severa ter so obsedli večino zémelj bizantinskega carstva. Najmno-goštevilnejši, ker zdaj še neštét med temi narodi, ki so preko Istra ali preko dolenjega Dunava prešli, so Sloveni, narod moj, jednorod in jednogólk s panonskimi Sloveni. Ako sem jaz prišel sin slovenskih Solunjanov med rodne svoje brate z véro Kriščevo, nisem prišel tujec med tujce, nego Sloven med Slovence, brat med svojce. Sloven sem, sin naroda vam sosednjega, ki je maloúk še in nima pokazati še velic in slavnih činov v prošlosti, ali narod, katerega čaka še velika bodočnost.“

„Proti ugovoru svojega tožitelja v tem zboru in svojih družih protivnikov podobno govoreč: da je slovenski jezik suròv in barbarsk, zatorej ne sposoben, da bi se svete cerkvene reči vzvišene krščanske vére opravljale v njem, moram na vsa usta prosvedovati,“ reče Metod na konci svojega zagovora. „Vsak dober ÷lovek spoštuje in miluje óno, kar mu je bilo od mladega rojstva najbližje. Zatorej se mu rodni jezik najlepši zdí, kakor domovina najlepša zemlja. Nihče nima pravice žaliti ÷tíli bližnjega svojega, nì ÷loveka niti naroda. Da je jezik vaših sosedov Slovenov suròv in barbarsk, tega baš vi ne smete reči, ker ga niti ne poznate. Slepec ne more soditi o rudečem in zelenem, svetlem in temnem. Kdor hoče soditi o ÷em in sodbo svojo drugim kot pravilo naložiti, od njega se pač smé zahtevati, da se je prej v stvári sam poučil. Kdor pa je slovenski jezik naučil se, kdor do korenine pozná izobrazljivost in ÷udovito njegovo bogastvo, ta bode o njem vse drugače govoriti moral, ako hoče nepristransko soditi in ga ne moti strast sovražnosti do vsega tujega. Če je slovenski narod uéence moje rad poslušal in jih ljubil, rajši poslušal in bolj ljubil nego denašnjega mojega tožitelja in vaše izposlance, nisem kriv jaz, niti niso kriví uéenci moji in posvećeniki, temveč kriví so samí óni vaši, ki se med slovenskim narodom živeči niso hoteli naučiti narodni jezik spoštovati in dušo narodovo razumevati. To smo se mi trudili, uéenci moji, brat moj Ciril, katerega je že Bog k sebi poklical, in kolikor sem mogel, tudi jaz. In ta narod slovenski, med katerim se uéenci moji in prijatelji trudijo za razširjenje Krišçevega nauka, dasi ubog, zapuščén in neúk, nadarjen je prebogato z dobrim, neskvarjenim srcem in bistrim umom, vreden je naše ljubezni, našega truda, naše skrbnosti. In samó ljuberén do tega naroda je gonila uéence moje v vinógrad Gospodov na trdo delo, kajti niti jaz, niti narod slovenski nimava nì visocih služeb, nì sijajnih ÷estij, nì srebrá nì zlatá, s ÷imer bi jih za njihovo delo odlikovali; oní delajo samó za zavest, ki je vrlemu možu zadostna, da so storili nekaj kar je dobro in Bogu milo.“

Zvršívši izroçi Metod kraljeviçu Karlmanu papeževo pismo, ki ga ovlašçuje vsa nadškofovska opravila v Panoniji opravljati, učití, svećenike postavljati, cerkve zidati in blagoslavljàti itd.

Ko je nehal, zavládala je nekaj trenutkov tíšina in zdaj je še le vsakdo videl, s kako veliko pozornostjo so ga poslušali vsi.

Vendar se je v vsem zboru našel samó jeden glas, ki je odločno odobril, kar je Metod rekel, — bil je akvilejski patrijarh Valpert. Da se je izvrstno zagovarjal, ÷utili so pač vsi; tudi so ÷utili, da se na vse, kar je trdíl, ne dá ničesa stalnega in gotovega odgovoriti, ker je

istinito; ali tudi to je glasno samó jeden izrekel, namreč škof Laonski Hinkmar, ki je svojo podolgasto glavo h Karlmanu nagnil in rekel tako, da so ga mogli okoli sedeči razumeti:

„Hrabro se je nosil. Radovéden sem, kako bode Rihbald raztrgane svoje dokaze zopet pobral in skrpal.“

Rihbald vstane na protiodgovor. Nemogši na zrno Metodovega odgovora ugovarjati, loví se ob postranskih razlogih in izrekih ali pa sumnjiči, kakor vsi zagovarjalci slabe stvari. Res je, da je ta dežela papežava bila, ali zdaj ni več. Obri so jo bili zavzeli, po Obrih jo je Karel Veliki otél in Solnogradčanom dal. Pa ko bi tudi istina bila, da prejšnje pravice rimskega stola niso zastarele, ne velja papeževo pismo, ki ga ima Metod, prav nič, ker je gotovo le s hudobno zvijačo in lažjó v Rimu dobljeno, izvabljeno.

„Naš učitelj in episkop nikdar ne laže“, zavpije Klemen jezen, ko to sliši.

„Nikdar,“ pristavi Naum. A ubogi Gorázd, ki vsega tega latinskega govorjenja ni razumel, bil je rudeč, ker čutil je, da se tù proti Metodu nekaj ravná. Želel je biti za jedenkrat zopet Strahomer, biti doma, sklicati možé iz okoličnih zadrug in pomesti ven na polje te nemške ljudi, ki se drznejó zoper svetega možá govoriti.

„Vam je molčati!“ reče škof Adalvin in vpraša Metoda: „Moreš li kaj odgovoriti?“

Metod se bridko nasmehne rekoč: „Teško je odgovarjati na take razloge. Reči, a ne dokazati, da sem z zvijačo in lažjó izvabil v Rimu svoje pravice kot višji cerkveni pastir, to je toliko, kakor žaliti ónega, ki mi je te pravice dal, in čegar pismo sem vam izročil. Jaz sem potoval iz svobodne volje in z dobro vestjó sém k vam, gospóda, misleč in uverjen, da vi priznavate veljavo vrhovnosti stola sv. Petra.“

„Priznavamo. Ali kadar nam hoče Rim stare pravice jemati, pravice, katere so nam dali naši kralji, smemo se mi ustavljati in se hočemo in imamo moč za to, dokler so naši knezi podporniki in blagi zaščitniki Gospodovih služabnikov in veže božje,“ reče Sigehard, opat Fuldski, in se poklanja Karlmanu.

„Tako je res!“ pritrđi jih več.

„Dobro, da Hadrijan sam tega ne sliši,“ reče po tihem Hinkmar Karlmanu.

„Tudi meni bi ne bilo ljubo,“ odšepne Karlman.

Menih Grunzo, sloveč svetopisemski učenjak med svojimi nemškimi tovariši, oglasi se, da bi govoril. Adalvin mu dovoli besedo in Grunzo popné vrv, prepasano nad trebuhom čez kuto, malo višje navzgor ter počne:

„Ta človek je vendar silno predrzen in ostre kazni vreden, ker se upa v zboru toliko učenih in visocih duhovnih gospodov trditi, da nikjer v svetih knjigah ni odlikovan kateri jezik bolj od drugega. Kdo se upa nam trditi, da kaj jednacega ni v svetem pismu? Ne stoji li v Kristovem trpljenju izrekoma, da je dal Poncij Pilat na Kristov križ nabiti samó v treh jezikih „Jezus Nazarenski Kralj Judom“, in sicer v latinskem, grškem in hebrejskem. S tem, da je Bog dovolil, da so bile na svetem križu našega Vzveličarja in nad njegovo sveto glavo napisane óne besede samó v treh jezikih, izrečeno in določeno je, da se smé sv. opravilo v cerkvi jedino v latinskem, ali kvečjemu potlej še v grškem in hebrejskem jeziku čitati, seosebno tudi za to, ker so sv. evangelji samó v teh jezikih pisani bili. Ne čita se pa nikjer v svetem pismu, da bi bil tudi slovenski jezik, kateri je in ostane suróv jezik, poleg prvega, latinskega, na križu Odrešenikovem, zatorej je bogokletno in silno kaznjivo, če ga je ta Metod rabil v cerkvi pri najsvetejših opravilih.“

Hrupno in glasno so nemški škofje, duhovniki in menihi odobravalí Grunzov razlog.

Ko je Metod to slišal, skoraj bi mu bil upadel pogum, še dalje prepirati se z ljudmi, katerim morejo rabiti taki argumenti. Vendar domislil se je, da tù gre za stvar in potrpljivo je začel poučevati, kako v vesoljni krščanski cerkvi ne smé vsak posameznik svetega pisma razlagati, kakor se njemu zdí. Ravno izrečeno razlaganje o jezikih ni le prisiljeno in napačno, óno je od rimskega stola samega s tem popolnoma ovrženo, da so bile Metodove in Cirilove slovenske knjige kot isto tako veljavne potrjene, kakor so latinske. On je prišel semkaj pred zbor z mislijo, da se bode na njegove ozbiljne razloge tudi samó z ozbiljnimi odgovarjalo, a ne, da bi se take besede lovile, kakor je moral baš kar slišati.

„On nas še žali!“ vpijejo jedni, drugi na to začno ropotati.

Karlman se smeje, videč stare, suhe in debele „svete“ možé tako razburjene, pa jim reče:

„Dajte mu nekoliko časa, da se oddahne, ne vidite li, da vam je tako govoril, da je vroč kakor peč.“

Duhovniki se zasmejejo šali kraljeviča svojega, a Metod se obrne k njemu in reče:

„Hodil je filozof po mestu in se potil. Vprašali so ga ljudjé: zakaj se potiš, filozofe? Zato, ker sem se z nevédneži prepiral, odgovorí jim „modriján.“

„S tem misli nas!“ vpije Sigehart.

„Pazi se, med sovražniki si,“ posvari tiho Metoda patrijarh Valpert.

„Jaz sem vaju pred kralji in pred prostáki govoriti istino in zmerom istino in hočem jo govoriti, pak sem pripravljen po vzgledu apostolov tudi življenje svoje dati zánjo,“ odgovorí Metod glasno in ponosno.

„Čujte! Pravi, da je življenje svoje pripravljen dati za svoje krivo-
vérstvo!“ kliče Sigehard.

„Na grmado ž njim!“ razlega se zopet krik, ki se razmnoži in razširi v divji ropot.

Hinkmar je ves čas kraljeviču Karlmanu govoril na uho, kar je Adalvin opazil z veliko nejevoljo.

„Sodba! Na grmado!“ razlega se krik v zboru.

Karlman vstane in vse utihne, ko on govori:

„Jaz hočem vse, kar sem videl in slišal in tudi pisanje, katero sem dobil, poslati milostivemu našemu gospodu in kralju, očetu mojemu, da on sam v ti stvári razsodi, kaj se ima zgoditi. Do tačas pa ostane ta slovenski apostol pri nas in sicer, če obljubi na poštenje svoje, da se ne bode umáknil nikamor iz srede tega mesta, naj živí svoboden; ako neče obljubiti tega, potem ga čuvajte v kloštru jetnika.“

Hinkmar, ki je menda že prej védel, kakova bode sodba, prišel je bil k Metodu in mu šepnil: „Obljubi, brate, ne bode nič zlega, samó ta pot je, da rešiš kožo, sicer te ti-le prijatelji tukaj okoli obsodijo na smrt.“

„Jaz prosvedujem zoper tako nasilstvo!“ reče slovesno Metod.

„Kaj to pomaga? Pojdimo!“ reče škof Hinkmar in k njima se pridruži Valpert Akvilejski, katerega pa Hinkmar niti pogledal ni.

Karlman je bil znamenje dal za razhod in vse se je drevilo proti vratom.

Metodovi učenci so bili potrti, Klemen je bil poniknil z glavo, Naumu so se udrle solze, a Gorázd, ki vsega latinskega prepira še ni razumel prav, povpraševal je v veliki skrbi zdaj Nauma, zdaj Klemena, kaj je, a ni mogel zvédeti ničesar.

Ne dosti bolje, kakor Gorázd, godilo se je Svetopolku. Tudi on latinskega ni dovolj znal, da bi bil mogel razumeti, zakaj hoté Metoda v zaporu obdržati. Pristopi torej k njemu in ga vpraša slovenski:

„Čuj ti, svetče, kaj si jim storil, da te hoté zapreti?“

„Zapreti?“ vsklikne Gorázd, pristopi naglo k velikemu Svetopolku in kažoč za pas mu reče: „Rojak, daj meni nož, ti imaš meč, ne pustimo ga zapirati.“

Rekši izvleče Svetopolku s srebrom okovani nož.

„Gorázd! Orožje daj nazaj, za tebe ne smé biti več krvavo orožje.“
Gorázd takoj uboga, Svetopolk vtakne nož za pas nazaj.

„Svetopolk! Svetopolk!“ vzdihne Metod milo, videč mladega slovenskega kneza, a ko ta nekako nedolžno uprè vprašujoče oči vánj, obide učitelja druga misel in naglo reče slovenski:

„Neki glas mi pripoveduje, da nisi tak, kakor sem te obsodil, ko sem čul, da si svojega strijca Rastislava izdal sovragom. Svetopolk, ti si tù svoboden, pridi, gotovo pridi k meni, da me čuješ, kaj ti imam reči; pridi, morebiti je od tega odvisna sreča vsega naroda našega.“

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

V.

Kako in kdaj so nam naredili ljubljansko „Zvezdo“.

Pač jih je malo tacih, ki se šetajo o sedanjih lepih pomladanskih dnevih po slovečem ljubljanskem sprehajališči, „Zvezda“ imenovanem, da bi se spominjali še nekdanjega visocega zidu, ki je nekđaj oklepal vse štiri „Zvezdine“ strani. Ta zid je zaklepal v sebi véliki samostan in samostanski vrt bratov kapucinov. Na oglu, obrninem proti sedanjemu gledališču, stala je kapucinska cerkev in zadaj za njó samostan, zidan v četveroogelniku. Sredi samostana je bilo dvorišče, sredi dvorišča pa je stal vodnják, ki ga še danes hvalijo zaradi njegove zdrave in pitne vode.

Pred leti je bil ta kraj lastnina habsburških knezov, leta 1607. pak ga je podaril štajerski vojvoda Ferdinand (poznejši cesar Ferdinand II.) kmalu za jezuiti v Ljubljano došlim očetom kapucinom, da so sezidali na njem svojo cerkev in samostan svoj največ iz milih darov v blágu in denarji. Kapucini so postali kmalu jeden najimenitnejših redov v Ljubljani. Najbolj je zanesla med ljudi njih glas pač daleč okoli in ne samó po Kranjskem znana procesija na véliki petek. *)

Cesar Jožef II., ki je odpravil, kar se mu je zdelo nepotrebnih samostanov, prizanesel je očetom kapucinom ter jih pustil pri miru. Prišli pa so Francozi in leta 1810. morali so se kapucini umekniti, kamor je kdo védel in znal; nekateri so šli v Loko, drugi v Kamnik,

*) Gl. „Ljubljanski Zvon“ 1886, II. zvezek.

zopet drugi pa v Krško. Iz cerkve so napravili Francozi konjski hlev in shrambo za različne vojaške potrebščine, samostan pa izpremenili v vojašnico. Pri tem je ostalo, dokler jih niso Avstrijanci zapodili iz dežele.

Kaj pak je bilo početi s samostanom in s cerkvijo, ko so bili očetje kapucini razkropljeni na vse vetrove svetá? Ali naj se pokličejo zopet nazaj in naj se jim razpalo in zanemarjeno samostansko poslopje zopet popravi? Kajti razpustili Francozi reda kapucinskega niso, ampak so mu le ukazali, naj se jim umakne. Dovolili so kapucinom celó, da smejo vzeti s seboj vse, kar imajo. Vzdrževanje samostana in druga bremena so pripala mestu, ki jih je moralo nositi še potem, ko je prevzel vérski zaklad samostan v svojo last celó do avgusta l. 1814.

Cesarska vlada je našla samostan in cerkev seveda popolnoma prazna, na pol podrtá, streho skoraj razkrito in vse poslopje zanemarjeno. Kam pak so prešle cerkvene dragocenosti, kam vse imetje samostansko? Kdo bi ji mogel o tem kaj povédati? Po dolgem iskanji je prišla nekemu staremu možu, dru. Valenčiču na sled. O njem se ji je povédalo, da je bil zadnji predstojnik tega samostana, in da se bo pri njem našel morebiti še dva centa težki zvon kapucinske cerkve.

Pozvan od cesarske vlade, naj izpové, kaj mu je znano o samostanskem imetji, kam je prešlo in kje naj ga išče, da je zopet dobí, sporočil ji je, da predstojnik on ni bil, ampak gospod Lovrenec Anton Rudolf.

„Sicer pak lahko trdim,“ dejal je stari mož, „da so bila bandera in da je bilo cerkveno perilo kaj malo vredno; bilo je silo staro. Kapucinska bandera so bila le od pavole, zakrpana in raztrgana. Ravno táko je bilo tudi cerkveno perilo. Dragocenosti boste zastonj iskali. Saj je vendar znano, da ne smejo imeti kapucini po svojih samostanskih pravilih nič zlatega, nič srebrnega, nič svilnatega. — Kaj se je zgodilo z vinskimi sodi, ne vém povédati, znano pa mi je, da so gospodje očetje vino pretočili iz vélicih sodov v manjše, ki so se dali prepeljati, vélike sode pak so pri odhodu pustili tukaj. Kdo jih je vzel, ne vém. Ker so zaseli takoj potem Francozi samostan in se je iz njega veliko odneslo in odpeljalo, nisem smel in nisem prišel več v samostan, ker nisem bil prijatelj Francozom. Tó vse vém kot dober prijatelj umrlega gospoda Rudolfa in očetov kapucinov. Sicer pak moram še opomniti, da se je, ko so samostan izpraznili, veliko veliko odneslo in pokralo; kajti v prvi tedanji zmešnjavi ni nadzoroval samostana nihče in ga tudi maral ni iz strahú, da ga bodo storili Francozi odgovornega.“

Toliko je védel mož o zadnjih časih kapucinskega samostana. Ker pa ob ónem zvonu ni zinizil besedice, vprašali so ga, kam je prešel ta.

„Tega sem prodal,“ odvrnil je Valenčič — „za 100 goldinarjev, ki sem jih oddal za samostanske potrebe. Kaj so kapucini s tem denarjem storili, ali so ga porabili za hrano, ne vé m povédati.“¹⁾

Avstrijanci so porabili cerkev in samostan za vojaške potrebe. V prvem nadstropji je imel c. kr. vojaški transportni oddelek pet sob za transportno moštvo, pri tleh pa jedno stražarnico za jetnike, majhno kruharno in dve mali sobi za moštvo. Artilerija je imela spravljenega tukaj nekoliko lesá, 300 platišč, 50.000 krogelj in granát in 8 ne več rabljivih topov v neki z deskami obiti ograji na samostanskem vrtu.

V cerkvi je bilo shranjenega nad 1000 centov sená; prostora pak je bilo v nji gotovo še za 1500 centov.

Na pol podrtega zidovja ni kazalo več še dalje vzdrževati in cesar je sklenil, naj se samostan s cerkvijo vred podré in ves prostor prodá.

Dné 19. marcija 1815. leta se je napovédal dan v pisarni okrožnega urada. Tú se je imelo sklepati, kaj naj se zgodi s cesarskimi stvarmi, shranjenimi v samostanu. Pogodili so jo tako, da se bo senó odpeljalo v Bežjigrad za sv. Krištofom, strelne tvarine pa v stolp za smodnik na savskem polji, poslopja in vrt pa naj se prodajo na javni dražbi.

Ko je bila prodaja torej sklenjena, dali so prepeljati kosti tú pokopanih redovnikov k sv. Krištofu; kajti v prejšnjih stoletjih pokopališča pri sv. Krištofu še ni bilo, pokopavali so mrlíce pri cerkvah. Iz kapucinskega samostana je prepeljal šentkrištofski mežnar Peterca 16 vóz kostij in računil po 1 gld. 20 kr. od vozá.

Tedaj se je pričelo lahko s prodajo samostanskih objektov.

Najprej so prodajali vrt, toda še le 10. dné februvarija 1817. leta. Razdelili so ga v osem delov ter le nekoliko svetá od dražbe izvzeli, kolikor se ga je potrebovalo za napravo nove ceste ob sedanji kazini in za razširjenje ceste od gledališča v gledališke ulice. Prvi del, ki je meril 473□°, cenili so na 236 gld. 30 kr.; drugi del, ki je meril 809□°, cenili so na 404 gld. 30 kr.; tretji del, ki je meril 473□°, cenili so na 236 gld. 30 kr.; četrti del, ki je meril 763□°, cenili so na 381 gld. 30 kr.; peti del, ki je meril 351□°, cenili so na 175 gld. 45 kr.; šesti del, ki je meril 335□°, cenili so na 167 gld.; sedmi del, ki je meril 256□°, cenili so na 128 gld.; osmi del, ki je meril 365□°, cenili so na 182 gld. 45 kr.

Ta cena, samó po 50 krajcarjev za štirjaški seženj, bila je gotovo zeló nizka; vsa sedanja „Zvezda“ cenila se je le na 1912 gld. 25 kr.

¹⁾ fasc. 38. novejše ljubljanske registrature.

Kako ceno bi imela li danes! Tudi dražbeni pogoji niso bili pretrdi, ampak skoraj samó po sebi razumljivi. Magistrat je imel prej, dokler so živeli še kapucini v samostanu, jurisdikcijo in ž njo zvezane pravice do vseh neposvečenih samostanskih ljudij. To pravico si je hotel pridržati še tudi za dalje in plačal vérskemu zakladu 200 gld., zato pak zahteval, da bodo kupci plačevali vsako leto po 1 krajcar davka od štirjaškega sežnja. Tudi érar si je zagotovil dohodke svoje, ker si je izgovoril od kupcev in njihovih potomcev vse cesarske davke od poslopij, ki se bodo kdaj sezidala na nekdanjem samostanskem vrtu. Jediní neugodni pogoj je bil ta, da kupci ne bodo smeli porabljeni kupljenega svetá za vrte, ampak da so se morali zavezati, da zazidajo ta svet tekom štirih let s hišami in te hiše pokrijejo z opeko. Ako tega ne storé, zapadejo kupnino.

Toda čudno! Pri dražbi se ni oglasil za prvo parcelo nihče, ravno tako tudi za drugo, tretjo, četrto, šesto in sedmo nihče ne. Prodali sta se samó dve parceli, peta in osma, in sicer za cenilno ceno.

Ker torej niso mogli prodati vsega svetá, dali so varščino (vaduum) dražiteljem in kupcema že takoj pri dražbi nazaj. Poskusili so ves svet skupaj jednemu za 1913 gld. prodati. Za to se je oglasilo več kupcev, ki so napósled skupno kupili ves vrt za 1950 gld. Ti kupci so bili dr. Jurij Zweyer, Andrej Malič, Gašpar Kanduš, France Hoinig, Jožef Seunig in Mihael Reinisch.

Dné 17. februvarija istega leta so prodajali poslopja. Cerkev in trije cerkve dotikajoči se deli samostana bili so cenjeni na 896 gld. 12 kr., stranski samostanski trakt na 850 gld. 21 kr., tretji, srednji trakt na 288 gld. 15 kr., zid okoli vrta pa na 476 gld. Kupci bi bili morali vse to zidovje podreti tekom štirih mesecev in vso šuto in posip tako odpeljati, da bi bil svet popolnoma raven in ugoden za zidanje novih hiš. Dovolilo se je kupcem tudi v tla kopati in zidovje do tal podreti, morali bi pa seveda iz tega uzroka nastale jame na svoje stroške zapeljati in svet zravnati. Le vodnjak sredi dvorišča se ne bi smel zasuti; v pogojih so bili celó kupci odgovorni za vsako poškodovanje, katero bi vodnjak pri podiranji zidovja trpel. Že takrat ga je odmenila vlada javni porabi ter naložila magistratu skrb za njegovo vzdrževanje.

Pri dražbi je obljubil trgovec Alborghetti za cerkev in tri nje dotikajoče se dele samostana cenilno ceno in ob jednom prosil, naj se mu podiranje dovoli takoj, nekoliko zató, da bo dal zaslužka revežem, ki ravno ta čas niso imeli nič dela, nekoliko pa tudi iz tega uzroka, ker se je upal dobiti tak čas delavce in voznike veliko ceneje. Jeden del zidovja je kupil neki Gasperotti ter izjavil ravno isto prošnjo.

Vse na 2510 gld 50 kr. cenjeno zidovje se je prodalo za 2512 gld. 36 kr., vrhu tega pak je moral magistrat kupiti od vérskega zaklada tudi svet, ki ga je potreboval za razširjenje cestá; za ta svet in za to, da so mu ostale nekdanje stare pravice do nekdanjega samostanskega svetá, za dominium directum, je plačal 847 gld 37¹/₄ kr.

Cesti, ki jo je nameraval narediti magistrat na kraji nekdanjega samostanskega zidú in sedanje kazine in Kleinmayerjeve bukvarne, stala je nizka hišica napoti, ki bi danes zapirala to nameravano cesto na oglu sedanje Cetinovičeve hiše. Nosila je hišno številko 36 v kapucinskem predmestji. Bila je lastnina necega kmeta iz Kleč. Tudi to hišo je moral magistrat kupiti, gori imenovani konsorcij ljubljanskih trgovcev pak jo je obljubil zastoj podreti in odstopiti magistratu vrhu tega še 766 □ štirjaških sežnjev svojega na dražbi kupljenega samostanskega vrta, ako mu prepusti magistrat vse gradivo podrte omenjene hiše. Dné 22. oktobra 1817. l. je magistrat to ponudbo tudi sprejel.

Po dražbenih pogojih morali bi bili omenjeni trgovci tekom štirih let ves kupljeni svet pozidati z lepimi in z opeko kritimi hišami. A leto 1821. se je bližalo, ko na vsem tem prostoru ni bilo videti najmanjšega zidanja; dà, celó poravnan ni bil še nekdanji samostanski vrt, ampak ves zakopan in razne šare poln. Ker trgovci samí niso hoteli ničesa storiti, moral je magistrat sam začeti na svoje stroške posip strani voziti in vrt čediti, kajti v Ljubljani je bil napovedán kongres. Kupci so bili na tem, da izgubé denar svoj, ki so ga plačali za kupljeni vrt. Da ne bi se jim to zgodilo, ponudili so ga magistratu za svojo ceno, za 1950 goldinarjev, toda le pod tem pogojem, da ga magistrat odmeni za lep javen vrt.

O ti ponudbi je poročal magistrat stavbinskemu inspektoratu, ki mu je svétoval (dné 23. sept. 1820. l.) naj primóra lastnike kapucinskega vrta, da ostopijo od pogoja svojega, da se namreč na ta svet ne smé postaviti nobeno privatno poslopje. Ker pak ne ponujajo več vsega kupljenega svetá — saj so 766 štirjaških sežnjev že samí odstopili magistratu, — obljubi naj jim ta samó 1000 goldinarjev, ob jednem pak jih poučí, da nimajo nikakor pravice nasproti cesarski določbi, po kateri bi se moral ta kraj zazidati z zasebnimi poslopji, ne pa porabiti se za vrt, bodisi že privaten ali javen, staviti kake pogoje, kajti kapucinski vrt se jim je prodal le proti temu, da ga zazidajo, sicer bi ga niti na prodajo ne bili dobili.

Lastniki sedanje „Zvezde“ so se branili in upirali ter pobijali očitanja, da bi bili oni kriví, če niso izpolnili pogojev in kapucinskega vrta ne zazidali. Dejali so namreč, da je stavbinski inspektorat sam

to zakrivil, ker je preklical prvi, leta 1817. pri dražbi predloženi črtež, kako in kakšne hiše naj se zidajo, potem pa nobenega novega ne več izdal. A stavbinski inspektorat jim je dokazal, da se motijo in da so to le izgovori, da ne bi izgubili kupnine. Nekoliko pak je moral biti tudi sam kriv, kajti prepir se je vlekel še nekaj let, ne da bi se upal inspektorat opiraje se na dražbene pogoje postopati energično in razsoditi, da so kupci vrt zapadli.

K sreči je bila Ljubljana ravno tačas odmenjena za kongres, sicer bi morebiti „Zvezde“ nikdar ne imeli. Da bi se postavile na ta prostor kake zgradbe, za to ni bilo več časa. V naglici je magistrat odpeljal kupe zemlje in ostanke podrtij, zametal jame in jarke po vrtu ter dal napraviti po njem steze. Tacega razkopanega vrta ni mogel pustiti posebno že za to ne, ker je imel cesar stanovati v deželnem dvorci, dokler bi trajal kongres. Med kongresom se je porabljal poravnani vrt za vojaške parade in ko je kongresna gospôda odšla iz mesta, spoznali so, da bi utegnil postati ta prostor kdaj najlepši kras ljubljanskega mesta. L. 1823. zvali so ga že kongresni trg. Dné 8. januarija 1824. je bilo že sklenjeno, da se nasadi z drevjem in 18. februarija istega leta so šli iz tega namena na ogled. Kongresni trg je bil še takrat lastnina gori omenjenih trgovcev. Pri tem ogledu so se pozvali znova, naj ga odstopijo proti ponujanim 1000 goldinarjev. Sedaj so se le-ti, vedoči, da je namenjen za javen vrt, branili in upirali lahko izdatneje. Zahtevali so vseh 1950 goldinarjev, dejali pa so, da bodo utegnili morebiti iz proste volje dati 300 gld. za izsuševanje ljubljanskega barjã. Za koliko so se napôsled pogodili, ne vém povédati.

Sklenilo se je kongresni trg zasaditi in namenilo za to izdati 808 gld. 44 kr., vendar so poskočili ti stroški, kar se pri tacih podjetjih zgodi tako rado, na 855 goldinarjev 33 kr.

Vodnjak na kongresnem trgu so nameravali arhitektonično okrasiti in so zdelali v ta namen lep načrt, ki je shranjen v magistratnih aktih. Kamnosek Tomán je obljubil napraviti tak vodnjak za 889 goldinarjev, bržkone pak se je ta misel opustila in ne škodilo bi morebiti, ako bi se je oprijel zopet denašnji mestni odbor.

Srečnima slučajema, da kupci niso imeli denarja ali premalo podjetnega duhá in pa temu, da je zboroval leta 1821. v Ljubljani kongres, zahvaliti se je, da je dobila Ljubljana sprehajališče, za katero jo lahko zavidajo dosti večja mesta.

Vissáron Grigórjevič Bêlinskij.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

(Konec.)

Res je bil Bêlinskij časih tendenciozen, ali bili so tedaj pisatelji sploh taki, bilo je táko vse društvo. Pa ta tendencioznost je bila navdihnena z idealizmom, ki budí, čuva in širi v nas negasljivi ogenj društvenega čutja in nam daje nado, da bodo tudi naši potomci spoštovali ta sveti ogenj, ki ogreva nas, daje nam moč in vstrajnost v težki borbi za napredek. On je prvi dal kritično merilo za stare in nove pisatelje, pokazal razvitje ruske literature in njegov pomen ter navdušeno branil zapadnike. Povzdignil se je tako, da je bil „od l. 1834. do smrti svoje naš odgojitelj in vodnik,“ kakor hvaležno govori o njem Ap. Grigoróvič (Soč. I. 546), ki pa zato ne zamolčava „negativne strani“, katero vidi posebno v tem da je zapadništvo bila cela poezija formalizma in centralnih teženj, polna protivnosti vsemu neposrednemu, vsemu prirodnemu ali bolje prirojenemu, kar da je čisto negativno načelo (Soč. I. 554). Slavjanofili seveda teh teženj zapadnikov niso odobravalí, temveč ravno nasprotno učili. Bêlinskij je čist kosmopolit govoreč, da ljubiti domovino je ljubiti človeštvo, da domorodna ljubezen ima izvirati iz ljubezni do človeštva, da je ona drugače — kitajstvo. Zaradi abstraktne človečnosti je torej zamétal narodnost, kar seveda ni bilo pravo. Ali če pomislimo, da se je pod imenom narodnih teženj večkrat skrivalo naravnost mračnjaštvo ali pa slavjanofilski misticizem, kakor se je tedaj še rad širil, moramo priznati, da je čisto naravno, da Bêlinskij v gorečnosti za svoj ideal nasprotnikov ni gladil, kakor ga tudi oni niso. Malo pred smrtjo Bêlinskega so se sicer pomirili zapadniki in slavjanofili, ali nasprotje je bilo vendar toliko, da ga vidimo še danes, četudi čistih zapadnikov in slavjanofilov sedaj ni več. Gotovo je navdušena težnja za vsem zapadnim kriva, da je ruska inteligencija svoje narodno, še bolj pa slovansko, zanemarjala — na svojo in našo škodo. Literatura se je pa vendar tako povzdignila, da je mogel znamenit kritik petdesetih in šestdesetih let, N. A. Dobroljúbov, reči, da ruskim pisateljem po Bêlinskem ni več mogoče vrniti se na pot literarnega hvalisanja in klanjanja (Soč. III. 229). Isti kritik pa tudi priznaje, da do sedaj še nobena evropska literatura — torej tudi ruska ne — ni mogla osvoboditi se popolnoma malostnih ali sebičnih strankarskih interesov (Soč. I. 517).

To pa moramo glasno priznati Bělinskemu, da je z mogočno roko visoko držal zastavo čistega navdušenja za vse dobro, da je z gorečnostjo budil čut pravice, in priznati moramo, da je malo narodov na svetu, kjer bi ravno ta čut bil tako živ kakor pri ruskem, katerega je tako mogočno budil naš kritik. Smemo pač trditi, da brez Bělinskega in Gógolja ne bi bila ruska literatura že v štiridesetih letih našega stoletja dosegla tolike zrelosti, ne bi bila dosegla tega smerá, po katerem so se ravnali in se ravnajo do sedaj vsi največji talentji. In če visokospšтовani profesor N. Iv. Lamánskij po pravici trdi, „da če bo kdaj slovanskemu svetu mogoče ustvariti veliko, samostalne omikó, bo to zato, ker se je v njem napósled pokazal narod, ki je umel in uspel ustvariti si veliko državo (gl. Nóvoe Vrémtja 28'2 [8/3] 1884)“: moramo dodati mi, da vršé to veliko in važno nalogo ne samó državniki in stvoritelji držav sploh, temveč veliko bolj možjé, ki delajo na kulturnem polji, širijo narodu obzorje ter mu dajó tako najboljša in najvarnejša sredstva in pogoje, s katerimi države in narodi rastó in cvetó, brez njih pa tudi velike države — propadajo. Mislim, da med te izbrane možé smemo šteti tudi Bělinskega in da mu lahko oprostimo óne slabosti, ki dokazujejo le, da je bil — človek.

Res je bil Bělinskij v svojem navdušenji za seznanó resnico in pravico časih jednostránsk, časih se je tudi naravnost motil — ali vedno iskreno, z najboljšo voljo in težnjo za resnico. Tudi to moramo priznati, da je to goreče navdušenje gotovo silno vplivalo na sodóbné mu pisatelje in dalje — do naših dnij: óni blagodejni ogenj, ki ogreva rusko literaturo in kritiko od Bělinskega sem, razvnel je ravno naš véliki kritik. Brez njega ne bi bila ruska literatura dosegla te zrelosti in tega priznanega pomena, ki ga izmed vseh slovanskih literatur tudi v romano-germánskem svetu ravno ona ima in dobiva vedno več. Res je Bělinskij vnesel v rusko kritiko óni negativni duh, katerega je tudi v literaturi dovolj, ali ta negacija je bila in je izraz kritičné misli, izraz rastoče zrelosti, težnje, da literatura in za njo in ž njo življenje raste na široko in globoko, da literatura vedno bolj postaje izraz življenja, da bode mogočna učiteljica in odgojevateljica vsega naroda. odgojevateljica, ki ni zaljubljena nì v odgojenca, nì sáma váse, ki se sicer odkritosrčno in s ponosom veselí vsakemu napredku, ki pa ob jednom skrbno pazi, da se odkrije in odpravi vsako, tudi zastarelo zló in da se ne seje na kulturnem polji seme bodočih zmot. Ta kritika, ta literatura se ne ziblje na površji plitvega, samó estetičnega modrovanja in uživanja: ona v močni, varni roki drží oster nož zdrave sodbe, ne boji se kritičnega ognja, temveč brez straha in s

polno véro v sedanje in bodoče vspehe, v zdravo razvitje narodnega življenja žge rane na narodnem telesu kakor izraz nezdravih sokov narodnega življenja, žge jih samó, da se rana zaceli in življenje zdravo razvija dalje — vse bliže in bliže k idealu vsestranske, mogoče pravice in resnice, prave človečnosti v posameznih narodih in tako v človeštvu sploh. —

Bělinskij res v obče ni dovolj jasno videl zdravega zrna v delovanju in težnjah slavjanofilstva, njegovega brez dvojbe velikega pomena, ležečega v težnji, da se soglasno in na svojem temelji — tako rekoč organsko — razvija ruski narod in slovanstvo sploh. V tem pogledu je Bělinskij gotovo mnogo vplival, da se narodna ruska svest v inteligenciji ni hitro razvijala, vplival je morebiti še bolj, da se druga, slovanska, svest razvija še bolj počasi. Ali četudi moramo zdravo zrno slavjanofilstva z veseljem pozdravljati želéči mu iskreno, da bujno klije in raste — seveda brez neproduktivnega romantizma ali misticizma, ki človeku in narodu samó vid moti, in brez óne samodovoljnosti in samohvalstva, brez óne prevelike zaljubljenosti v samega sebe, ki toliko ovira pravi narodni razvitek in napredek ter kvari narodno življenje sploh: moramo vendar priznati, da sámo slavjanofilstvo tudi ni bilo vedno popolnoma si svesto in si morebiti še sedaj ni tega svojega velikega pomena, tega kulturnega zrna. To pa je naravno, ker v borbi z nasprotnikom vidimo in sodimo v njem najrajši to, v čemer se ne zlagamo ž njim in tako lahko ne opažamo toliko in ne cenimo tako, kakor bi imeli, to, kar ima nasprotnik dobrega.

Žaliti moramo, da strankarska strast tudi še sedaj v ruski literaturi časih moti pojme. Ali objektivno presojevanje je plod in znak le visokega kulturnega življenja, s kakeršnim se slovanstvo še ne more ponašati: óno je ideal, za katerim imamo težiti na svojo korist, katerega pak ljudjé dosežamo težko, popolne objektivnosti pa pač doseči ne moremo. Tudi Bělinskij ni mogel biti vedno dovolj objektivni: preveč so ga holele rane društvenega življenja, pregoreče je želel, da se odstranijo vse ovire zdravemu kulturnemu razvitju v duhu pravice in človečnosti in po pravici je premalo videl v ruskem društvu približavanja k temu idealu, preveč pa mraka, javne, nesramne sebičnosti in pokvarjenosti. V tem težavnem stanju se je boril Bělinskij z vso odločnostjo, ki jo daje le čista véra v seznaní ideal, gojena in podpirana z vidnimi vspehi zdrave, napredne misli, domoljubnega dela in trpljenja, boril se je — in ne omahoval — z óno čistoto v duhu, v srci, in v značaji, ki jo v tako veliki borbi morejo ohraniti le zares veliki, zasluženi možjé. Zavidali so mu in ga sovražili, ker jim je bil pre-

pošten, prevelik. In če sedaj še ni prišel čas, da bi vse ruske stranke mogle popolnoma mirno presojevati in priznavati ta značaj v borbi in delu Bělinskega: smemo gojiti čvrsto nado, da bode naše zanamce združil jeden čut hvaležnosti genijalnemu učitelju, silnemu buditelju, do sedaj nepreseženemu ruskemu odgojitelju, nevstrašljivemu, nesebičnemu, trpečemu boritelju — V. G. Bělinskemu. —

Dodatek: Pri spisovanji te razprave so mi rabile naslednje knjige: A. Pypina Charakteristiki literaturnih lekcij. Sp. — A. Pypina Bělinskij ego žizn i perepiski, 2 t. Sp. 1876. — A. Gregorjeva Sočinenija t. I. Sp. 1876 — K. Petrova Kursi istorii russkoj literatury, izdanie sodnoe, Sp. 1871. — Or. Millera Publichnyja lekci, Sp. 1878. — Čitatelj blagovoljno popravi naslednje tiskovne pomote: 1. Str. 37., 8. vrsta od zgoraj stoji: praznovanje, namesto: poznavanje. — 2. Str. 40., 3. vrsta od doli ima biti: Borodinskaja — ne pa: Torodinskaja. — 3. Str. 100., 11. vrsta stoji: ta je vedno pripravljen — namesto: ter je vedno pripravljen itd.

O početkih slovenske književnosti.

V tristoletni spomin smrti Trubarjeve (1586. l.) spisal Andrej Fekonja.

(Dalje.)

4. Govorec o književnem delu slovenskem, zlasti protestantskem, v XVI. stoletji, pa ne smemo napósled pozabiti mecenatov in drugih njega pospeševalcev.

Da je knjiga slovenska v XVI. veku imela tak vseh (— dobro pripazuje Marn —), hvala za to gre deloma njenim podpornikom in pokroviteljem njenih pisateljev. — To so bili najprej domači t. j. deželni stanovni ali odborniki Kranjske, Štajerske in Koroške; razven teh mnogi plemenitaši in graščaki po teh deželah, pa po Istri in Hrvaški, med katerimi se v predgovorih (največ nemških) knjigam naših pisateljev imenujejo n. pr. kralj (pozneje cesar) Maksimilijan II., Georg Kisel Edler zum Kaltenbrunn vnd Gonowitz, Ahaz Graff vnd Freyherr vom Thurn vnd zum Creuz, Johann Friedrich vnd Johann Wilhelm Herzoge zu Sachsen, Christoph Freyherr v. Auersperg, Jobst von Gallenberg, Peter Graf von Eberau, idr.

Potem vnanji vladarji in velikaši, med njimi posebno Krištof Virtemberški, kateri je bajè po vplivu nekdanjega svojega vzgojevalca in pot-m kancelarja magistra Mihaela Tifferna (Laščana, roj. v Kranjski, vzgojenega v Laškem Trgu) in pa profesorja Matije Garbicija

Ilirijana (Grbića iz Istre) jako izdatno podpiral Trubarja in druge. „Čudovito je,“ piše Marn, „kar je tá vladar žrtvoval Trubarju in drugim knjižnikom jugoslovanskim. Pravijo, da izvira tó od tod, ker je Würtemberg dežela bila nekaj časa pod Avstrijo. Krištof sam bil je l. 1520. pripeljan v Wiener Neustadt ter tukaj izrejevan“; umrl je 1568. l. — Poleg njega je bil Hans baron Ungnad iz Žineka v Junski dolini, bivši deželni glavár štajerski, zapovednik petero notranje-avstrijskih dežel, slovenske in hrvatske; a poluteranivši se in preselivši 1559. l. v Würtembergsko, osnoval je v Tubingi in v Urahu na svoje stroške tiskarno ter je k sebi pozval več učenih mož iz jugoslovanskih krajev, da protestantske knjige pod njegovo upravo na svoja narečja prevajajo in tiskajo, toda to ne samó z latinskimi, temveč tudi z glagolskimi in cirilskimi pismeni, navduševan bajé z mislijo, da se pridobijo dobri, pa ubožni Jugoslovani in morebiti tudi hudi Turki z mečem besede božje in sv. pisma.¹ Tako je v ne celó treh letih od 1561. do 1564 l., bilo natisnenih in razposlanih do 25000 izvodov knjig jugoslavjanskih.¹) No Ungnadovo delo je tudi ž njegovo smrtjo (v Vinterici v Češki) 1564. l. skoraj zatem jenjalo.

Ko je tako po smrti barona Ungnada in vojvode virtenberškega tiskanje protestantskih knjig slavjanskih v Nemčiji propadalo, pridobil si je dotično pravico Hans Mannel ali Janez Mandelec, rojen ako ne v Kranjski vendar vsaj v Primorji, in je ustanovil novo knjigotiskarno v Ljubljani. Trdi se, da je že leta 1562 Trubar bil tiskarja Joh. Manlija iz Uraha sémkaj priveel; a izvestno je v Ljubljani pri Janezu Mandelcu bila prva slovenska knjiga natisnena d. 16. decembra leta 1575., namreč Dalmatinov „Jesus Sirah“. Mandelec je v Ljubljani tiskal latinske, nemške in slovenske spise in knjige do l. 1582. Tedaj pa je (1582. l.) na povelje nadvojvode Karla bila knjigotiskarna v Ljubljani zatrta, a Mandelec je odšel na Ogrsko, kjer sta mu bila podpornika grof Batthiany in grof Erdödy, da je tiskaril n. pr. v Kiseku (1584. l.), v Eberonu, v Varaždinu (1586.—90. l.), v Seči (1595. l.); menda je tudi v Ogrski umrl.²)

Značaj književnega delovanja.

Upoznavši se tako, vsaj v pregledu, z našimi pisatelji v 2. polovici XVI. veka in ž njihovimi spisi, hočemo sedaj še óno književno delo nekoliko označiti, in to a) kar se tiče tvarne vsebine in b) slovstvene vrednosti spisov, ter c) po znamenitosti posebe za slovensko slovstvo, pa tudi č) v daljnem vplivu na ostalo knjigo jugoslovansko. „Kakor se pa“ — pripomenjamo takoj tù z Marnom — „dan danes iz pravih prvot-

¹) Marn l. c. 20.

²) Marn 14.

nih virov marljivo pojasnuje državna in cerkvena zgodovina tedanje dobe, nikakor ne v sramoto katolikom; tako naj vže tudi v književni posije nam ljuba resnica.“¹⁾

1. Kar se najprej tiče predmetov, katere imajo slovstveni proizvodi prvih slovenskih pisateljev v sebi, zvedeli smo te že iz samih naslovov dotičnim knjigam. Poglavitna tvarina v njih obdelovana je namreč verozakonska. Da so se slovenski ‚reformatorji‘ s tem predmetom posebno zanimali, to je naravski; saj jim je bil v prvi vrsti namen vérski. „Za njih je slovenski jezik bil kot neobhodno orodje, da svoje krivovérje raztrosijo med narodom, kateri ni znal drugega jezika razven slovenskega; zato so tudi protestantske knjige na brzo roko prevajali.“ (Ljubić.)²⁾ Pa, dasi tudi njihovo slovstveno delovanje malone povse spada na duhovni predmet in da z večine sestoji v prevodih: treba je vendar pomisliti, da je v óni dobi vseobéna znanost po nastalih cerkvenih borbah bila povsod jako zaostala ter mesto prepustila bogoslovnemu modrovanju, v čemer so tedaj najboljši umovi upotrebljavali vse duševne svoje moči; in da imamo sploh prevodov, kateri so ne samó bili potrebni njihovemu namenu, temveč so postali tudi nam koristni.

V rečenem zboru sta delovala posebno Trubar in Dalmatin, stožera protestantstva v Slovencih, kot biblista, tolmačéč naši posamezne dele in naposled vse sv. Pismo starega in novega testamenta. Tega prevoda Dalmatinove biblije so se dolgo posluževali z višjim dovoljenjem isti katoliški duhovniki slovenski, ne imajoči drugega tolmačenja za dejanske potrebe pri cerkvenih govorih in duhovnem pouku ljudstva; in to celó nad dvesto let, dokler namreč ni svetá ugledalo katoliško „Svetu Pifmu“ poslovenjeno po Juriji Japlji in Blaži Kumerdeji idr. v Ljubljani N. T. 1784, 1786, St. T. 1791—1802. (Dalmatinov prevod Pentatevha ali petih Mozesovih bukev je bil tudi z neznatnimi izpremembami uvrščen v polyglotto: Biblia sacra ebraice, chaldaice, graece, latine, germanice, sclavonice, studio et labore Eliae Hutteri Germani. Noribergae 1599.) Poleg biblije prirejala sta zopet zlasti Trubar in Dalmatin tudi razne katekizme in molitvenike; Krelj in Juričič pa sta prevajala takozvane postile ali evangeljske propóvedí; a vsi skupaj so še z drugimi vred poleg latinskih in nemških originalov zlagali cerkvene psalme in druge pesni nabožne ter Trubar celó posamezne oddelke katekizma v vezani besedi; dà, kakor pravi Dalmatin v predgovoru knjigi ‚Ta celi Katehismus, eni Pfalmi inu Peifni l 1584., Pr

¹⁾ Jezičnik 1883

²⁾ Ogléd. knjiž. poviesti jugoslav. II. 540.

Trubar je „celi katekizem sestavil v lične slovenske rime, v prijetne melodije in speve ter potem z nekaterimi slovenskimi psalmi in duhovnimi pesnimi pomnožil,“ kar je bilo Slovencem bajè jako koristno v нравstvenem in mnogo poučno v vérskem obziru, t. j. protestantskem. A Vetrinjski menih cistercit Pahenekar je sestavil temu nasproti prvi katoliški katekizem v slovenskem jeziku z vprašanji za katoliško mladino, kateri katekizem Trubar imenuje ‚jezuviški‘.

Za prvi pogoj vspešnemu delovanju v narodu pa je bilo neogibno potreba slovensko občinstvo učiti slovenskemu pismu in knjigi slovenski; kajti čitati in pisati so v óni dobi sploh in torej tudi pri nas znali le naobraženci, in to zlasti v latinskem jeziku, priimenovanem naravnost bukovskem t. j. književnem. In tako imamo poleg precèj številnih bogoslovnih spisov tudi prve početke slovenskega jezika slovnja, namreč v Trubarjevem ‚abecedniku‘ in istotako v Kreljevi ‚otročji bibliji‘ in v Bohoričevi ‚začetnici‘, kateri poslednji dve knjižici sta ob enem rabili kot katekizem in čitanka slovenska v prvih razredih tedanje latinsko-nemške šole stanovske v Ljubljani, utemeljene (1565. l.) pri Leonardu Budini po osnovi Krist. Spindlerja in Jur. Dalmatina.¹⁾ Bohorič je nadalje s svojimi ‚zimskimi uricami‘ položil slovenski slovnici temelje, na katerih so zidali ne samó protestantje, temveč vsaj nekaj časa tudi sami katoliki; še kapucin o. Hipolit Novomeščan dal jih je l. 1715. v Ljubljani vnovič natisniti, in istotako je mislil oživiti jih celó kanonik J. Japel, zapustivši jih vendar obnovljene samó v rokopisu. Megiser Nemeč pa nam je v ‚dikcionariji‘ svojem dal prvo osnovo slovenskega slovarja, zlasti v izgovoru koroškem, deloma kranjskem ter tù in tam celó hrvaškem, kateri slovar so tudi jezuiti, malo popravljen in pomnožen, zopet izdali v Celovci l. 1744. — Razven tega nahajamo v omenjenih pesmaricah, v Trubarjevi, v Klombnerjevi idr., izvestno prve poskuse umetne slovenske lirike. (O šaljivkah in zabavljalih, kakor na protestantski tako na katoliški strani, ne moremo soditi, ker so nam dandanes neznane i po obliki i po vsebini). — In ako še konečno v misel vzamemo Trubarjev koledar, pa Recljev v rokopisu ostali prevod iz obzora pravoslovnega, pregledali in omenili smo vse stroke književnosti, kateri so tedanji, t. j. prvi delavci več ali menj obdelovali na naši slovstveni celini.

2. O notranji vrednosti prvih slovenskih spisov se v književnem obziru ne more soditi absolutno, baš zato ne, ker vsebina ni

¹⁾ Učni jezik na ti šoli je bil za prva dva razreda latinski, za ostala dva nemški. Ostal nam je nje šolski program od 8. maja 1584. Ravnatelj ji je bil najprej A. Bohorič, za njim pa Nikod. Frišlin (v. Ljubič 540).

zvirna nego malone vse sam prevod. Uzori pak so, kakor mnogo omenjamo, itak ali že samo protestantski, ali so vsaj v tem duhu uravnani njih posnetki; no ker naš namen tudi ni, da razpravljamo o vérskih stvaréh, ostaje nam torej le še stran jeziko vna.

Nekoliko se more pač že iz zgoraj navedenih podatkov naslovnih razvideti, kakšna je onodobna književna slovenščina v pismu in besedi; vendar naj postavim sem tudi kratko oceno dra. Fr. Miklošiča o tedanjih glavnih pisateljih slovenskih, po katerih so se kolikor toliko ravnali tudi drugi. Miklošič v „Slov. Berilu za osmi gimnaz. razred“ 1865 govori: „Trubar je bil tedaj prvi, ki je počel pisati po novo-slovenski, t. j. tako, kakor se govori do malega še dan današnji, samo da je malo preveč nemčeval in vcepil slovenščini celó nemški člen, da si ni ljudstvo govorilo nikdar tako. *Z* mu je bil = *c*; *zh* = *č*; *f* = *s*; *fh* = *š*; *s* = *z*; *sh* = *ž*; *fch* = *šč*; veliki *S* pa mu je rabil za *S* in *Z*; tako tudi *Sh* za *Š*, in *Ž*; pa tudi *f* in *s*, *fh* in *sh* je mešal; lahko pa, da je bil tudi tiskar kriv; *l^a* in *n^a* ni topil; *u* je pisal za *u* in za *v*; *i* za *i* in za *j*; za srednji spol *u* (dobru vinu) po dolenski namesto *o*.“ — O Krelji: „Jezik mu je malo boljši od Trubarjevega; člen se ne nahaja tako pogostoma. Tudi pisavo Trubarjevo je popravil: *f^u* in *s^u* je odkazal vsakemu svojo službo; tako ločil tudi *fh* od *sh*; namesto Trubarjevega *z^a* je pisal *c*; vendar je obdržal njegov *zh* za *č*; razun tega je pa počel tudi pisati *ch* za *č*: mogoche, moch (mogoče, moč): za topljen *l* in *n* je deval *i* (kruljav, jagnie), ali pa dve pičici na naslednji samoglasnik: kruläv, iagnë, z ognöm, lübezan (beri kruljav, jagnje, z ognjom, ljubezan); celó ogän nän nahajamo v njegovi postili za ‚oganj‘, ‚nanj‘; pa tudi skadañ po španjski za skadanj (skedenj). Za srednji spol se piše *o* v drugem natisu postile njegove (1578. l.) še natančnje kot v prvem; da se pa mešata v tem natisu *fh* pa *sh*, temu je menda kriv prepisovalec ali pa tiskar. Krelj je imel večé kolo Slovincov pred očmi kot Trubar, zato je malo bolj hrvatil in pisal: fam, kada, skadañ namesto: fem, kedaj, skedenj; zato je vvel nemara tudi *ch* (*č*), ki se pa nahaja tudi po Slovenskem n. pr. v Bistrici na Notranjskem.“ — „Dalmatino va slovenščina je čistejša od Trubarjeve, veliko Trubarjevih zmot je popravil, marsikaj pa tudi popačil. Vendar je rabil člen tudi on, da si ne tako pogostoma kakor Trubar. Na koncu svetega pisma Dalmatinovega se nahaja pregled (register) nekterih besed, ki so po različnih krajih različne, s pomenom vred, kako se pravi namreč ti ali óni reči po ‚kranjski‘, ‚koroški‘, ‚slovenski‘ ali ‚bezjački‘, ‚hrvaški‘, ‚dalmatinski‘, ‚istranski‘ in ‚kraški‘. Iz tega preglela se vidi po besedah, da se je velelo nekđaj Slovincem hrvaškim tudi Bezjaki, ki jih jemlje z ‚bezjačkim‘ jezikom vred tudi Trubar v misel. Še dan-

danes jim pravijo nekteri Štajerci tako'. — In o Bohoričevi slovnici: „Izgledi za sklanjanje imensko so mu ti le: oča, mati, pismu. Za latinski ‚ablativ‘ mu služi naš ‚genitiv‘ s predlogom ‚od‘; domačega ‚lokala‘ in ‚instrumentala‘ ali ‚sociala‘ pa ni še znal. Ondaj je bila latinščina še jezik vseh učenih; zato so merili vse jezike po latinskem kopitu. Še le slavni Dobrovski je zasledil, da sta v slovenščini dva posebna padeža, ki jih ni v latinščini. Bohorič je popravil in ustanovil Trubarjevo in Kretovo pisavo tako le: *f*, *s* = *s*; *fh*, *sh* — *š*; *s*, *S* — *z*; *sh*, *Sh* — *ž*; *z* — *c*; *zh* — *č*. Zato pravimo ti pisavi še dan danes Bohoričica, ki se je rabila do l. 1844. skoro prav sama.“¹⁾

Temu še naj dodam sod Ljubičev o slovenskih reformatorjih kot pisateljih. „Ker so ti ljudje,“ pravi, „s tujim namreč, nemškim duhom napojeni, namerjali samó na cerkvene, a ne čisto narodne svrhe, zato, akoprav jako zaslužujejo, da so slovenski jezik iz globokega spanja vzbudili in z Bohoričevo slovnico dosti trdne temelje mu postavili, vendar ga niso znali do moške moči povzdigniti, lepo ga vzgojiti in vsestranski obdelati in razviti. Njihova dela vsa do slova s cerkveno-bojno barvo naduta, povečji del v Nemčiji začeta, dozorela in na svetlo dana, diše z jako malo izjemo bolj po nemščini nego li po slovenščini ter so uprav zato ob prvem mrazu malo ne povse izginila, kajti sém presajena, niso se v národu za kratek čas svojega obstajanja resno ni prejeti mogla a kamo li ukoreniniti. Lahko je torej bilo jezovitom z vladino pripomočjo njih se dokopati ter do najmanjše kitice izpipati in v ogenj zmetati.“²⁾ — Razumeva se pač, da moramo pisatelje svoje v tem obziru soditi po okolnostih in po razmerah, v kakeršnih so živeli. Kakšna težava je bila tedaj za Slovence, kateri se jezika slovniški niso nikdar učili, kateri niso imeli nikakih pisanih vzgledov, kateri so bili vzgojeni po nemško — a so vendar pisali slovenski! To je bil nekoliko že tudi Trubar sam pripazil v svojem predgovoru k Evangelju sv. Matevža rekoč: „Lubi Slovenci! Vom inu nom je vedejoč, da le ta naša slovenska beseda do seh mal se nej z latinskimi, temuč le ta krovaška s krovaškimi puhštabi pisala.“³⁾ Iz tiga vsaki more vejediti, de nas le tu pisane inu tolmačovane — kir nemamo pred sebo obeniga nauka ali exempla — zdaj na prvu težku stoji. Ob tu ako katerimu le tu naše prvu delu se cilu popelnoma ne zdi, ta zmisli, kaj vsi modri govoré, kir pravijo, de sledni začetik je težak inu nepopelnom.“

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Str. 25, 31, 34, 39.

²⁾ L. c. II. 545.

³⁾ t. j. primorska hrvaščina z glagolico.

Misli.

Obsequium amicos, veritas odium parit.
Terentius.

1.
Nehvaležnikovo srce hládnó
Zdí se meni, da brez dnà je sod,
Vedno ti ostane čuvstva prazno,
Vánje vlij še toliko dobrot.

2.
Vživaj, kakor da ti je še danes vmreti,
Štedi, kakor da ti večno je živeti; —
Moder zdí se mi jedino tá,
Ki oboje prav družiti zná.

3.
Le gódi ljudem in govóri po misli
Hvalil te bode pač vsak;
Resnico imej in pravico pa v čisli,
Vsakdo ti bode gorák.

4.
Če zajdeš med svoját lažnivo,
Najbolje, da lepo molčíš, —
Sicer bo tvoje slóvo krivo,
Ker jim resnice ne tajiš.

9.
Vpijočega glásu jednak je v puščavi
Navadno med svetom resnice prorók,
Razborni umeti ga neče, kaj pravi,
Nevednež zijala prodaja okrog.

5.
Za srečo ti hodiš?
Glej, sreča je pena!
Da zláta, ti sodiš,
A jaz — da vodena.

6.
Razvajencu v slast niti vince ne teče,
A žejni rad pije še mótno vodó;
Ni sreča ugajati srečnežu neče,
Trpin pa brezvspešno se péha za njó.

7.
Če se ,morati' zadira,
Se ,hoteti' rad upira;
Da pojenja zlá upornost,
V vkazu zátri vso osornost!

8.
Ako lažniva zajame te klika,
Svétujem ti, da se ž njo ne spečáj, —
Sicer te pač proglasé za lažnika,
Pa jim najlepšo resnico podáj!

Y.

S ó l z a.

Glával je angelj nad zemljó,
Nánjo upiral svoje okó.
„Góre visoke, doline prekrasne,
Gozdi šumeči, reke prejasne!
Prišel bo národ miren, kroták,
Prišel bo národ, póšten in jak.
Dél bo nabrušen meč iz roké,
Plug bo orožje njegovó odslé.
Pesem vesela odmevala bode,
Pesem ljubezni, pesem slobode!...
Kratka bo národa vrlega sreča...
Burja prihruje mu divja, besneča,

Lêgla bo tmina na krásno zemljó.
Pesem, popreje vesela takó,
Zdaj bo tožila po dolu, planjávi,
Pesem slobode, pesem ljubávi,
Pevala bode gorjé temno...
Dolgo bo vzdihal prejadni ród;
Skrajšaj mu dóbo trpljenja, Gospód!
Toga pokrila lica rudeča,
Sólza v očesi se mu svetíla;
Pala na zémľjo, ni se vsušila...
Bleško jezero!... solza blesteča!

Rádinski.

Želja.

Tebi zavidam,
Mala cvetica,
Mimo ker vódi njo
Ozka stezica;
Vsak dan obrazek
Gledaš nje mili,
Meni ki vtisnen je
V dušo po sili.

Rad bi zaménjal
S táboj, cvetica,
Da bi zrl vsaki dan
V zórna nje lica;
Solnce rumeno bi
Ona mi bila,
V óko bi róso mi
Sreče vabila.

Tebi zavidam,
Bistra vodica,
Čéz-te ker vódi njo
Šibka brvica;
Slednji odsévaš dan
Njeno podobo,
Slednji dan vžívaš nje
Rajsko milobo.

Rad bi zaménjal
S táboj, vodica,
Čéz-me vodila da
Bi jo brvica;
Zrla mi v srci
Sliko bi svojo,
Vročó ljubezen bi
Videla moja.

Tinea.

Labodova pesem.

Noveleta.

Spisal Janko Podgorec.

I.

Kedaj in odkod je prišel, ne vém; a veliko časa je že preteklo,
odkar se je bil naselil v naši vasi.

Stanoval je v Jelšarjevi hiši in sicer v konci proti cerkvi.
Odtod so mu dali tudi ime „Jelšarjev gospod“.

Ljudjé so pripovedovali marsikaj o njem, a pravega ni védel
nihče.

Strugarjeva Marijeta mu je donášala do smrti svoje pisma in
druge ropotije s pošte. To so vaščani povpraševali, odkod in kaj je
Jelšarjev gospod. Marijeta je rada ustrezala zvedávim sovaščanom in
kar je védela, povédala je tudi.

„Jelšarjev gospod“, pravi nekoč prijateljici svoji, „je bogat,“ — in
polóži si skrivljeni kazalnik na vela usta; jeziček pa ji natihoma zaklepetá
med brezzobimi čeljustimi. „V sobi njegovi še nisem nikdar bila.
Starec ne pustí nikogar vstopiti. Skozi ključalnico pozrém nekoč, in
kaj menite, da sem videla? Sáme knjige, male in velke, in polno

steklenic, napolnjenih z vsakobarveno tekočino. Jaz pravim — in ta bo prava — čarodejec je!“ Nató se obrne in odide proti pritlikovi koči, stoječi ob véliki cesti, kjer je imela do smrti svoje izgovorjen „kot“. A tega je izgubila še pred smrtjo: že naslednja zima je porazila kočó zaradi preobilice snegá.

Od dné do dné se je zdél Jelšarjev gospod vaščánom vedno bolj tajinstven in nam otročajem je bil v velik strah. Prej smo se bali že sáme osebe; zakaj ne?! Mislite si starca prihuljene postave, z dolgimi belimi, predivu sličnimi lasmi, z risjim pogledom, z mršavimi naprej štrlečimi brkami, z dolgo rumenkasto-sivo brado in vedno z debelo gorjačo v rokah — in gotovo opravičite naš tedanji strah.

Necega popoldneva, ko pasemo na Liščevi ledíni tik Jelšarjeve hiše, ohrabri se nas trojica in gremo oprézovat Jelšarjevega gospoda. Polagoma odmikamo priprta poluokna, da pokukamo v sobico. A nenadni glasovi, prihajajoči iz starčevega stanovanja, ustavijo nam delo. Starec je spremljal svoj otlo-doneči glas z nekim instrumentom, da je odmevalo, kakor bi peli duhovi. To nam popari našo zvedávost in brzo stečemo k čedi svoji.

Drugipot nabiramo v gozdu smóle in jagod. V sredini med šibkostasnimi jelkami in košatimi kostanji je klečal on na zelenem máhu. Osupli ga zremo. Širokokrajno pokrivalo leži zraven njega. Legak vetrič, vejoč med debli in zelenimi vrhovi, igra se s predivom njegove glave. Nad njim pa kriči črn gavrán, krožeč nad deltečim smrečjem. Kar se starec dvigne, z desnico na razbeljenem čelu, in grozno zavikne. Ta vik nam pretrese mozeg po udih, ježeč nam lase, in sodrugi moji začno brusiti peté, kar se je dalo. Jaz ostanem na mestu, strmeč v razburjenega reveža. — Vetrič odjenja, gavrán utihne in tudi starčku se poleže besneči notranji vihar in obile solzé se mu ulijó iz upalih očij po velih licih. Naglo izpuli šop mahú, pritiska ga na sencí, vzame pokrivalo, palico in ubere pot proti domu. Par stotin korakov pred njim stopam jaz. Prišedši blizu hiš se ustavim. Gospod me kmalu doide. Pogleda me sërpo in dé z ostrim glasom: „Ali se me nič ne bojiš? Vselej si jo ubral s svojimi tovariši pred menoj.“

Že me je imela pri teh besedah čudnega starca taka, da bi jo kar ubral čez jarek, čez ledíno domóv v hišo naravnost za peč. A nekaj nerazložljivega me obdrži na mestu. Čez par trenutkov pravi uljudno starček, rahlo potapljaó me po rami: „I kaj bi se neki bal; jaz nikomur nič žalega ne storim. Ker si srčen dečko, opravljaj mi boš mal posel za dobro plačo — se vé, ako ti roditelja dovolita. Strugarjeva Marijeta je danes dopoldne umrla — kakor ti je gotovo znano — in

sedaj opravljaj ti njeno dosmrtno službo pri meni. Nosil boš pisma, časopise in male zaboje s pošte v vežo pred mojo sobo in jih tam puščaj. Sedaj pa pojdi domov in vprašaj roditelja. Ako ti dovolita, skoči takoj na pošto in prinesi mi, kar je záme prišlo; ako te v jedni uri ne bo, vé m, da te ne pusté in poiščem si družega.“ To rekši pokaže mi hrbet in odkoraka domov. Jaz jo pa vrežem čez ledíno naravnost domov v duhu gledajoč nov nožič, svetle desetice in Bog zná kaj še. — Čez pol ure položim pred gospodovo sobo dvoje velikih pisem in podolgovato skrinjico.

Tako sem postal pismonoša Jelšarjevemu gospodu. A kmalu ostavim ta posel. Vaška potovka je pregovorila mater mojo, da so me dali v Ljubljano v šolo.

„Oh, kako bi bilo lepó“ — govorila je jedenkrat materi moji — „ko bi zopet pri nas bila peta nova sveta maša. Preteklo je že lepo število let, odkar je bila zadnja. No, pa saj sama véš: Jančev gospod Fronc so bili zadnji, in ta so sedaj star gospod nekje na Dolenjskem.“

Pride jesen. Zlato solnce se potaplja popoldne prej za kipeče goré in zjutraj dviga vedno pozneje žarno svoje lice izza žoltorudečih planin. Kmetič spravlja poljske pridelke domov in več ne zreš zlatega poljskega valovja, temveč štrleče strnišče pokriva brazde in razole. Na skorjasta debela sadnih dreves prislanja lestvo in z veselím obrazom obira rudečelično sadje. Temna zélen na listih drevesnih polagoma porumenéva in oster veter ne igra več nežno s peresi. Pod vedrim nebom švigajo vitke lastovke in zbirajo se krog vaškega zvonika. Tožno zroč po livadah in logih žgolé potihoma tožne pesmice za odhodnjo.

Nedeljo popoldne po Malem Šmarnu stopim pred Jelšarjevega gospoda in povém mu, da grem v „šolo“. — „Dobro,“ pravi, „počakaj malo.“ Stopi v sobo in kmalu pride nazaj. Pomolí mi rokó, podarí mi par starih dvajsetíc rekši: „Priden bodi! Obišči me, kadar prideš na počitnice.“

Pokaže mi hrbet in posloviva se na prav priprost in legak način. —

II.

Ostanem v mestu. Za počitnic obiskavam često Jelšarjevega samotarja.

V teku par let izpremenilo se je mnogo. Jelšarjev gospod opeša zeló zeló. Glava mu leze vedno bolj med upognena kolena in lasje se mu posrebré jako; tudi vid in sluh mu oslabita.

V zadnjem času se mi priljubi jako ta človek. Kadar mi čas pripušča, hodim k njemu in on ni več óni nekdanji molčéči, čmerni stavec — vsaj proti meni ne. Pripoveduje mi dogodke iz svojega s trdo usodo previhanega življenja, a odkod je in kaj je bil — tega

mi ni razodel. Spoštoval sem v tem moži nekega, rekel bi višjega in vsestransko ostro izkušnega duhá. Marsikatero prijetno uro prebijem pri njem. Za hladnih letnih večerov sediva pred hišo na leseni klopici in tamno-modro nebó nama sveti s tisočericimi drobnimi lučicami. V vaških vrtnih drevesih igra legák vetrič s peresi in neka srcu tako nepopisno ugajajoča svežost polni zrak. Čestokrat krajša poletne večere in s petjem spremlja svoj glas ubiraje strune na tamborici. Res je bil njegov glas bolj hrščav, nego milozvočen, a znal je tako iz srca, s sočutkom pevati, da mi je to petje bolj prijalo nego petje prvega umetnika, ki pretresa v dvorinah galerije slušalcev. Ako je petje res molitev, njegovo je gotovo bila.

Nekega soparnega poletnega dneva se sprehajam v bližnjem hribu, kjer so nekđaj kopali skálice.

Ave Marija se razlega čez mirno vas. Iz vaških dimnikov se dviga dim v vijugastih kolobarjih proti plavetnemu nebu. Pastir pogaša ogenj sredi pašnika in pojoč vsodbúja napaseno živino proti domu. Na nebu čredé se črni oblaki in pogosto ótlo grmenje in užiganje bliskov znači približujočo se nevihto. Mrak že polega po dremajoči natori in zavija hrib in dol v sivi svoj plašč. Kar me sreča Jelšarjev gospod. Jako se je bil izpremenil zadnje čase. Videlo se mu je na obrazu, da je nekako bolehen, in nehoté so mi prišle na misel besede: *senectus ipsa morbus*. Povabi me, naj ga spremim na dom njegov.

Napotim se do kóče njegove, da prebdim par ur pri ljubljenem starčku. Ustopivšemu mi prijazno namigne, naj sédem; on potegne zastore čez okna in postavi brlečo luč s pečinega okrájka na mizo. Za malo časa privleče mož sicer težko, a vendar-le izpod postelje košaro, iz katere vzame tri dolgostasne črne steklenice, katere postavi na mizo. Pomagam mu jih odčepiti. Prijeten duh me obkroži. Starček natoči kozárce s penečo rumeno kapljico, poprime čašo rekoč: „Na zdravje, prijatelj mladi! Dolgo časa se že poznavá, a nisem Vam še povedal, kdo sem in kaj sem bil. Dobro, da me niste nikdar vprašali, kajti — odgovoril bi Vam gotovo ne bil. Sedaj pa, predno zapustim ta ničevi svet, zapeti hočem tudi jaz „labodovo pesem“ in si s tem — ako smem verjeti ljudem to pripovedujočim — olajšati smrt. Dasi sem sklenil dospevši v ta kraj, da življenja svojega zgodbe nikdar nobenemu ne razodenem, vendar hočem Vam, prijatelj mladi, razkriti preteklost svojo.“

III.

„Imel sem prijatelja. Spominjajoč se ga vzbujá se v meni satanska mržnja do njega in goropadne sile se mi dvigajo v prsih, hoteč uničiti,

spomin tega malovredneža. Temu je že dolgo dolgo. Marsikaj se je izpremenilo. Teló se mu je zgubančilo in neovržljivi znakovi pričajo, da ima že mnogo let. Sedaj živi nekje v tujini od vseh svojih oddaljen in zapuščen sam, prav sam. A nekdanj je bil priljubljena oseba ne le v krogu dragih prijateljev, temveč bil je tudi gratissima praesentia svetskih mogotcev. Ko se je prikazal v kraljevi operi, obračale so visoke dame v krasnih toaletah strastna svoja očesa v njegovo imposantno postavo. Te svoje pozornosti ni si pridobil le s krasnim telesom, temveč z umotvori svojega veleuma si je stekel v kratkem časi svetovno imé. Že gojencu slikarske akademije v Rimu so mu prorokovali svetovno znani umetniki, njegovi učitelji, sijajno bodočnost. Da ste videli njegovo sliko „Propast Venecije“, katero je alegorično ovekovečil na mrtvem platnu, gotovo mi pripoznavate, da sem opravičen tako govoriti. In prav s to sliko je stopil v krog umetnikov s svetovnim glasom. Niso se s tem ponašali samó učitelji njegovi, tudi v borno kočico, stoječo v osredji prostrane slovanske dežele, čula je na pol slepa ženica, mati umetnikova, o slavi sinovi. Kako radostni čuti so ji opajali srcé, kako skrbno je prebirala jagode na molku ob večernem mraku in pošiljala dan na dan pred prestol Večnega goreče molitve, prihajajoče iz dna máterinega srca. Ali je Bog ni hotel uslišati, da je sinova slava stalna, ali pa je hotel s propastjo sinovo kaznovati njegovo mrzlo ljubezen do matere.

Trčiva, prijatelj!

Dokončavši slikarsko akademijo ustanovi svoj atelier v Benetkah. To mesto je bilo tačas utočišče slikarjev, pesnikov in drugih umetnikov.

Vendar moram pripoznavati, da se ni nosil tako visoko, kakor drugi menj slavljeni umetniki. Morda je imel visoko mnenje o sebi, a tega javno ni kazal. Bil je nagel liki hudoúrník, vročekrven liki Španjolec, v družini malobeseden; a kadar so mu razgrele „Lacrimae Christi“ idealov polno srce, ondaj je bil v govoru strasten, ognjevit, kakor bruhajoč vulkan. Poslušali smo ga jako pozorno, da nam ni ušla nobena njegovih besedij. Toda bil je tudi oščóren, osoren, zlasti kadar si ga obiskal v atelieru njegovem. In prav te osornosti štel mu ni nikdo v napako. Veščákí so samí pravili, da je rojen umetnik in da je v muzinem svetišči plavajoč na perotih divne svoje domišljije opravičen tako sprejemati svoje čestilce ali boljše motilce svoje.

Onemu kraju je načeloval tačas knez Bonghi. Bil je velik prijatelj in mecenat mladim, nadobujnim umetnikom. V njegovih krasnih dvoranah so dičile tapetne stene večno-krasne slike najslavnejših umet-

nikov, skratka, kamor si se ozrl, vse ti znači kneza ljubimca umetnosti in možá finega ukusa.

Bil je vdovec. Pokojna soproga njegova mu je zapustila krasno, čarobno-krasno hčerko Malvino. Vzgojevala se je v nekem glasovitem zavodu, kjer se je mnogo plesalo, udarjalo na klavir, a še več pozobálo sladkih drobnij. V tem času, ko se vrši naša povest, imela je stoprav šestnajst let.

Pijva!

Za Rolandove slave — tako so imenovali nekdanjega mojega prijatelja — pride iz zavoda. Čula je o njem od očeta svojega in čitala v časopisih, ki so bili polni njegove slave. Rada bi ga bila poznala, a ne zaradi ženske koketnosti — ne! bila je v tem oziru jako neizkušeno, nedolžno dete; temveč neko nerazložljivo nagnenje je bilo ti njeni radoznalosti povodom.

Pride predpust, čas vsakojakim veselícam.

Knez Bonghi priredi sijajen ples. Vsi visoki uradniki, plemeniti posestniki iz okolice in umetniki iz mesta se snidó na prijazno knezovo povabilo v krasno razsvetljenih njegovih salonih. Roland, stopivši v plesno dvorano, meni, da se pred njim odpira kaka poosebljena bajka iz arabskega bajeslovja. Dragoceni svečniki razsvetlujejo s tisočerimi lučicami dvorano. Po stenah se vzpenja po perzijskih preprogah in težkih brokatnih zastorih vonjajoče inozemsko cvetje. Dvorano prevéva omamljajoča gorkota. Skratka: bilo je v knezovih dvoranah vse knežje.

Knez sam vsprejema goste.

„Jako mi je drago, gospod Roland, da ste nas blagovolili počestiti s pohodom svojim,“ dé prijazno knez prišlecu.

„Prosim, čast je na moji stráni,“ ugovarja uljudno Roland.

V dvorani pa se vse gnete odličnega občinstva: od trebušastega, a jako uljudnega mestnega župana, do zadnjega mestnega odbornika, od znamenitega novelista, do napuhnenega žurnalista itd.

Tudi nežni spol je bogato zastopan. Tù se šeče dama hoteča prikriti precejšnje število let s šumečo sviléno obleko, pretkano z umetnimi čipkami in malomarno ogrnena z dragocenim indijskim shawlom. Tam v konci dvorane se dotikajo blestečega parkéta drobne nožice v bujnih baržunastih čevljih, katerih posestnica se koketno ozira po tesnih uniformah.

V desnem kotu dvorane stoji klavir. Na umetno izrezljanem stolu kraj njega sedí kraljica nocojšnjemu večeru: dražestna Malvina. Živo bliskajoče oči jasno pričajo o njeni notranji radosti. Malomarno si polaga belo ročico na polne prsi in popravlja razcvitajoč se vrtničen popek. Beli atlas ji pokriva božanstven stas.

Nečem vam opisovati te nežne, angelske deve, te posebljene ljubkosti.

Ti žarni pogledi, ki jih sipa po gomezeči vrévi občinstva, ta nemirna seja na stolu, pričajo, da nekoga išče.

Ples se otvôri. Očarovalno igra ta Malvina. Drobní nje prstičí prebirajo nepričakovano izurjeno in pravilno svetle taste.

Prva točka mine. Burno odobravanje igralki. Sedaj pa pristopi k Malvini gospá, visokovzrastla krasna gospá. Njene mokre očí so bile morje, neizmerno globoko morje. Kadar bi se nasmijala ta ženska, ondaj se prikázeta ti dve popolni vrsti drobnih, blesteče-belih zobíčov. Neke demonične poteze kraj malih rudečih ustec pričajo, da se njih posestnica bojuje s strastmi, dvigujočimi se v njenih prséh. In senčne črte na visoko vzbokanem čelu kažó ti, da je pila življenja sladkosti in morda — grenkosti z močnimi požirki.

„Dobro si igrala, Malvina!“ nagovori devo, stopivši blizu nje.

„Vi tudi tù, teta Evgenija?!“ vsklikne radostna Malvina.

„Zakaj se niste prej javili, igrali bi čveteroročno. Papá mi tudi ni ničesa omenil, da se tètika pripelje k nocojšnji zabavi.“

„Dà, tvoj papá, brat moj, bavi se rajši z umetniki nego z nami, malo-razumnimi bitji. Vedno se suče krog ónega dolgočasneža doli v konci dvorane.“

Pri stebrih od kararskega marmorja v menj razsvetljenem konci dvorane stoji Roland sam. Nepremično zrè to v veselji in razkošji se kopajoče občinstvo. Vroče čelo pritiska ob mrzel marmor. Dolgi kodri se mu opletajo po belem tilniku, dotikajoč se stebra. Večkrat vzdihne: „Kako so srečni“.

Po končanem prvem plesu pozrè proti klavirju. Pogled njegov se sreča z Evgenijinim. Pogledala ga je ostró, sèrpo.

„Papá je res malo udvorljiv,“ jezí se Malvina, da nam ne predstavi vsaj tujcev.

„Prav praviš“, vzdihne Evgenija, užaljena zavoljo bratovega neuljudnega ravnanja ter se izgubi v družbi. —

Od tega dné je bil Roland večkrat pri knezu; upoznal se je z ljubko Malvino in s sestro knezovo, z gracijozno Evgenijo, ki je bila omožena v bližnjem mestu z nekim precěj priletnim, a jako bogatim aristokratom.

Od dné do dné je bil čmernejši. Tih in sam se sprehaja v poletnih večerih pod gostimi kostanji ali v dehtečem bližnjem gozdiči. Nam se dozdeva čudno, kajli mora biti uzrok njegovi utopljenosti v nepoznate nam misli.

(Konec prihodnjič.)

„Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“.

Statistična študija.

Sestavil Evgen Lah.

III.

B.) Lavantinska škofija.

Kakor že omenjeno, velja o Spodnjih Štajercih, kar se tiče razdelitve članov, trditev, da so pri obeh društvi v absolutnem in relativnem obziru na drugem mestu poleg Kranjcev, da je pa število spodnještajerskih matičarjev v primeri s kranjskimi relativno premajhno, število članov „Družbe sv. Mohorja“ relativno preveliko, sploh pa da sta obe števili še vedno nadnormalni.

„Matica Slovenska“ ima po Spodnjem Štajerskem vsega skupaj 295 članov in je tedaj vsak 1370. Spodnji Štajerec matičin ud. Nastane vprašanje, kako se razdelé člani po posameznih dekanijah in kako bi se morali razdeliti z ozirom na njih absolutno prebivalstvo.

Največ članov ima dekanija Maribor pri Dravi, to je 39; za njo pride Ptuj z 29 člani. Celje jih ima 28, Št. Jurij na Ščavnici 27, Slov. Bistrica 22, Brežice 19, Velika Nedelja 14, Konjice 12, Laško, Rogatec in Šmartin po 9, Braslovče, Gornji Grad, Maribor za Dravo in Šmarije po 8, Kozje, Nova Cerkev in Škale po 7, Dravsko Polje, Jarenina in Zavrč po 6, Marnberg 3, Št. Lenart in Vozenica po 2 člana.

Morale bi jih pa z ozirom na skupno število škofije kot celoto imeti v primeri s svojim absolutnim prebivalstvom: Brežice 19·3 članov, Maribor pri Dravi 18·9, Ptuj 18, Št. Jurij na Ščavnici 17·2, Šmarije 16·8, Laško 16·5, Konjice 14·3, Celje 13·8, Slov. Bistrica 13·4, Kozje 12·4, Št. Lenart 12·3, Rogatec 11·6, Velika Nedelja 11·5, Maribor za Dravo 11·3, Dravsko Polje 10·5, Gornji Grad 10·2, Šmartin 10·2, Zavrč 10·1, Nova Cerkev 10, Braslovče 8·9, Jarenina 8·4, Marnberg 7·3, Škale 7·2 in Vozenica 4·9 članov.

Ako primerjamo to razvrstitev z ravno poprej označeno, našli bomo, da je z ozirom na spodnještajerske razmere sploh število članov ugodno v dekanijah: Maribor za Dravo, Celje, Slov. Bistrica, Ptuj in Št. Jurij, kjer so razmere nadnormalne. Precej ugodne, ker kolikor toliko normalne, so razmere v dekanijah: Velika Nedelja, Brežice, Škale, Braslovče, Šmartin in Konjice. Že menj ugodne, ker že precej podnormalne, so razmere v dekanijah: Gornji Grad, Rogatec, Maribor za Dravo, Jarenina in Nova Cerkev. Zelo neugodne so že v dekanijah: Zavrč, Dravsko Polje, Kozje, Laško,

Šmarije, Marnberg in Vozenica, posebno neugodne pa v dekaniji Št. Lenart. Posebej pride vsak matičar v dekaniji: Maribor pri Dravi na 664 prebivalcev, Celje na 673, Slov. Bistrica na 834, Ptuj na 847, Št. Jurij na 871, Velika Nedelja na 1124, Brežice na 1394, Šaleška Dolina na 1411, Braslovče na 1530, Šmartin na 1556, Konjice na 1638, Gornji Grad na 1756, Rogatec na 1759, Maribor za Dravo na 1906, Jarenina na 1921, Nova Cerkev na 1958, Zavrč na 2324, Dravsko Polje na 2384, Kozje na 2418, Laško na 2515, Šmarije na 2879, Marnberg na 3316, Vozenica na 3368 in Št. Lenart na 8443 prebivalcev.

V primerjavi teh razmer s kranjskimi pridemo do naslednjih zaključkov. Število kranjskih matičarjev je sploh 2,5krat večje, kot število spodnještajerskih; relativno, to je z ozirom na dotični absolutni prebivalstvu pa le 2,1krat, ker bi moralo znašati število 611 članov, namesto 295, ne pa 731. Pri 2,1krat večjem številu bi moral imeti tedaj n. pr. Ptuj 2,1krat po 18 udov, to je blizu 38 itd. Če tedaj to razmerje uvažujemo in pomislimo, da pride na Kranjskem vsak matičar na 661 prebivalcev, razvidimo iz ravno prej označene tabele, da so v primeri s kranjskimi blizu normalnimi zvati od spodnještajerskih jedino le razmere v dekanijah Maribor pri Dravi in Celje, vse druge so precej, oziroma močno podnormalne.

Kako so spodnještajerski matičarji razdeljeni po posameznih krajih?

Ker ima Spodnja Štajerska skupno 1783 krajev, pride tedaj na vsak 6. kraj kak matičar. Spodnji Štajerci so tedaj v tem obziru v „Matici“ nekoliko redkeje zastopani kakor Kranjci. To pa le navidezno. Na Spodnjem Štajerskem ima namreč 116 različnih krajev matičarje, tedaj primeroma za spoznanje več, kakor na Kranjskem. Ker so pa splošno Spodnji Štajerci vendarle v „Matici“ precej redkejši, kakor Kranjci, posnemlje se iz tega, da so v onih krajih, ki imajo sploh matičarje, matičarji na Spodnjem Štajerskem z veliko manjšimi števili zastopani, kakor na Kranjskem. In res ima vsa Spodnja Štajerska le 11 krajev, ki imajo po 5 ali več matičinih udov, in nobenega s 40 udi. Največ jih ima še Maribor, namreč 35; Ptuj jih ima že le 24, Celje le 18, nasprotno pa Ljutomer še vedno 13; Ormož jih ima 9, Konjice 7, Brežice, Laški Trg in Žalec po 6, Makole in Sevnica po 5.

Kateri izmed teh krajev ima relativno največ udov in kateri najmenj?

V Makolah pride jeden matičar že na vsacih 32 prebivalcev, v Ljutomeru na 88, v Ormoži na 96, v Žalci na 101, v Laškem Trgu na 118, v Ptujih na 137, v Sevnici na 142, v Konjicah na 149, v Brežicah na 166, v Celji še le na 300 in v Mariboru še le na 504 ljudij.

Ker so na Spodnjem Štajerskem kraji z večjim številom matiĉarjev slabo zastopani ali vsaj slabše kakor na Kranjskem, kraji z matiĉarji sploh pa ŝe nekoliko boljše kakor na Kranjskem, smemo iz tega sklepati, da ima Spodnja Štajerska krajev s prav malim številom matiĉarjev relativno veĉ kakor Kranjska.

Preidimo ŝe k nekoliko natanĉnejŝemu opazovanju spodnjeŝtajerskih razmer pri „Druŝbi sv. Mohorja“.

„Druŝba“ sv. Mohorja“ ima po Spodnjem Štajerskem, oziroma v lavantinski ŝkofiji vsega skupaj 9063 ĉlanov, to je, na vsacih 44,6 ljudi pride na Spodnjem Štajerskem po jeden ud. Razmera je tedaj v primeri s Kranjsko zeló ista.

Kako se pa razdelé ti ĉlani po posameznih dekanijah, kako nadalje po farah, kako v absolutnem, kako v relativnem zmislu, kakŝne so ko- neĉno razmere sploh v tem obziru v primeri s kranjskimi?

Absolutna in relativna razdelitev spodnjeŝtajerskih ĉlanov „Druŝbe sv. Mohorja“ po posameznih dekanijah s posebnim ozirom na njih abso- lutna prebivalstva:

Vrsta	Ime dekaniji	Število ĉlanov		Vrsta	Ime dekaniji	Število ĉlanov	
		absolutno	relativno			absolutno	relativno
1.	Ptuj	638	551	13.	Maribor pri Dravi	391	581
2.	Gornji Grad	557	315	14.	Dravsko Polje	336	321
3.	Braslovĉe	549	274	15.	Zavrĉ	332	313
4.	Št. Jurij	546	527	16.	Velika Nedelja	313	353
5.	Št. Lenart	522	378	17.	Maribor za Dravo	284	342
6.	Celje	501	423	18.	Nova Cerkev	269	307
7.	Konjice	473	441	19.	Šmartin	267	314
8.	Laški Trg	462	507	20.	Škale	260	222
9.	Šmarije	442	516	21.	Jarenina	248	258
10.	Bistrica	421	412	22.	Rogatec	220	355
11.	Kozje	419	379	23.	Vozenica	142	151
12.	Breŝice	404	594	24.	Marnberg	65	223

Iz te tabele je razvidno, da so razmere „Druŝbe sv. Mohorja“ po- seбно ugodne v dekanijah braslovŝki in gornjegrajski, kjer absolutno ŝte- vilo dotiĉnih udov preseŝa ude, kolikor bi jih moralo biti z ozirom na abso- lutno prebivalstvo dotiĉnih dekanij v primeri s številom lavantinske ŝkofije sploh, relativno najmoĉneje. Nadnormalne so ŝe vedno razmere v dekanijah: ŝentlenartski, celjski, ŝaleŝki in ptujski. Blizu normalne so razmere v dekanijah: kozjanski, konjiŝki, zavrŝki, dravski, ŝentjurjski,

bistriški, jareninski, vozeniški in laški. Menj ugodne že v dekanijah: velikonedeljski, novocerkviški, šmarijski, šmartinski in mariborski (za Dravo). Neugodne v dekanijah: breški, mariborski (pri Dravi) in rogaški. Zeló neugodne v dekaniji marnberški. Posebej pa pride jeden ud „Družbe sv. Mohorja“ v dekaniji braslovški na 22·3 prebivalcev, v gornjegrajski na 25·2, v šentlenartski na 32·3, v celjski na 37·6, v šaleški na 38, v ptujski na 38·5, v kozjanski na 40·4, v konjiški na 41·5, v završki na 42, v dravski (cirkovski) na 42·6, v šentjurijski na 43·1, v bistriški na 43·6, v jareninski na 46·5, v vozeniški na 47·4, v laški na 49, v velikonedeljski na 50·3, v novocerkviški na 50·8, v šmarijski na 52·1, v šmartinski na 52·5, v mariborski (za Dravo) na 53·7, v breški na 65·6, v mariborski (pri Dravi) na 66·2, v rogaški na 72 in konečno v marnberški še le na 153 ljudi.

Ako primerjamo te razmere s kranjskimi, našli bomo naslednje: Akoravno je „Družba sv. Mohorja“ po Spodnjem Štajerskem za spoznanje slabše razširjena, vendar v nobeni kranjski dekaniji niso člani v relativno tolikem številu zastopani, kakor v braslovški in gornjegrajski na Spodnjem Štajerskem, in nasprotno v nobeni spodnještajerski dekaniji relativno tako slabo, kakor v kočevski na Kranjskem. Kranjskih dekanij je 12 v primeri s spodnještajerskim normalom nadnormalnih, 8 podnormalnih; nasprotno pa v primeri s kranjskim normalom 12 spodnještajerskih dekanij nad-, 12 podnormalnih.

Člani „Družbe sv. Mohorja“ se nahajajo na Spodnjem Štajerskem po 215 različnih farah, oziroma administracijah, lokalijah, beneficijatih, vikarijatih, ekspoziturah in kuracijah, na Kranjskem pa, kot že povédano, skupno v 286.

Razdelimo si fare zopet tako kakor pri Kranjskem v 11 oddelkov z 1—10, z 10—20 članov i. t. d.; zadnji oddelek obsežaj pa fare z več kot po 100 člani. Ako tako osnovane oddelke primerjamo z dotičnimi kranjskimi, pokazujejo se nam naslednje enakosti in naslednje razlike. Tudi po Spodnjem Štajerskem je največ farâ z 10—20 člani, najmenj pa farâ z 90—100 člani. Število farâ z več kot 100 člani je še jedenkrat manjše kot na Kranjskem. Število farâ najnižje kategorije je primeroma veliko manjše kot število farâ jednake kategorije na Kranjskem.

Naravno je samo na sebi, da je število farâ z manjšim številom članov mnogobrojnejše, kakor število farâ z večjim številom udov. To seveda opazimo pri obeh škofijah. Na Kranjskem ima namreč 69 farâ ali 24·1% po več kot 50 članov in na Spodnjem Štajerskem 71 ali 33·0%, četudi je tedaj Spodnja Štajerska v tem obziru nasproti Kranjski precej na boljšem, vendar sta si obe v tem obziru nasproti faram druge po-

lovce podobni. Oglejmo si razmere po posameznih oddelkih. Naravno bi bilo, da bi zavzimal najnižji oddelek največje število, najvišji najmanjše, in da bi oddelki vmes dosledno padali, oziroma rastli. Toda temu ni tako, akoravno je Kranjska v tem obziru doslednejša, kakor Spodnja Štajerska.

Število članov	Š t r o f i j i:			
	ljubljska		lavantinska	
	Število farâ		Število farâ	
	absolutno	relativno	absolutno	relativno
1 — 10 . . .	31	10.8 %	16	7.4 %
10 — 20 . . .	74	26.0 %	44	20.5 %
20 — 30 . . .	53	18.5 %	33	15.3 %
30 — 40 . . .	38	13.3 %	33	15.3 %
40 — 50 . . .	21	7.3 %	18	8.4 %
50 — 60 . . .	18	6.3 %	21	9.8 %
60 — 70 . . .	15	5.3 %	15	7.0 %
70 — 80 . . .	8	2.8 %	15	7.0 %
80 — 90 . . .	4	1.4 %	7	3.3 %
90 — 100 . . .	7	2.4 %	5	2.3 %
nad 100 . . .	17	5.9 %	8	3.7 %

Fare najnižje vrste se nahajajo le v 9 različnih dekanijah, in sicer: v breški 1, v jareninski 1, v mariborski (pri Dravi) 1, v marnberški 4, v novocerkviški 1, v rogaški 1, v šaleški 1, v šmartinski 5 in v voze- niški 1. — 15 dekanij je brez farâ te vrste.

Fare druge vrste (10 — 20 članov) nahajamo v 15 različnih deka- nijah, namreč: v bistriški 3, v braslovski 1, v breški 4, v celjski 1, v konjiški 3, v kozjanski 6, v laški 2, v marnberški 2, v novocerkviški 2, v rogaški 5, v šaleški 2, v šmarijski 2, v šmartinski 6, v velikonedeljski 1, v voze- niški 4, po 9 drugih dekanijah pa nobene.

Farâ tretje vrste (20 — 30 članov) se dobí v različnem številu po 16 spodnještajerskih dekanijah, namreč: v bistriški 3, v breški 2, v dravski 2, v jareninski 2, v šentjurijski 1, v konjiški 4, v laški 4, v šentlenartski 1, v mariborski (pri Dravi) 1, v marnberški 1, v novocerk- viški 2, v ptujski 1, v rogaški 2, v šaleški 3, v šmarijski 3, v veliko- nedeljski 1, po osmih drugih nobena.

Fare četrte vrste (30 — 40 članov) se razdelé po spodnještajerskih dekanijah tako, da jih pripada dekanijam: gornjegrajski in kozjanski po 5, breški in mariborski (pri Dravi) po 3, dravski, šentjurijski, konjiški, laški, mariborski (za Dravo) in šmarijski po 2; bistriški, celjski, šentle- nartski, ptujski in velikonedeljski po 1, drugim 9 dekanijam pa nobena.

Fará pete vrste (40 — 50 članov) nahajamo v dekanijah: mariborski (pri Dravi) 3; laški, šentlenartski, ptujski in završki po 2; bistriški, braslovški, breški, celjski, kozjanski, šmarijski in velikonedeljski po 1, po 12 drugih dekanijah pa nobene.

Fare šeste vrste se nahajajo po 15 različnih dekanijah, imajo pa: Teharje 51, Doberna, Sv. Frančišek, Rajhenburg in Škale po 52, Marija Nazaret, Sv. Marko in Št. Peter pri Celji po 53, Čadram 54, Slivnica in Stari Trg po 55, D. M. v Puščavi in Ponikva po 56, Sv. Ana, Gomilsko, Sv. Jakob in Sv. Lovrenc v Puščavi po 57, Loče, Središče in Velika Nedelja po 58, konečno Griže 60 članov.

Fare sedme vrste so razstresene po 9 različnih dekanijah, imajo pa: Št. Andraš 61, Št. Ilj, Mozirje in Nova Cerkev po 62, Konjice 63, Sv. Benedikt 65, Vojnik in Sv. Lovrenc pri Ptuji po 67, Št. Jurij na Tabru, Sv. Križ pri Ljutomeru, Rečica in Sv. Urban po 69, konečno Ormož, Sv. Rupert v Slov. Goricah in Jarenina po 70 članov.

Fare osme vrste dobimo v 12 različnih dekanijah, so pa te: Cirkovce, Kapela in Sevnica s po 71, Bistrica, Št. Jurij pri Celji in Ljubno s po 72, Sv. Križ poleg Slatine in Ribnica s po 74, Gornji Grad s 76, Sv. Trojica s 77, Prihova z 78, Št. Mihel z 79, Laško, Št. Vid niže Ptuja in Sv. Barbara s po 80 člani.

Fare devete vrste, vsaka v drugi dekaniji, so te-le: Vransko z 82, Pilštanj in Šmartin pri Slov. Gradci s po 84, Št. Lenart v Slov. Goricah s 85, Sv. Jurij v Slov. Goricah s 87, Hoče in Trbovlje s po 88 člani.

Fare desete vrste so naslednje: Ljutomer z 91, Braslovče z 92, Ruše s 93, Šmarije pri Jelšah s 94 in Sv. Peter zunaj Radgone s 96 člani.

K najvišjemu oddelku pripadajo konečno naslednje fare: Makole s 114, Maribor s 115, Celje s 117, Sv. Marjeta s 121, Sv. Pavel pri Boljski s 125, Žavec s 131, Št. Jurij na Ščavnici s 132 in Ptuj s 181 člani.

Kakor na Kranjskem tedaj tudi tu niso v nobeni vrsti zastopane vse dekanije.

Miklošičeva novejša dela.

Poroča dr. M. Murko.

(Konec.)

Januarja meseca t. l. izšla je tudi pri W. Braumüllerji najnovejša Miklošičeva knjiga „Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen“ v veliki osmerki na VIII + 547 str. (cena 10 gld.).

Ne pretiravam, ako povém, da bo to delo epohalne važnosti za slavistiko in primerjajoče jezikoslovje. Res imamo tudi v Miklošičevem staroslovenskem slovarji mnogo jezikovnega zaklada vseh slovanskih jezikov zbranega; ali glavni namen je tamkaj le staro slovenščino samó svetu pokazati. Mnogo besed, ki so vsem ali vsaj mnogim slovanskim jezikom znane, tamkaj ni moglo najti mesta, ker jih stara slovenščina ni imela ali pa nam vsaj niso ohranjene. Tako se n. pr. v tem slovarji v črki A med 128 članki nahaja samó 47 takih, ki imajo tudi staroslovensko besedo; v črki M je razmera 438 : 133. Tudi v različnih razpravah, v katerih se Miklošič kakor zmerom bavi z vsemi slovanskimi jeziki, in se posebno v I. in II. zvezku njegove z ogromnim gradivom napolnjene primerjajoče slovnice slovanskih jezikov, nahaja se mnogo etimologij. Vendar tam ni vseh, in razven tega so raztrošene na različnih mestih, da jih je večkrat treba dolgo iskati, bodisi še tako navajen Miklošičevemu sistemu.

Tukaj pa imamo na 432 stranéh (na str. 433.—547. nahajamo indeks in kratice) na kupu ves nam sedaj znani zaklad vseh slovanskih jezikov, kolikor ga je etimologu treba. Slavist ne bo več razbrskával različnih slovarjev, da najde sorodnice ti ali óni besedi, pri čemer se o popolnosti vendar ni moglo govoriti, ker mnogo gradiva še ni v naših slovarjih, ki jih navadno rabimo. Posebno na slabem pa so bili dozdej primerjajoči jezikoslovci, ki so več ali manj mogli rabiti jedino Miklošičev staroslovenski slovar, in če so tudi druge semtertja jemali v roko, dosegli so še manj nego slavisti potrebno popolnost, ker jim je manjkalo podrobno znanje slovanskih glasoslovnih pravil, brez katerega ni nič opraviti.

Zdaj pa imamo od največjega poznavalca slovanskih jezikov in njihovih zakonov etimologijski slovar, kateremu je vrstnik jedino Diezov za romanske jezike.

Oglejmo si ureditev njegovo. V predgovoru na str. III.—VIII. bremo, da je Miklošič razvrstil gradivo po oblikah, ki so temelj vsem besedam istega plemena. Pri nastavljanji teh temeljnih oblik se je držal svojih naukov v I. zvezku (glasoslovje) primerjajoče slovanske slovnice. Tako n. pr. nahajamo pod vert — staroslov. vrtěti, nsl. vrtěti, srbski vrtjeti, poljski wiercieć, ruski vertěti; iz omenjene korenike dobimo po stopnjevanji prve vrste v.ortŭ, iz katere je izvajati strsl. vratŭ, p. wrot r. vorotŭ i. t. d. Starosl. gradŭ, češki hrad, p. grad, r. gorodŭ bo iskati pod g.ordŭ, stsl. vęza-(ti), nsl. vęza-, č. váza-, p. wiąza-, r. vjaza- pod enz-, strsl. gądą. nsl. godem, č. hudu, p. gęde, r. gudu pod g.ond-.

Ker vsi Miklošičevi nauki niso sprejeti — posebno od „mladih grammatikarjev“ —, zagovarja na blizu 4. str. svoj nauk o stopnjevanji samoglasnikov, za kar bi drugi nikakor ne malenkostni učenjaki potrebovali

več pôl. Po tem pripoveduje pisatelj, da se nekatere besede nahajajo po dvakrat, kar je pri sestavljanju celó potrebno. Marsikaj mu je ostalo seveda nejasno, ali to upa, „es werde ein leichtes sein zu sehen, was ich für sicher, was ich für wahrscheinlich halte und wo ich nur den weg zeige, der zur deutung führen kann.“

Na str. 1.—413. in 414.—432., kjer so dodatki in popravki, nasleduje v dveh razpredelih slovar. Na vrhu je zmerom debelo tiskana oblika, od katere je treba izhajati, in potem se navajajo dotične besede v staroslovenskem, novosl., daško-slovenskem, hrvaškem*), srbskem, češkem in slovaškem gorenje- in dolensjerskemu, polabskem, poljskem in kašubskemu, malo-, belo- iz velikoruskemu jeziku. Po tem nahajamo besede, katere so si naši sosede od nas izposodili, oblike naših izposojenk v izposujočem in v drugih jezikih, kamor so tudi zašle, in seveda tudi indoevropske sorodnice. Kjer je mogoče, odkrije se domača korenika ali pa tuja mati prejšnjih besed, pri čemer je treba večkrat jezikoslovnih in zgodovinskih opazek. Na str. 433.—545. je indeks; v treh razpredelih na vsaki strani nahajamo besede, ki niso začetnice (schlagwörter), če se je pri njih iskanji bati težkoč. Samó na jedni strani so zaznamenovane kratice, ker navadno jih je treba pogledati v staroslov. slovarji in IV. zvezku primerjajoče slovnice.

Temu poročilu v „Lj. Zvonu“ sploh ne more biti namen podrobna ocena tega velikanskega, strogo znanstvenega dela, ki pa bo tudi na širše kroge blagodejno vplivalo. Naj zadostujejo tedaj le občne opazke.

Na prvi pogled zapazimo, da se je Miklošič po svojih načelih o tesni zvezi vseh slovanskih jezikov tudi na vse in celó na njihova narečja z enakim zanimanjem oziral, n. pr. še posebe na izmrlo polabščino in umirajočo kašubščino, in če marsikje ne nahajamo več nego pričakujemo, kriva je temu nepopolnost naših virov. O tem smo lahko pričrani, da je Miklošič vse gradivo porabil in iz njega po njegovem mnenju potrebne besede izbral.

Važnost in velika zasluga tega dela razjasni se nam še bolj, ako pomislimo, da je tudi tukaj Miklošič kakor pri vsem, kar se tiče vseh slovanskih jezikov, začetnik. Mnogo gradiva si je sicer že on sam pripravil v „Radices linguae palaeoslovenicae“ in „Lexicon palaeoslovenicon-graeco-latinum“, v primerjajoče slovnice I. in II. delu in v različnih svojih

*) Po Miklošiči sta hrvaščina in srbsščina prvotno dva jezika. O tem še filologi niso jedini, tem menj pa različni veliki in mali politikarji, ki filologijo s politiko mešajo. Takih lažij se naj pa vendar ne poslužujejo, da „tek nedavno je g. Miklošič izdal etimološki rječnik slovanskih jezikah(!), medu kojimi ne nalazimo hrvatskoga“ („Hrvatska“ l. 1886 br. 29).

temeljnih razpravah, posebno o tujkah, ki jih imajo slovanski jeziki na pódodo iz vseh (Denkschriften XV. zv.) in posebno iz turskih jezikov (ib. XXXIV, XXXV.) ali pa so nje sami izposodili Madjarom (ib. XXI.), Rumunom (ib. XII.), Albancem (ib. XIX.) in Novogrkom (Sitzungsberichte (ib. LXIII). Z etimologijami drugih slovanskih učenjakov si je malo pomagat. Najboljše je primerjal Linde v poljskem svojem slovníku vse slovanske jezike že v začetku našega stoletja. Ali pravih naslednikov ni imel in v drugem izdanji tega vse hvale vrednega slovarja, ki je bil vzor tudi Jungmanovemu češkemu, dotični učenjaki, ki so imeli ž njim posla, niso niti pisave prenovili, tem menj pa odstranili zastarele razdelitve, n. pr. slovenskega jezika v „vindice, carniolice, carantanice“. Od samó jednega slovanskega jezika imamo posebni etimologijski slovar v Daničičevem delu : Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srbskom jeziku. Na svijet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1877. Ali o tem so lahko pač vsi filologi jedini, da je ravno v tem delu ta zaslužni učenjak zabrédel na popolnoma kriva pota etimologizovanja (prim. tudi najnovejši A. Pavičev životopis, Rad jugosl. ak. LXXVII. st. 197.), za primerjanje drugih slovanskih jezikov pa pravi sam v predgovoru str. IV., da mu je „žao bilo i vremena i truda“. Etimologije primerjajočih jezikoslovcev pa imajo navadno v Miklošiči samem jedino zaslómbó; najbolj samostalno ali večkrat tudi neokretno je primerjal O. Schave v II. izdanji svojega „Altdeutsches Wörterbuch“.

Tudi ureditev in razvrstitev gradiva bo zvédencem gotovo ugajala; meni vsaj se zdi jedino prava. Ker so za jezikoslovca vsi slovanski jeziki jednako važni in stara slovenščina ni mati novejših, ne more niti ona biti merodajna za začetnice. Dobro je tedaj izhajati od óne oblike, iz katere lahko vse slovanske besede izvajamo, ali Miklošič ne nastavlja samih „korenik“. O tem pa že précej ni bilo misliti, da bi Miklošič svoje gradivo tako razredil, kakor n. pr. Diez, pri katerem nahajamo najprej skupino občeromanskih, potem laško-španjsko-portugiških in tretjič provençalsko-francoskih besed, ali pa A. Fick v svojem primerjajočem slovarji indoevropskih jezikov, kjer nahajamo še več skupin, kakor „besedišče indogermanskega prajezika“, „besedišče germanskoslovanskega jezikovnega jedinstva“, „besedišče germanskega jezikovnega jedinstva“ i. t. d.; tam se mnogo besed v vseh ali vsaj v mnogih skupinah ponavlja. Take skupine bi posebno pri slovanskih jezikih ne imele nikake prave vrednosti, ker so jako nestalne; kar se nam danes prav zdí, nam že lahko jutri kdo ovrže. Obče priznane razdelitve slovanskih jezikov pa še tudi nimamo in sploh ne bi bilo primerno etimologijski slovar po nji urejati, ker so si slovanski jeziki preveč sorodni, da stroga ločitev mnogokrat ni mo-

goča in ker nimamo zagotovila, da besede, katerih ne nahajamo v naših virih, v dotičnem jeziku ne živé ali niso živele.

Če prebiramo ta slovar, zapazimo, da se Miklošič v njem tako kratko, jedernato in posebno previdno izraža kakor še dozdej nikjer, četudi imenovane lastnosti dičijo vsa njegova dela. Vse, kar po glasoslovnih zakonih ni jasno, rekel bi, kakor beli dan, mu je dvomljivo in večkrat sam zavrača svoje nekdanje etimologije. Nehoté nam prihajajo na misel Diezove opazke o kritičnem in nekritičnem etimologizovanji, posebno stavki kakor: „das höchste, was der etymologe erreicht, ist das bewusstsein wissenschaftlich gehandelt zu haben“, ali pa: „darum bescheidenheit, selbst wo alles unsere deutungen zu unterstützen erscheint!“ Radi se tedaj klanjamo pravi učenjaški odkritosrčnosti tudi tega Miklošičevega dela, katero nas ne mami z navideznimi vspehi, ampak nam na vsaki strani pravi: preiskujte dalje z nabranim gradivom!

Vendar ne moremo zamolčati, da bi si ravno zaradi tega želeli nekoliko več napótkov. Miklošič načelno ne omenja literature, ki je pri mnogih besedah prav velika, ampak pristavlja samó: „man meint, man denkt an, man vergleicht“ i. t. d. Do let 1862.—65. še si lahko pomagamo z njegovim staroslov. slovarjem, ali kaj potem? Kako neprijetno je iskanje na dobro srečo po različnih knjigah in časopisih, recimó samó zaradi jedne besede, katero bi radi razjasnili. Vendar Miklošič je hotel biti posebno kratek. Če opuša n. pr. pri občeznanih indoevropskih besedah oblike drugih jezikov razven pruskega, litvanskega, letskega in staroindijskega, nam za ostale ne bo žal, ker jih lahko najdemo povsod. Še z obžalovanim opušcanjem literature dozdanjih etimologij se lahko sprijaznimo, ali zakaj nas pisatelj ne seznaní vsaj s vsemi viri, katere je rabil? Opozoril nas je sicer na óne za starosl. slovar in 4. zvezek slovnice; ali tam ne nahajamo vsega; za imenovanje dijalektologičnih razprav in raznih monografij po programih in časnikih bi bili g. pisatelji, ki jih je rabil, jako hvaležni, ker nikjer ni tako težko raztrošeno literaturo poznati kakor pri nas.

Tudi v tekstu samem bi želeli, da bi g. pisatelj ne bil tako redkobeseden. Posebno obžalujemo, da nam neče biti postrežnejši vodnik pri pregledovanji slovanskim sorodnih besed ter nam in od nas izposojenih tujk. V predgovoru čitamo sicer: „welche sprache als die entlehnende, welche als die gebende anzusehen sei, lehrt der zusammenhang.“ Ali jaz moram priznavati, da je treba večkrat že dvojiti, posebno pri slovansčini najbližje sorodnih jezikih, t. j. pruskem, litavskem in lotiškem (let-skem), so li dotične prosto po vrsti navedene besede sorodne ali njim od nas izposojene. Koliko ljudij in tudi dobrih slavistov pozná natančno ali

sploh te jezike? Pri mnogih tujkah, posebno takih, ki so v Slovanih zelo razširjene, našel bo Miklošič pač precčej ljudi, katerim niti na misel ne pride, da smo si jih izposodili mi. Radi bi tudi videli posebe zaznamenovane za kulturno zgodovino važne besede, katere so naši sosedje po našem posredovanju sprejeli. Vse to je že Miklošič sam v različnih svojih razpravah o tujkah preiskal, za razmere med slovanščino in litvanščino pa nam sam priporoča „A. Brücknerovo izvrstno knjigo“ (t. j. Die slavischen Fremdwörter im Litauischen. Litaslavische Studien I. Th. Weimar 1877). Ko bi g. Miklošič bolj ločil sorodnice od tujih in tudi tujke nekako po omenjenih načelih razdelil — semtertja nahajamo to, gl. na pr. milosti — kako bi ustregel vsem čitateljem! Marsikaj bi ostalo seveda nejasno in mi bi odobraval največji skepticizem pri teh vprašanjih; kdor bi pa se hotel natančneje poučiti, poiskal bi seveda še zmerom omenjene razprave. In kaj si naj mnogo čitateljev misli, če najde n. pr. opazke: „entlehnt in der ersten periode“, „entlehnung der dritten periode?“ Treba je namreč védeti, da je Miklošič razdelil v gori omenjeni razpravi turske tujke v slovanskih jezikih v tri dóbe. Kaj pa je z drugimi tujkami? Te opazke in marsikaj jednakega iz zgodovine slovanskih jezikov in o njihovem sorodstvu (v tem slovarji ne nasledujejo v istem redu kakor v primerjajoči slovnici) bi si želeli v predgovoru, kakor to nahajamo pri Diezu in Klugeju (Etym. 46. der deutschen Sprache). Seveda bi knjiga nekoliko narasla, ali kdor da 10 gl., žrtvoval bi gotovo tudi rad recimo 12 gl. In ravno g. Miklošič lahko razteza knjige po svoji volji, ker je sam založnik in neče biti odvisen od kakega knjigotržca, ki bi mu število pól propisaval.

Teh želj pa ne sme kdo zmatrati za grajo. Treba je dostaviti, da so omenjene prikazni v najnovejšem delu mojstra slavistike ozko zvezane z Miklošičevo resnobno, prav akademiški-učenjaško naravo sploh. On si misli, ljudje naj knjigo beró, ne pa predgovor; kdor se neče pri prebiranju truditi in njegova dela prav študirati, za njega sploh niso pisana. Miklošiču je zoperna tista popularnost in plitva duhovitost, katero dandanes že odlični zastopniki različnih znanostij prodajajo po „popularnih predavanjih“, mesečnih in tednikih in celó dnevniških podlistkih. Vendar mi mislimo, da g. Miklošič prehaja v nasprotno skrajnost; z nekim približanjem do širših krogov bi on lahko neizmerno koristil naši znanosti in Slovanom, zaprčil pa tudi, da ga ljudje — in še celó taki, ki se zelo med slaviste štejejo — ne bi tolikokrat krivo ali pa sploh ne razumevali. J. Grimm pravi o sebi (v predgovoru k „Geschichte der deutschen Sprache“), da je zmerom prehajal od besed k rečem in da je hotel v poslopji, katero si je zgradil, tudi prebivati.“ Tako prebivanje g. Miklošič žalibog le red-

kokrat sebi in nam privoščiti in če nam je že časih kaj obljubil, nam še tega ne izpolni; l. 1874. pridržal si je proti starobolgarski hipotezi „eine ausführliche widerlegung für die nächste zukunft.“ (Altsl. Formenlehre in Paradigmen str. IV.), katere še zmerom nimamo. Zaradi tega ga prosimo za večjo radodarnost, saj nam je vsaka drobtínica od njega draga in koristna.

Ravno ta etimologijski slovar bi lahko postal prava narodna knjiga izobraženih Slovanov, če bi ga g. pisatelj nekoliko razširil v omenjenem zmislu in še dodal besedam več pomenov in razjasnil. Zdaj pa je namenjen bolj znanstvenim krogom; ali tudi navadni izobraženec ga ne bo brez velike koristi jemal v roko. Naše veselje o tem, da imamo tudi to delo od Miklošiča samega, pa je res neizmerno veliko; dobili smo od njega zopet jeden ónih stebrov, na katerih bo v prihodnjih desetletjih slonelo slovansko jezikoslovstvo in vse kar je ž njim v zvezi.

Dostavek. V zadnjem poročilu o Miklošičevem „Kratkem slovarji“ povédal sem tudi, da se neka tendencijozna kritika sl. Lamanskega tudi tendencijozno po raznih časopisih razširja. Potem pa sem dobil v roke „Žurnalъ ministerstva narodnago prosvéščenija“ častъ CCXLII (za december 1885. l.), kjer se nahaja na str. 239.—250. omenjena kritika. Veseli me, da morem poročati, da je popolnoma mirna in stvarna. Iz uvoda se razvidi, da si je Lamanskij pričakoval nekaj takega, kar nam je Miklošič podal zdaj v etimologijskem slovarji. Tudi osebnih napadov ni. Le na str. 249. izraža Lamanskij svoje veselje, da se širi znanje ruskega jezika med zapadnimi Slovani in da so k temu primomogli možjé kakor Sl. Novaković, „glavnyj preslédatelj mitropolita Mihajla“, „galickij Poljak“ A. Brückner in ravno Miklošič, „pervyj i staréjšij zapadno-slavjanskij učenyj, ktorago mnózie u naš i u slavjanъ davno uže sčitali otčajannym russofobomъ, po priméru ego znamenitago učitelja Kopitara“. „Rusofob“ ni bil Kopitar nikdar in še menj Miklošič. To dostojno kritiko so nekje v Pragi ali v Galiciji grdo zlorabili in znano je, da novinarske race tem bolj plavajo od lista do lista, čim večje so.

Etruščanski pabirci.

Pred nekoliko tedni se je brala v dunajskem časopisu „Neue freie Presse“ od strokovnjaka pisana vést o starinskem napisu na neki steni, ki se vzdiguje blizu vasí Vurmlje (Rumle, Würmlach) pri Muti v gorenji Ziljski dolini in sicer na severnem obrónku 2333 m visokega Polinka. V rečeni vésti se je čitalo, da je bil dvorni svétnik A. B. Mayer iz Draždan dobil nalogo od dunajskega antropološkega društva ko-

pati in iskati prazgodovinskih starin na Gorini (Gurina) vrhu Doljan (Dellach), 6 km iztočno od Mute (Mauthen). Pri ti priliki je dal imenitni napis v osmih pločah od stene odluščiti in ga potem zopet sestaviti in s pomočjó malca spojiti, ali tako, da so se vrste sedaj mnogo bolj približale, nego so poprej stale na steni. Tako je bilo mogoče slavni napis prenesti in ga obvarovati „modernih črkarij“, ker je gotovo, da so bili nepoklicani „arheologi“ poleg prvotnih starinskih znamenj tudi nekaj brezzmiselnih brazd in črt na steno urezali. Tako odluščen napis je bil s početka za dunajski dvorni muzej, ali ker so se Korošci še o pravem času oglasili, prepustili so ga njih domačemu „Rudolfinu“ v Celovci.

Napis je prepisal prvokrat slavni Theodor Mommsen 12. avgusta l. 1857. in mislil, da je to „prvi etruščanski napis na avstrijskih tleh, podoben ónim, ki se nahajajo v Kantonu Tessinu“. Vendar je Mommsen čital samó jedno vrsto, ostalih devet je opazil še le graški vseučiliški profesor Fr. Pichler l. 1878. Temu poročilu dodaje gori imenovani strokovnjak, da „vurmljanski napis ni sestavljen v etruščanskem jeziku, kakor se je poprej mislilo, nego da je samó udolben s črkami, katere so podobne severno-etrusčanskim pismenkam, in da se torej v tem napisu ne pozivlje „utrujeni potovalec, da bi povzdignil svoje oči k napisu“ (vidite, kake neumnosti se rájajo časih v učenjaških glavah!). Besede tega napisa so iz jednega popolnoma neznanega, bržkone illyrskega jezika, in torej kar nič ne dokazujejo, da so nekdanj Etruščani tudi v górnji Ziljski dolini stanovali.“ — Tako poroča „Pressin“ strokovnjak!

Kaj neki poreče k temu poročilu naš prijatelj Fritz Pichler, ki se je pred petimi leti toliko trudil, na osemindvajsetih stranéh velike osmerke v „etrusčanski“ nemščini tako zeló trudil dokazati, koliko etruskih spomenikov se nahaja po slovenskih zemljah, zlasti po dolnji Štajerski in južni Koroški? (Prim: Mittheilungen der Central-Commission für Erf. und Erh. der Kunst- und hist. Denkmale, Bd. VI. l. 1880). Ta „učenjak“ se ni sramoval izpeljevati poštenega slovenskega imena Breznica, ponemčeno „Fresnitz“ od nemških Friesov, ali pa od hibernske besede „freiz, fritt“ = mak ali pa tudi od „fridh“ = gozd; in ravno tako ne „Požarnica“, ponemčeno „Pussarnitz“ od keltskega „but“ = brdo, vrhunec, ali pa od starovisokonemškega „puzzo“, sedaj „Pfütze“ (Mitth. 1877, str. XCVII.) Pfu!

Ta „učenjak“ se je torej trudil na vso moč dokazati, da so napisi na čeladah, katere so l. 1812. izkopali pri Negovi blizu Radgone, dalje napisi na steni ob zapadnem obrónku koroškega Galovca (Koralpe), potem na „Fraunwandlu“ med Pršivico in Bistrice (uretruskisch) vrhu Malte na górnjem Koroškem, ter napósled na gorinskih in

vurmljanskih pločah, pravi pravcati „etruščanski napisi“! Oh koliko dragega časa, pa tudi papirja so Nemci že potratili, da bi dokazali, da so po naših zemljah vsa mogoča ljudstva stanovala, samó ne Sloveni, ali Slovenom sorodni narode!!

Morebiti bodo sedaj naši Nemci vendarle molčali, ko jim celó iz „reicha“ dohaja komando, da po Štajerskem, Koroškem in Kranjskem niso bili ni Etruščani, ni Kelti prvotni stanovniki. Morebiti bodo sedaj vendarle vérovali avtoritetam, kakeršne so Kiepert (Lehrbuch der alten Geographie) in Mommsen, ki v najnovejšem svojem zvezku (V.) Rimske zgodovine str. 180. in 182. piše, da so bili „prvotni stanovniki Norika illyrskega rodú, a pozneje mnogo s Kelti pomešani, ter da so Illyri po vseh zemljah na severni in iztočni strani Jadranskega morja in še celó po Ogerski na desni strani Dunava“. Morebiti sedaj utihnejo tudi óni, ki so mislili najti v prazgodovinskih starinah izkopanih pri Klenku blizu Vač, da so tudi po Kranjskem Etruščani stanovali?

Ali bojim se, da še ni prišel pravi čas za to spoznanje in da bi bilo torej najbolje slušati Fliiegerja, ki trdi (Mitth. der antrop. Ges. VII. 284), „dass die Schriften der Keltomanen auf einen Index gesetzt werden sollten, damit nicht sonst ehrliche Forscher, denen eine historisch-linguistische Bildung abgeht, auf Irrwege geleitet werden.“ S. R.

Nove muzikalije.

I.

Cerkvene pesmi nabrane med slovenskim narodom. Zvezek I. Izdalo in založilo Cecilijansko društvo za goriško nadškofijo, 1885. Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. Prodaja Copagg (Kopač) v Gorici po 80 kr. iztis.

Kakor predgovor k tem pesmim pripoveduje, nabrala in harmonizovala sta te napeve med narodom slovenskim J. Kokošar, kapelan v Cerknem, in D. Fajgelj, učitelj v Tolminu.

Strokovnjaški list „Cerk. Glasbenik“ piše o teh šestnajstih napevih, da se sicer jednačijo ónim popevkam, katere so prouzročile prevrat cerkvenoklasične glasbe; a da so še mnogo boljše mimo ónih modernih skladeb, katere se šopirijo še sedaj po cerkvah!

Iz tega stališča in pa zato, ker je pri teh napevih sodeloval znani strokovnjak v. č. g. Kokošar, smem te pesmi priporočati, osobito še, ker učinjajo ljudstvu našemu lahko razumljivo glasbo.

II.

Narodne pesmi. Nabral na Kobaridskem in čveteroglasno upravlil Hrabroslav Volarič, učitelj na Livku, pošta v Kobaridu. Založil skladatelj. Natisnili Blaznikovi dediči v Ljubljani. Cena 60 kr.

Ta zvezek s petnajstimi napevi je nabral g. skladatelj med narodom na meji italijanski. Tem napevom je dodal tudi „Venček“, ki se bo povsod radostno sprejel in popeval, ker je vzet iz znanih in priljubljenih domačink.

Harmonizacija v teh napevih je povse moderna, pesmim prikladna ter svedoči spretno peró skladateljevo. Zbirka ta bode gotovo tako radostno sprejeta, kakor so bile sprejete Kocijančičeve narodne pesmi.

V harmonizaciji bi pač rad pogršel nekaterih nedostatkov: N. p. št. 3. napačne kvintne paralelke med II. basom in I. tenorom pri „sijaj“. *As-es*; potem *des-as*. Napaka pa se popravi s tem, da se imenovana glasova postavita v protigibu.

Harmonizacija bi utegnila pesmim še bolj služiti, da ne bi imela veliko število nenavadnih postopov, kateri sicer ne spadajo med pogreške — a utegnejo vendar motiti.

Ob tekste se bode marsikdo spotikal, toda opomniti je, da je g. skladatelj podal občinstvu to, kar je slišal, in zmožnost moja mi ne dopušča sodbe izreči o ti stvári.

O glasbi v teh napevih pa sem primoran izjaviti se, da jo splošno odobrujem in zvezek občinstvu iskreno priporočam.

III.

Štiri velikonočne pesmi. Pesem za poroko z dvema napevoma, za mešani in moški zbor zložil Ign. Hladnik. Op. 4. V Ljubljani, 1886. Tiskali Blaznikovi nasledniki. Prodaja katoliška bukvarna v Ljubljani po 52 kr. iztis. Čisti dohodek namenjen je „študentovski kuhinji“ v Ljubljani.

Dasiravno je tek melodije v navedenih velikonočnicah tû pa tam značajan, vendar moram oporekati pesmi št. I. postavljeni peteroglasno, da spominja preveč na znano velikonočno staro pesem. Zaradi baritona je tudi napev na nekotih mestih pretiran, a tudi harmonija sama ni povsod pravilna. Postopa, kakeršen se nahaja v predzadnjem taktu pri *al*, *le*, iz sedmice v sedmico, ogibati se je vestno. — Številka II. ima popolnoma zgrešen tonovski način. Zdí se opazovalcu, da gre pesem v *f-dur* v dominantni, a skladatelj je pisal skladbo v *c-dur*. Če pa ima pesem značaj *c-dur* glasa, zakaj je modulirano po prvem odstavku takoj v plagalni ton *f-dur*? Zato, ker je g. skladatelj pesem mislil v *f-dur*, a na klavirji igral v *C*. V 9. in 11. taktu, so formule, nastane iz lomljenega akorda domi-

nante iz *C-dur*: *j, h, d, f*. Prosil bi vsakega skladatelja, da se ogiblji takih postopov! Le nikdar lomljenih akordnih glasov jemati v taki nepokritosti!

Št. III. je boljša mimo prve in druge; v 3. taktu naj se pa odstranijo kvintne paralelke med sopranom *a* in tenorom *d*. 4. takt naj udobi torej v tenoru *e*.

Št. IV. Tu je preveč Riharjevega ritma. Razven nepripravljene devetice v 11. taktu bi ne bilo pesmi kaj oporekati. —

Št. I. op. 4. *b*. je najboljša pesem v tem zvezku; meni se prav dosledna zdí. Druga na enak tekst nima toliko vrednosti. Od 11. na 12. takt v četrtem udarci pripetila se je nesrečna oktavna paralelka *a* — *g* med I. tenorom in I. basom.

Ker pa je delo odloženo v dober namen, za studentovsko kuhinjo, naj bi slavno občinstvo poseglo po njem. D. Fajgelj.

Listek.

Nove knjige slovenske. Lepe velikonočne píruhe je g. Bamberg poklonil književnosti naši; izšla je namreč te dni pri njem drobna, a dična knjižica „Zlatorog“, znana planinska pravljica, katero je po R. Baumbachu z dovoljenjem pisateljev in založnikovim preložil in, lahko rečemo, prav dobro preložil g. Anton Funtek. Prekrasna vnanja oblika spominja nekoliko na drugo izdanje Gregorčičevih „Poezij“, toda ker je knjiga tiskana vsa z ležečimi ali kurzivnimi črkami in tudi ličneje vezana, ugajala bode izvestno vsakemu, kdor je prijatelj prave poezije v zlati posodi. Cena knjigi je 2 gld.

— Občna zgodovina. Spisal in založil Janez Jesenko III del: Novi vek. Drugi skrajšani in popravljeni natis. V Ljubljani, Narodna Tiskarna 1886, 8, 92 str. Cena samó 40 kr. G. prof. Jesenko je že leta 1881. dal na svetlo „Novi vek“, knjigo, ki je bila namenjena za 4. razred malih naših gimnazij ter je obsegala 224 strani. Učna tvarina v ti knjigi je bila pa preobširna in se nikakor ni ujemala z zakonitimi propisi v novih instrukcijah. Zatorej je gospod pisatelj v novem izdanju učivo skrčil na 92 strani ter tudi ceno knjigi zmanjšal za polovico, ter tako gimnazijam našim podal v vsakem oziru pripravno in dovršeno učno knjigo.

— Slovensko berilo za peti in šesti razred srednjih šol. Sestavljen in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. gimn. prof. v Celovci. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja 1886, 8, 404. Tega v obče jako spretno sestavljenega berila smo potrebovali kakor očesa v glavi, kajti najboljši učitelj brez dobre učne knjige ni mogel vspešno učiti, Janežičev „Cvetnik“ je bil pa že zastarel. G. dr. Sket je našemu šolstvu s to knjigo jako ugodil ter učiteljem slovenskega jezika dal v roke dobro pomagalo. O priliki izpregovorimo o knjigi obširneje.

— Ljudska knjižnica. V 2. in 3. snopiči J. S. Gombarov priobčuje pod naslovom „Iz mladih dnij — za mlade ljudi“ triindvajset kratkih, a mičnih povestic in črtic. Snopič 4. obseza štiri povesti, katere je g. Jos. Sattler preložil iz češčine; 5. in 6. snopič pa prinašata pod naslovom „Kitica povedeb resnega, veselega in smešnega zapopadka“ sedemnajst povestec, katere je po raznih pisateljih nabral g. H. Majar.

— Delavski prijatelj. Nauki, ki so delavcem v sedanji dobi posebno potrebni. Spisal Fr. Podgornik. Tiskal in založil J. Krajec v Novem Mestu 1886, 8, 52 str. Cena 20 kr. Knjižica obseza dva dela. V prvem poglavju poudarja g. pisatelj v kratkih, a krepko pisanih stavkih nauke najimunitnejših narodnogospodarskih in socialističnih pisateljev, kakeršni so Adam Smith, Malthus, List, Ricardo, Carey, St. Simon, Proudhon, Louis Blanc, Lassalle in Marx; v drugem poglavju pa razpravlja, po čem je delavcem hrepeneti v sedanjem času in pod gaslom: „Pomagaj si sam in pomaga ti Bog!“ daje delavcem mnogo zlatih naukov. Želimo, da bi se ta knjiga, iz katere veje živa ljubezen do delavskega stanú, jako razširila med slovenskimi delavci.

— Andrej Hofer, junaški vodja Tirolicev leta 1809. Vérni popis njegovega življenja, delovanja in njegove junaške smrti v Mantovi 1810. Za prosto ljudstvo svobodno poslovenjeno iz nemščine. Tiskal Jan Leonov naslednik (L. Kordeš) v Mariboru, založil Anton Turk, knjigovez v Ljubljani 1886, 8, 56 str. Cena 15 kr. Prav hvaležni smó neimenovanemu g. pisatelju in g. založniku, da sta nam oskrbela to lepo knjižico; kajti slavni čini junaškega Hoferja so z zlatimi črkami zapisani v zgodovini pravega domoljubja in o njegovem junaštvu si ogréva srce vsak pristni Avstrijanec. Knjižica je po obliki in vsebini svoji taka, da zasluži, da bi se med narodom našim na široko razširila.

— Spisovnik ljubavnih listov, svetovalec v vseh srčnih zadevah za vse stanove in razmere. Tiskal in založil L. Kordeš v Mariboru 1886, 8, 96 str. Cena 30 kr. — „Ljubezen je bila, ljubezen še bo, ko tebe in mene na svetu ne bo!“ pravi narodna pesem in kdor ljubi, tisti piše ljubavna ali zaljubljena pisma. Samó želimo, da bi se odslej, ko imamo Slovenci že dva taka spisovnika, Haderlapovega in zdaj Kordeševega, take vrste pisma tudi v nižjih krogih pisala v pravilnejšem jeziku nego so se doslej. In s tega stališča želimo, da bi knjiga izobrazovala in likala zaljubljene ljudi. Razloček med obema knjigama je v obče ta, da je g. Haderlap na naslovni list postavil ljubeznivo kranjsko Miciko v narodni peči, g. Kordeš pa koketno gosposko Lavro črnih las in lepó okroglih pleč. In to nekako zaznamenuje tudi razloček v vsebini obeh knjižic.

— Došla nam je knjižica: „Človek, v pogledu na njegovo telo in dušo, s kratkim navodom, kako si ohraniti in utrditi zdravje.“ Za šolo in dom. Sestavlil založnik Janko Leban, učitelj v Lokvi. Ponatis iz „Učiteljskega Tovarisha“ 1885/86. leta. Natisnil J. R. Milic 1886, 8, 54 str. Cena 45 kr., po pošti 50 kr. Knjiga ima tri dele: v I. beremo kratek opis človeškega telesa, v II. se opisujejo dušeslovni početki in III. poglavje obseza kratek navod, kako nam je ohraniti in utrditi zdravje. Obširneje poročilo nam je obljubljeno.

Cerkvena književnost slovenska. Marija moja Kraljica ali šmarnice. Spisal Anton Žgur, župnik v Loškem Potoku. Z dovoljenjem prečastitega Ljubljanskega knezoškofijstva. V Ljubljani. Založila in na svitlo dala „Katoliška bukvarna“ 1886. Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. Mala 8°. Str. 342. Cena 90 kr. in več.

Šmarnice, t. j. zbirka premišljevanj o Marijinem življenju in njenih čednostih postale so neizogiben, težko pričakovan letnik slovenski. Za neprekosljivim ustanoviteljem te nabožno-literarne stroke mons L Jeranom proslavlja leto za letom deviško Mater kak pisatelj duhovnik, ta z večjo, ta z manjšo srečo. Drugič že srečujemo med Marijinimi slavitelji g. župnika A. Žgurja. Za gori oznanjeno knjigo svojo je zajemal tvarino iz nemškega vira „Marien-Prediger“. Jezik mu je sicer slovnično pravilen, razven nekaterih malenkostij, pozná pa se mu nemški kov. V dokaz dva, tri stavke: str. 5: „nas tudi po poti, katero nam sv. vera kaže, skrbno vodi.“ Str. 8: „kaj je mislila z besedami, ki jih je med pridigo izgovorila, doseči.“ Tako ne trga slovenščina stavkov! str. 10.: „kakor zgodovina pové“ — mesto: pripoveduje, str. 333: „Sklenem s tvojo g na do“ itd. G. pisateljem Šmarnice svetujemo, naj se seznanijo z enakimi proizvodi češke in poljske književnosti. Oba naroda sta vnetá čestilca Marijina. Zakladnica slavo Marijino povznašajočih del je pri obeh neizcerpljiva. Misel češka in poljska je mnogo bližja óni, ki se poraja v naših slov. lobanjah, nego abstraktni pojmi, puhteči iz nemških možgan. Hodimo k bratom na posodo, če nam pohaja domače blagó! Slov. nabožni pisatelji! posnemajte g. Marešiča, da ne porekó ljudje: sáme romane pa novele prevajajo iz češčine in poljščine!

— a —

— Knjigovez Ivan Bonač v Ljubljani je dal na svetlo „Molitvenik za dečke“ in „Molitvenik za deklice“. Oba je spisal g. Fr. Marešič, ki je s svojim „Molitvenikom za dijake“ in z enakimi knjigami pokazal posebno svojo spretnost za take stvari. Opozarjamo zlasti na „Molitvenik za deklice“. Nemški jezik se razločuje od našega. Pri Nemcih rabita lahko tisti molitvenik moški in ženska, ker ju ne moti po spolih različna konjugacija in deklinacija. Pri nas je drugače. Svojstvo našega jezika zahteva za vsak spol posebnega molitvenika in to posebnost slovenskega jezika je g. pisatelj pri omenjenih dveh molitvenikih vzel v poštev. Prav lično ves v platno vezan „Molitvenik“ stoji samó 30 kr., ako je lepše vezan, pa več.

O Matici Slovenski nam od mnogih stranij prihajajo hude tožbe na sedanji odbor, ker je zavrgel predlog, naj bi „Matica“ kupila Stritarjeve zbrane spise. Dotični gospodje dopisniki naj nas oprosté, ako ne natisnemo njih poslanic in sicer zato ne, ker bi bile v sedanjih razmerah pri „Matici“ brezuspešne in ker se bode brez dvojbe o ti stvári še obširneje govorilo pri obnem zboru. Iz mnogih pisem, ki smo jih prejeli, priobčujemo v kratkem posnetku samo jedno: „Tukaj se neznanški jezimo na zadnji sklep „Matice Slovenske“. Tako prvi naš literarni zavod postopa s prvim našim živečim pisateljem, ki je bil nam vsem učitelj! Ne morem Vam vse pisati, kar mi je na sreci. Prav vesel sem, da ne bivam v Ljubljani in J. pravi ravno tako. V Ljubljani menda z malimi iznimki niti ne razumete, kaj ta negativni sklep pomeni za našo kulturo, kajti to ne spada v véliko politiko. Človek bi kar obupal ob usodi naroda našega. Ranjki Šolar mi je rekel, ko sva bila zadnjikrat v Ljubljani skupaj, da v petdesetih letih ne bomo nič na boljšem, ampak da bomo še zmerom životáрили, kakor dandanes. In menda bo res tako. Prav nič s: ne čudim, da je v Ljubljani še zmeraj toliko nemškutarjev. Slovenci bi menda radi do svoje narodne smrti ostali kmečki narod brez posvetne gospode, brez omike! J. trdi, da v literarnih stvaréh kranjskega duhovna od preprostega kmeta prav nič ne loči, kakor črna suknja. Pač škoda, da so Korošci v tako nesrečnem položaji, ti so plemenitaši proti Vašim kranjskim duhovnom, ki ne poznajo nobenega ozira na posvetno gospodo, ampak samooblastno držé svoje vladarsko žezlo v koščenih rokah.“ i. t. d. — Nekdo nam piše: „Dasi me je sklep Matičinega odbora zaradi Stritarjevih spisov silno pogrel, vendar sem se potolažil,

ko sem zvedel, da je Matica nameravala kupiti Stritarjeve spise, potem pa jih dejati na rešeto ter samo nekatere izdati. Pomislite, kako silno bi bili Matičini gospodje obrezali in oklestili našega Stritarja, da bi bil po njih ukusu. S tem negativnim sklepom smo pa dosegli najbrž to, da Stritarjevi spisi celotni in neobrezani pridejo na dan — tudi zoper voljo Matičinih oligarhov.“

Pisateljsko podporno društvo je zadnje tedne društvenikom svojim napravilo spet dva prijetna zabavna večera. Pri prvem je bral prof. Levec „Štiri pare kratkočasnih pesmij“, katere je l. 1801. Pavel Knobelj „skoval in Kranjcem za spomin dal“, in katerim je že Vodnik posvetil krepak in teh pesmij vreden epigram, ter je o pesniku samem izpregovoril nekoliko besed; zlasti je poudarjal, da pesmi niso mogle biti natisnjene v Kranji, kakor je zapisano na naslovnem listu, ker Kranj nikdar ni imel tiskarne svoje. — Drugi večer je g. dr. Gregorič prav zanimivo predaval o koleri, g. prof. Raič je bral korenito razpravo o Tatenbahovi zaroti in naposled je g. Ivan Železnikar prečital Preširnovno pismo iz leta 1834., katero bralci nahajajo v listku denšnjega „Ljub Zvona“. Zabavni večeri pisateljskega podpornega društva so se sklenili cvetno soboto; poleti priredi društvo več izletov na kmete, tako n. pr. na belo nedeljo na Šmarno goro. — Na cvetno soboto dne 17. aprila je imelo društvo tudi svoj prvi občni zbor. Stari odbor (g. dr. Vošnjak predsednik, prof. Levec podpredsednik, prof. Raič tajnik, g. Vaso Petričič blagajnik, gg. J. Hribar in J. Tomšič odbornika) volil se je per acclamationem; samó namesto direktorja A. Senekoviča, ki se je bil preselil v Novo Mesto, volil se je v odbor g. prof. Ivan Vrhovec. — Društvo ima doslej 130 društvenikov (1 častnega, 37 pravih, 88 podpornih in 4 ustanovnike) Podpiralo je doslej z malimi svotami dva pisatelja in novcev ima 605 gl. 23 kr., ki so naloženi v posojilnici Ljubljanske okolice. — Veseli nas, da smemo konstatovati, da je društvo popolnoma doseglo namen, katerega je nameravalo doseči prvo leto obstanka svojega. Nesrečni osebni in politični razpor predzadnjih dveh let je v Ljubljani razdvojil tudi pisatelje slovenske, ki so se shajali v dva različna kluba. Taktnemu in na vse strani pomirljivemu postopanju društvenega predsednika g. dr. Vošnjaka pa se je posrečilo razdvojenj pisatelje spet združiti v jedno kolo v zabavnih večerih pisateljskega društva. Marsikatero zanimivo predavanje se je tukaj čulo, marsikatero dobro smo ugenili in marsikatero pošteno besedo izpregovorili. In ako tudi taki shodi na videz ne rodé posebnega sadú, že to je napredek v društvenem življenji našem, da se po večkrat na mesec shaja po 30—40 izobraženih móž, ki se v medsebojnem prijateljstvu pogovarjajo o raznovrstnih domačih, zlasti pa literarnih stvaréh. Zatorej želimo, da bi bila udeležba bodoče leto še mnogoštevilnejša in društveno delovanje na korist občne naše stvari še plodovitejše.

Konečno še nekoliko črtic o društvenem gibanji. Društvo je napravilo v ravno pretekli zimi 17 zabavnih večerov in slavnosten večer Jurčiču na čast. Pri teh shodih so predsedovali naslednji gospodje: 1. Vaso Petričič; 2. dr. Jos. Vošnjak; 3. Fr. Levec; 4. Ivan Železnikar; 5. Jos. Kušar; 6. dr. Ivan Tavčar; 7. dr. Fr. Zupanec; 8. Jakob Zabukovec; 9. Ivan Hribar; 10. dr. Lj. Jenko; 11. Jakob Hafner; 12. dr. Jos. Starè; 13. Alf Ledenik; 14. Ant. Raič; 15. Ivan Vrhovec; 16. dr. Jos. Vošnjak (Jurčičev večer); 17. Evg. Lah; 18. dr. Volčič. — Brali ali prosto predavali so naslednji gospodje o teh predmetih: 1. dr. Jos. Vošnjak o spiritizmu in mističnih prikaznih (štirikrat), 2. Ivan Vrhovec o Ljubljani pred sto leti (trikrat); 3. Evgen Lah o pomembi naših krajevnih imen (trikrat); 4. dr. V. Gregorič o podedovanji bolezni in o koleri (dvakrat); 5. Ivan Železnikar

o Ivanu Zbogarji in o Preširnovem pismu (dvakrat); 6. Fr. Levec o slikarji Janezu Wolfu in o Knobli (dvakrat); 7. L. Pintar o Lukijanu (dvakrat); 8. Ivan Hribar o svojem potovanju po Srbiji in Bolgariji; 9. Epicharmos ob Emoni-Aquilini; 10. Ant. Raič ob Ivanu Erazmu Tatenbahu. — Vrhu tega so govorili dné 18. marcija: Fr. Levec o Jurčiči pisatelji, dr. Vošnjak o Jurčiči politiku; dr. Bleiweis - Trsteniški o Jurčiči mestnem odborniku; dr. Fr. Zupanec o poslednji uri Jurčičevi; Fr. Drenik o Jurčičevem ljubljanskem življenju.

Dramatično društvo v Ljubljani je imelo svoj letošnji občni zbor dné 19. marcija. Priznati moramo, da je slovenska Talija v Ljubljani res prava zapuščena ubožica. Še najboljše, kar je doslej storilo dramatično društvo in na kar sme nekako ponosno biti, to je, da je izdalo lepo zbirko gledaliških iger v svoji „Slovenski Taliji“, ter ž njo oskrbelo repertoar vsaj našim čitalnicam in bralnim društvom. S tem pa še ni pomagano jedinemu slovenskemu gledališču v Ljubljani, s katerim nikakor ne napredujemo. Uzrok ti žalostni prikazni so deloma naše politične razmere, potem pomanjkanje primerne, raznovrstne repertoarja in priznani faktum, da nimamo vsestransko izobraženega, spretnega dramaturga, ki bi vodil predstave ter skrbel za dobro urejeno dramatično šolo, za boljši gledališki narastaj. S tem nečemo grajati sedanjega vodstva, in tudi ne dozdanih igralcev, ki v teh kritičnih razmerah oboji storé, kar morejo in z veliko požrtvovalnostjo in pravim domoljubjem skrbé vsaj za to, da slovensko gledališče popolnoma ne zaspí. Volil se je pri občnem zboru nov odbor. Predsednik mu je g. dr. Ivan Tavčar, blagajnik g. dr. Jos. Staré; tajnik g. L. Pintar, odborniki pa gg. dr. Bleiweis-Trsteniški, Jeločnik, Levec, Murnik, Pleteršnik, Stegnar, Valentinčič in dr. Volčič. Novemu odboru bode prva naloga s posebnim ozirom na Ljubljano preskrbeti nov repertoar in potem ustanoviti v Ljubljani dramatično šolo. V zadnji namen je odbor poslal na Dunaj spretnega igralca g. Ignacija Borštnika, da se tam vsestransko izobrazi v dramatični stroki ter potem v Ljubljani prevzame vodstvo dramatične šole. Ako se nam posreči na oder spraviti primernih novih iger z dobrimi močmi, potem se obudi znova tudi med občinstvom zanimanje do našega gledališča. Da je pa občinstvo doslej precéj malomarno, tega mu ne moremo šteti v zlo; kajti ako se igrajo leta in leta vedno iste igre in še ne vselej posebno srečno in gladko, potem ne moremo in ne smemo vse krivde zvracati na — občinstvo, ki se hoče v gledališči zabavati, a ne dolgočasiti. Dolgčas tudi največjega prijatelja domače Talije požene iz njenega hrama. Ako se v napominjanem oziru preustroji gledališče naše, potem šele se mu je nadejati boljše podpore od občinstva in tudi od deželnega zastopa.

Preširnovo pismo iz leta 1834.

„Euer Hochwürden!

Lieber Bruder im Weine!

Deine Einwendungen gegen den auf den künftigen Donnerstag d. i. übermorgen projektirten Ausflug auf den groszen Berg Šmarna góra sind in eine neue Berathung gezogen und unstatthaft befunden worden. Mein Onkel Jakob lässt sich von seinen schwarzberockten Mitbrüdern und Mitarbeitern im Weinberge des Herrn erst am künftigen Montage gratuliren, und gibt seine fête erst an diesem Tage, weil der Namenstag erst auf den Freitag fällt, und überhaupt die geistlichen Herren die letzten Tage in der Woche nicht gerne aus ihrem Neste herauskriechen. Dr. Chrobath lässt daher an Dich die Bitte und an Fräulein Nina den Befehl ergehen, Du habest Dich den morgigen Abend hier in Laibach auf dem Raan Haus Nr. 191 im ersten Stocke einzufinden, wo Deiner ein keusches Drs. Bett harren wird,

um neue Kräfte zur Fortsetzung der Wallfahrt zu sammeln. Solltest Du nicht erscheinen, so wird Dich die allerhöchste Ungnade der ganzen Wallfahrtskaravane treffen, die nicht unterlassen wird, die Mutter Gottes von Šmarna gōra dahin zu stimmen, dass sie über Deinen Hühnersteig die Cholera oder eine sonstige Pestilenz sendet, auf dass Du am Tage des Heiligen Laurentius keinen Bissen Braten den zahlreichen Gästen vorzulegen haben wirst. Fave vale et veni!

Laibach am ersten Hundstage des Jahres 1834.

Dein Saufbruder

Dr. Franz Xav. Prešhörn m. pr.“

„Strije,“ o katerem dr. Preširen govori v tem pismu, je brez dvojbe g. Jakob Preširen, pesnikovega očeta Simona mlajši brat, porojen v Vrbi dne 15. julija 1777. leta, v mašnika posvečen 4. septembra 1803., zadnja leta svojega življenja beneficijant na Šmarni gori, kjer je umrl dne 20. junija 1837. leta. A komu je pisano to pismo? Da se je prejemnik imenoval Lovrenec, da je bil duhovnik in dober prijatelj pesnikov, to se pač posnema iz pisma. Stanovati je moral tudi blizu Ljubljane; to sklepamo iz besedij: „Du habest Dich den morgigen Abend hier . . . einzufinden;“ ker pri tedanjih poštnih zvezah pisem v tako kratkem času ni bilo možno daleč pošiljati. Kaj, ko bi bil g. Lovrenec Pokljukar, l. 1834. vikarij na Črnovčah, s katerim bi se bil dr. Preširen lahko seznanil, ko je hodil obiskavat družega svojega strijca g. Fr. Ks. Preširna, l. 1834. kurata na Goričici pri Domžalah?

Glagolski nadpis v Sevnici. Gosp. A. F. pozivlje v predzadnji številki strokovnjake, naj to stvar preiščejo, da se bode konečno vedelo, kaj in kako je z „glagolskim nadpisom v Sevnici.“ Dasi se ne prištevam strokovnjakom, naj vendar povém, kar mi je o tem nadpisu znanega. Gotovo je, da vsi gospodje, ki so o ti stvari kaj pisali, niso bili na lici mesta, ali pa niso dovolj povpraševali, sicer bi bili resnici gotovo prišli na sled. „Lutrovske kleti“ namreč ni iskati v Sevniskem grádu, ampak v Sevniskem trgu. Imé pa ji ni „Lutrovska klet“, ampak znana je pod imenom „Koncilijeva klet“. Sedaj je lastnina gospé Cvenkljeve, ki ima v nji vinsko svojo zalogo. V ti kleti so opravljali lutrovci svojo službo božjo, kar je vsakemu Sevnčanu dobro znano. Klet je močno zidana, obokana, na stenah se še vidijo sledovi nekdanjih slikarij. Ako se je sploh kedaj nahajal v Sevnici glagolski nadpis, moral bi vsekako v ti kleti biti. Rodoljubi v Sevnici bi klet prav lahko pregledali ter občinstvo potem določno izvestili (Jako bi nam ustregel, ako bi hotel kdo izmed Sevnških rodoljubov to stvar do dobra preiskati in nam posledke svojega raziskovanja poročiti. Ured.) Ž.

Kako se zagovarja kačji pik. Pred nekoliko leti sem v graščinski knjižnici v Ribnici našel listič, na katerem so bili pod naslovom „Schlangenbeschwörung“ zapisani naslednji verzi:

„Stoji, stoji, silna skala,
Na ti skali leži Irmbas.
Mati božja pride k njemu:
Stani gori, ti Irmbas,
Pomagaj temu človeku,
Če je vgrizen al popaden
Od tega črva podzemeljskega!“

„To se mora izgovoriti trikrat zaporedoma ali potihem, ali na glas, toda tako, da ne sliši nihče.“

Ta zagovor je bil zapisal s svojo roko ribniški graščak g. Jožef Rudež († 1846. l. 29. marcija), znani prijatelj Kopitarjev, dr. Zupanov, Preširnov in St. Vrazov.

„Slavinja“, prvi slovenski tednik. Znani prijatelj Slovencev, g. J. Lego iz Prage nam pošilja naslednjo književno-zgodovinsko črtico, ki bode izvestno zanimala vsakega, kdor se briga za književno zgodovino našo. H koncu leta 1824. so gg. Janez Ziegler, Ksaver pl. Andrioli in Ignacij Holzapfel prosili deželno vlado v Ljubljani, da bi smeli izdajati slovenski tednik „Slavinjo“. Tega pa ni dovolilo policijsko ministerstvo (ddo. 1. januarija l. 1825.), in sicer zato ne, ker se je knezoškof A. A. Wolf, vprašan zaradi kvalifikacije teh gospodov, izrekel, da se jim iz moralnega in političnega stališča sicer ne more ničesar očitati, da pa vendar nimajo znanostij, katerih je za izdajanje takega tednika treba.

Dr. Vatroslav Jagič. Slavnega Miklošiča najslavnejši učenec je brez dvojbe profesor slovanskih jezikov in književnostij na vseučilišči v Petrogradu, ruski državni svetovalec in pravi akademik g. dr. Vatroslav Jagič, kateri v kratkem zasede za Miklošičem izpraznjeno stolico slovanskih jezikov na vseučilišči dunajskem.

Porojen je Jagič v 6. dan meseca julija 1835. l. v Varaždinu, malem mestu provincijalne Hrvaške. Gimnazijalne studije je zvršil v Zagrebu, a potem na Dunaji slušal klasično filologijo in slavistiko. Miklošič in Bonitz sta kmalu spoznala izredno nadarjenost Jagičevo ter ga v studijah kolikor toliko podpirala. Leta 1860. je dobil Jagič po izvrstno prebiti profesorski preskušnji službo gimnazijalnega učitelja v Zagrebu, kjer je ostal sedem let — do 1867. l. V gimnazijalnem programu zagrebškem je priobčil leta 1861. prvo svojo razpravo: „Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesništva,“ a v letniku 1862: „Deklinacija imena samostavnoga, kako se razvi u staroslovenskom-srpskom-hrvatskom jeziku.“

Leta 1866. osnovala se je v Zagrebu jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij; Jagič je bil izbran takoj v prvi seji nje pravim članom; kesneje so ga zaradi literarnih zaslug izbrali še naslednji zavodi svojim članom: carska akademija v Petrogradu in akademija v Krakovu, srbsko učeno društvo v Belemgradu, češko učeno društvo v Pragi in antropološko društvo v Moskvi i. t. d. i. t. d.

Leta 1867. odstavljal je glasoviti madjaron Levin baron Rauch, tedaj hrvaški ban, vse narodne profesorje in uradnike, kateri niso slepo zvrševali njegovih ukazov. Tudi Jagič je izgubil tedaj službo, dasi se ni nikdar pečal s politiko. Do leta 1871. je ostal v Zagrebu, potem pak odpotoval na Nemško in Rusko, da se v svoji stroki še bolj izuri. Leto dnij pozneje je bil imenovan profesorjem primerjajočega jezikoslovja na carskem novoruskem vseučilišči v Odesi, kjer je ostal do 1874. l. Takrat je bil pozvan na hrvaško vseučilišče v Zagreb. Ker pa njegovih pogojev Hrvatje niso vzprejeli, odšel je za profesorja slovanskih jezikov in književnostij na vseučilišče v Berlin. Po smrti slovečega I. I. Sržnevskega, profesorja istega predmeta v Petrogradu, pozvali so dr. V. Jagiča na to mesto, katero je še zdaj zavzemal do zadnjih dnij.

Preidimo na slovstveno delovanje njegovo. Kakor že rečeno, objavil je prva svoja dela v programu zagrebške gimnazije. Tedanja kraljevska dvorska kancelija dala mu je nalog, da spiše hrvaško slovnico, katera je prišla v dežel l. 1864. z naslovom: „Gramatika jezika hrvatskoga. Osnovana na starobugarskoj slovenštini. Dio prvi: glasovi.“ Ker pa tedaj za višje razrede tudi berila ni bilo, sestavil je tudi to Jagič ter je 1864—66 v dveh knjigah na svetlo dal. Naslov mu je: „Primeri staro-hrvatskoga jezika iz glagolskih i ćirilskih književnih starin“, sestavljeni za sedmi i osmi gimnazijalni razred.“ V ti preizvrstni knjigi so natisnjeni odlomki skoraj vseh staroslovenskih in starosrbskih, oziroma starohrvaških spomenikov.

Leta 1864. so začeli V. Jagič, dr. F. Rački in J. Torbar s podporo tedanje ilirske, zdaj hrvaške Matice izdajati „Književnik“. Časopis za jezik i poviest

hrvatsku i srbsku i za prirodne znanosti." Duša temu za hrvaško znanstveno literaturo velevažnemu podjetju bil je Jagič. On je bil listu glavni urednik ter je v njega spisal veliko število lepih člankov.

V prvem tečaju sta natisnjeni epohalni razpravi: „Naš pravopis“ in „Iz prošlosti hrvatskoga jezika.“ — V prvem članku dokazuje netočnost tedanjega pravopisa ter zahteva, da se piše namesto tj — ć; ě — ie, je; ěr — ar — r; gen. plur. āh — ā. V drugem članku dokazuje to zgodovinski potem. A. Veber se je hudo protivil Jagiču, a sedaj je vzprejeta v obče teorija Jagičeva. V ónem istem letniku je natisnenih tudi več Jagičevih kritik, katerih le nekoliko imenujemo: Gj. Daničić: Oblici srpskoga jezika. — I. J. Berčić: Bukvar staroslovenskoga jezika glagolskimi pisnemi. — J. P. Šafařík: Geschichte der südslavischen literatur. itd.

V drugem tečaju je spisal Jagič: „Slovensko jezikoslovje. Kratak historičko-filologički nacrt.“ V ti razpravi je opisal Jagič lepim slogom in načinom ves razvoj slovanskega jezikoslovja. — Dalje je v tem tečaju natisnena velevažna studija „Primjetbe k našoj sintaksi s gledišta sravnjajuće gramatike.“ Nadalje je spisal kritike o naslednjih književnih proizvodih: „Miklošić: Lexicon palaeoslovenico-graeo-latinum.“ — „Gj. Daničić: Rječnik iz književnih starina srpskih.“ — „Gj. Daničić: Nikoljsko jevanjelje.“ — „S. Ljubić: Ogljedalo književne povjesti jugoslavenske.“

V tretjem letniku je natisnenih mnogo Jagičevih razprav in kritik: „Starine in njihovo znamenovanje.“ — „Adrianskoga mora Sirena iliti obsida Sigetska. Hrvatski epos 17. vieka.“ — „Ćirilski zbornik 16 — 17 stoljeća u biblioteci Kukuljevićevoj.“ — „Odnosaj medju linguistikom i antropologijom.“ — „O porieklu Indo-europejaca.“ — „Štampava hrvatska knjiga 16. vieka kojoj se iz nova u trag ušlo (Vramčeva znamenita knjiga, katere sta se samó dva iztisa ohranila).“ — „Kratak priegled hrvatsko-srpske književnosti za poslednje dvie — tri godine.“ — Vrh tega so spomina vredne najvažnejše njegove ocene naslednjih del: „J. J. Sržnevskij: Stari spomenici pisma i jezika jugozapadnih Slovjena od IX. — XII. vieka.“ „Pypin in Spasovič: Obzor istorii slavjanskih literatur.“

Po osnovanji jugoslovske akademije znanostij in umetnostij je posvetil Jagič vse svoje moči temu zavodu. Bil je po odhodu Daničićevem v Beligrad nekaj časa tajnik akademije in spisal in izdal je v akademijških spisih te knjige in razprave: „Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. I. Stara doba.“ V ti koreniti knjigi opisuje Jagič razvoj staroslovske in starosrbske (hrvaške) književnosti tako lepo in učeno, da je velika škoda, ka Jagič tega dela ni završil. Leta 1868. izdá razpravo: „Prilozi k historiji književnosti,“ toda tu navaja samó vire, iz katerih je zajemal. Omenjamo, da je spisal l. 1871. v nemškem jeziku „Das leben der wurzel dē in den slavischen Sprachen.“ Vseučilišče v Lipsku imenovalo ga je za to razpravo doktorjem filozofije. Nekoliko let kesneje je postal doktor filozofije honoris causa univerze petrogradske. (Konec prihodnjič.)

Jakob Petelin (Hänel, Handl, Gallus), slavni skladatelj slovenski. Zgodovina duševnega življenja in dela našega je še zmerom — led in a, katero nam bo še dalje skrbno in marljivo preoravati, da dobimo o tem ali ónem zaslužnem našem moži pravih podatkov. Marsikateri Slovenec si je pridobil velikih zaslug, vrednih, da se njegovo ime z zlatimi črkami sveti v kulturni naši zgodovini; a vendar zastoj iščeš po ti ali óni knjigi, da bi zasledil o njem kako črtico! In še sreča, če njegovo ime ni še izginilo iz spomina našega naroda!

Taka je tudi s slavnim cerkvenim skladateljem, z našim Jakobom Petelinom!

Malo se menijo Slovenci zánj, dasi je bil našega rodú. Prvi Slovenec, ki nas je opozoril na rojaka našega Petelina, bil je slavni skladatelj Kamilo Mašek, kateri je v „Vodnikovem spomeniku“ l. 1859. priobčil o njem kratko razpravo na 177. in 178. strani omenjene knjige. Mašek piše poleg drugega: „Wie sehr verehrt und beliebt er war, beweisen die auf seinen Tod verfassten Gedichte, deren Anzahl so gross war, dass die Strahover Bibliothek zu Prag eine ganze Sammlung aufbewahren konnte. Eines derselben, in achtzehn lateinischen Versen von seinem Sohne, ist in der Statistik Böhmens von Dablač, nebst einem kleinen Porträte, enthalten. Ein zweites in Holz geschnittenes Bild mit der Ueberschrift: „Contrafactur des weitberühmten Musici Jacobi Galli, sonst Handl genannt“, besass der schon erwähnte Gerber (Gerber je znan pisatelj zgodovini glasbe).

Weiter sagen seine Biographen, dass er, als einer der bedeutendsten Contrapunktisten im Jahre 1588 zur Herausgabe seiner Werke vom Kaiser ein Privilegium auf zehn Jahre erhielt, und dass dieselben nicht allein mit den Werken der grossen Italiener jener Zeit in die Schranken treten durften, sondern nicht wenige davon hauptsächlich in Bezug auf Innigkeit, und selbst im kunstreich Vielstimmigen übertrugen. Dass er aber in diesen Künsteleien nicht die Hauptsache der Tonkunst suchte, sondern nur auch hierin zuweilen seine Kraft und Kenntnisse zeigen wollte, beweist die weit grössere Menge seiner einfachen und so vortrefflichen Arbeiten, dass wir viele seiner Stücke den schönsten Palestrina's, seines Zeitgenossen, als ebenbürtig an die Seite stellen. Palestrina, den die Kunstwelt den König der Kirchenmusik nennt, steht also keineswegs ganz allein auf dem Gipfel der kirchlichen Tonkunst, wie es so Mancher, durch die Uebertreibungen der Italiener eingeschüchtert, gläubig nachspricht.

Hänel's Werke, von denen Schreiber dieses einige besitzt, und worunter das achtstimmige: „Media vita in morte sumus“ und das fromme „Ecce, quomodo moritur justus“ zu den Vorzüglichsten zu zählen sind, wurden theilweise in Prag, Nürnberg, Frankfurt a. M. und in neuester Zeit in Carl Proske's „Musica divina“ abgedruckt. Auch die Leipziger allgemeine musikalische Zeitung brachte in ihrem 12. Jahrgange ein Bruchstück, wobei es jedoch ein moderner Barbarismus für gut fand, Veränderungen in der Stimmführung vorzunehmen. Mögen doch diese modernen Zuschneider der Kunstwerke bedenken, dass sie alle zusammen, sammt ihrer angestaunten Spitzfindigkeit, nicht einen Gallus ersetzen können.“

Gospod Julij pl. Kleinmayr ga v svoji „Zgodovini slovenskega slovstva“, pišoč o naši „umetnosti“, le o menja, in sicer med skladatelji na strani 220. tako-le: „Petelin Gallus (Jakob Hänel), Slovenec, umrl 1591. v Pragi.“

To je vse! . . . In vendar, kolikor jaz vém, celó Nemci spoštljivo pišejo o našem Petelinu, akopram je dobro znano, da niso prav radodarni s hvalo, kadar jim je govoriti o slovanskih možéh.

Ko bi pisatelj teh vrstic živel v kakem mestu, kjer bi mu bila na razpolaganje obsirna knjižnica, izvestno bi se potrudil, da opiše našega Petelina po svojih močeh tako, kakor je vsaj nekoliko primerno slovenskemu temu geniju! Živečemu pa oddaljenemu od virov, možno mu je povédati le naslednje vrstice o znamenitem tem možu:

Jakob Petelin je bil vrstnik Trubarjev. Profesor Heinze v svoji knjigi: „Musikalisches Lese- und Bildungsbuch“ trdi na strani 250., da se je Petelin rodil okoli l. 1550. na Kranjskem, a kje, ne ve določiti. Isto tako ni Heinzeju nič znano o Petelinovem izobraževanju. Toliko je gotovo, da je bil Jakob Pete-

lin kapelnik pri škofu Stanislavu Pavlovskem v Olomuci; kasneje je postal cesarski dvorni kapelnik pri cesarju Rudolfu II. v Pragi, kjer je umrl 1591. leta.

Jakoba Petelina sta ocenjevala Dr. Proske in Ambros. — Pokojni Proske, rodom Šlezijan, bil je kanonik v Ratisboni in si je pridobil za povzdigo cerkvene glasbe neumrljivih zaslug. Žrtvoval je vse svoje življenje v to, da bi po propadu cerkvene glasbe stare, klasične cerkvene skladbe zopet pripravil v veljavo. V ta namen je potoval po Italiji ter dvakrat preiskal muzikalne arhive najznamenitejših mest italijanskih. Vzorne skladbe je prepisaval ter potem priobčil znamenito zbirko „Musica divina“, imejočo štiri debele zvezke, v katerih se nahajajo najkrasnejše stare skladbe najznamenitejših skladateljev. Znameniti ta mož torej, dr. Proske, piše o Jakobu Petelinu: „Man muss sich in seine Werke mit Liebe und Antheil vertiefen, um den Meister nach Gebühr achten zu lernen und doch nicht in jene Ueberschätzung zu gerathen, die sich für Gallus bis zum Uebermasse gesteigert hat.“ Petelina so namreč nazivali, kakor berem, „nemškega Palestrino“; nekateri so celo trdili, da Palestrino preseza! Čudno je, kako so slovenskega rojaka mogli nazivati „nemškega Palestrino!“

L. 1876. umrl August Viljem Ambros, muzikalni pisatelj in komponist, rojen l. 1816. v Mitu (Mauth) na Češkem, bivši profesor muzike na praškem vseučilišču, od leta 1882. odgojovatelj na dvoru na Dunaji, piše o Petelinu: „Man wird viel Schönes, Frommes, Reines finden, aber auch einen durchgehenden Zug von Nüchternheit zu verkennen nicht wohl im Stande sein. Neben der hohen Poesie Palestrinas ist es doch endlich eine solide Prosa, die sich allerdings beinahe wie Poesie anhört. Seine bekannte Motette: Ecce, quomodo moritur justus ist in ihrem ungetrübten Wohl laut mit ihrer leise und doch so tief innig wehmüthigen Färbung wahrhaft rührend.“

Kakor nazivljamo Trubarja pričetnika naše književnosti, slovenskega literaturnega Kolumba; ravno tako bi smeli imenovati Jakoba Petelina „muzikalnega našega Kolumba,“ kajti pred njim nismo Slovenci imeli nobenega rojaka, ki bi bil izobražen skladatelj. Lehko bi trdili, da sta se literatura in glasba naša pričeli ob jedni in isti dōbi, kar je pač zanimivo!

Vredno bi bilo, da bi se strokovnjak potrudil ter nam podal obširen životopis in vredno oceno velicega glasbenika slovenskega, Jakoba Petelina! Morda bi g. Anton Förster v Ljubljani prevzel hvaležno to nalogo.

Zanimivo bi bilo že dognati, kje se je Petelin porodil in, se je li muzikalni naš Kolumb izvirno pisal za Petelina ali ne. Jaz bi sodil, da si je šele pozneje pod tujim vplivom pošteno slovensko svoje ime izpremenil v nemški „Hänel“ (Handl) in latinski „Gallus“, kar znači, kakor znano, toliko kakor naša beseda: „Petelin“. Te misli je tudi Kamilo Mašek v rečeni razpravi. J. Leban.

„Slovenskaja Matica i cja izdanija“ se imenuje 26 strani obširna razprava, katero je T. Florinskij priobčil v poročilih vseučiliških l. 1886. ter tudi v posebnem odtisku dal na svetlo. G. Florinskij govori najprej v obče o literarnih in političnih odnošajih slovenskih, potem opisuje delovanje „Matiče Slovenske“ od nje početka do letos ter poroča na drobno o letopisu Matičinem za leto 1885, kjer ocenjuje razpravo Vošnjakovo, Navratilovo, Vrhovčovo, Rutarjevo, Remčovo, Obalovičovo, Apihovo in Tomšičevo. Poročilo Florinskega ima namen pozornost ruskega sveta obrniti na Slovence, na njih literaturo in zlasti na plodunosno delovanje naše Maticе, o kateri pravi na konci svojega spisa . . . „ona spravedljivo zasluživaet iskrenih simpatiej daleko za predelami Slovenii.“

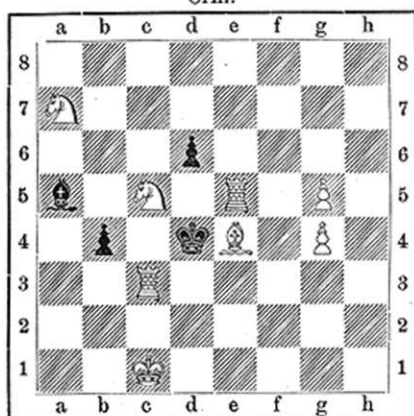
Šah.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

XXIV. naloga.

Zložil *Armin pl. Gottschall* v Lipsku.
(„Schachzeitung“ — oziroma iz zbirke: „Kleine
Problemschule“.)

Črni.

Beli.

Beli začne in naredi v 3 potezah mat.

XXV. naloga.

Zložil *Jan Hanuš* v Pragi.
(Zlata Praha.)

Beli: Ka3, Db3, Se4 in g3; k. d2 in g 2.

Crni: Kd4, Lh6; Sa2 in f8.

Mat v 3 potezah.

Rešitve

nalog v 3. zvezku „Lj. Zvona“.

XX. naloga.

(Otmarja Nemota.)

Beli.

Črni.

1. Dg2 — g1 Sa4 — c3 ali c5

2. Se4 — f6 † Kd5 — d4

3. f2 — f4 † mat.

ali Dg1 — a1 †

a.

1. Kd5 × d4

2. Ke7 — d6! Kd4 × e4 ali drugače

3. Dg1 × g4 † mat.

ali f2 — f3 †

b.

1. Kd5 — e4

2. Dg1 × g4 † Ke4 — d5

3. c2 — c4 † mat.

c.

1. Kakorkoli

2. f2 — f3 mat.

3. Se4 — f6 † mat.

Fina, vseskozi uzorna naloga!

XXI. naloga.

(J. Pospišila.)

1. Dh6 — c1 T × D

2. Sf5 — e7 † mat.

a.

1. T × T

2. Se4 — f6 † mat.

b.

1. K × S

2. Dc1 — h1 † mat.

i. t. d.

Izborna kompozicija z mnogimi, duhovito združenimi in prepletenimi variantami, ki bodo gotovo vsakega reševalca zadovoljile in čisto iznenadile!

Razne vesti.

Boj med slavnima šahovcema Steinitzem in Zukertortom za 4000 dolarjev in za naslov „svetovnega championa“ je bil končan v 29. dan sušca t. l.; zmagal je Viljem Steinitz, rodوم Avstrijanec iz Prage, kateri je dobil 10 iz 20 partij, ki sta jih igrala; petkrat je bil Zukertort zmagovalec, a pet partij je ostalo neodločenih (rémis). O začetku je bil Zukertort na boljsem, ker je v Novem Jorku zmagal štirikrat zaporedoma, a Steinitz je dobil jedno samo partijo; potem pak se je sreča mahoma obrnila na Steinitzevo stran, tako da je le-ta dobil iz pozneje v St. Louisu in naposled v Novem Orleansu igranih 15 partij 9, dr. Zukertort pa jedno samo.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

11. Nepravilne branitve:

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{Sg1 - f3}{d7 - d5}$ ali D8 - f6? ali f7 - f6?

B. 12. Igra s kraljevim tekačem:

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{Lf1 - c4}{Sg8 - f6}$ ali Lf8 - e5

C. 13. Osrednji gambit.

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{d2 - d4}{e5 \times d4}$

Ako vleče beli v „osrednjem gambitu“ 3. c2 - c3, nastane takó zvaní „severni“ ali „danski gambit“.

D. 14. Dunajska ali Hampejeva partija.

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{Sb1 - c3}$

E. Kraljevi gambit.

1. Gambit s kraljevim skakačem.

15. Philidorjev gambit:

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{f2 - f4}{e5 \times f4}$ 3. $\frac{Sg1 - f3}{g7 - g5}$ 4. $\frac{Lf1 - c4}{Lf8 - g7}$ 5. $\frac{h2 - h4}{h7 - h6!}$
6. $\frac{d2 - d4}{d7 - d6!}$ 7. $\frac{c2 - c3!}{g5 - g4}$ i. t. d.

Varijanta: 7. $\frac{Sb1 - c3}{c7 - c6}$ 8. $\frac{h4 \times g5}{h6 \times g5}$ 9. $\frac{Th1 \times h8}{Lg7 \times h8}$ 10. $\frac{Sf3 - e5}{}$ se imenuje „Gambit Grekov“.

16. Hansteinov gambit.

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{f2 - f4}{e5 \times f4}$ 3. $\frac{Sg1 - f3}{g7 - g5}$ 4. $\frac{Lf1 - c4}{Lf8 - g7}$ 5. $\frac{0 - 0 \text{ ali } d2 - d4}{}$
ali $\frac{c2 - c3}{}$

17. Mucijev gambit.

Prve tri poteze, ko pri Hansteinu; 4. $\frac{Lf1 - c4}{g5 - g4}$ 5. $\frac{0 - 0 \text{ ali } d2 - d4}{}$

18. Salvijev gambit.

Prve štiri poteze, ko pri Muciju; 5. $\frac{Sf3 - e5}{Dd8 - h4 \dagger}$ 6. $\frac{Ke1 - f1}{Sg8 - f6}$

Varijanta: 6. $\frac{Ke1 - f1}{Sg8 - h6}$ se imenuje: Gambit Salvijev in Silberschmidt-ov.

19. Gambit Cochrane-ov.

Prvih 5 potez, ko gori pri Salviju; 6. $\frac{Ke1 - f1}{f4 - f3!}$

20. Gambit Allgaier-jev.

1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$ 2. $\frac{f2 - f4}{e5 \times f4}$ 3. $\frac{Sg1 - f3}{g7 - g5}$ 4. $\frac{h2 - h4}{g5 - g4!}$ 5. $\frac{Sf3 - g5}{h7 - h6!}$

21. Kizericki-jev gambit:

Prve štiri poteze po Allgaier-ju; 5. $\frac{Sf3 - e5}{Lf8 - g7!}$

(Dalje prihodnjič.)

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemano:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
„ pol leta	2 „ 30 „
„ četrt leta	1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4 „ 20 „
„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po	3 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po	4 „ 20 „
„Ljubljanski Zvon“, V. tečaj (1885) nevezan po	4 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po	5 „ 20 „

Letnik I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisanem upravnistvu:

„Rokovnjači.“ Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in

Janko Kersnik po 50 kr.

Upravištvo „Ljubljanskega Zvona“.
Ljubljana, Nove ulice 5.

O Z N A N I L O.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za prejšnje letnike „Ljubljanskega Zvona“. Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdane letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,

knjigovez, Poljanska cesta, 10.